La

TĖVYNĖS SARGAS

KULTŪROS, VISUOMENĖS, POLITIKOS
IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ ŽURNALAS.

Vysk. Kazimieras Paltarokas

Krikščioniškosios Demokratijos Vertybės ir Pavojai

Kultūrinės Autonomijos Problemos

Krikščioniškoji Demokratija ir Politinė Akcija

Ateities Firma

Dvigubi Nuostoliai

ir kt.

1959 m. **1 (15) Nr.**

(1958)

TĖVYNĖS SARGAS - GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896.

Redaguoja — Editors: Dr. V. Litas, P. Maldeikis ir kan. V. Zakarauskas.

Redakcinis kolektyvas — Associate Editors: St. Dzikas, M. Galdikienė, A. Gražiūnas, Dr. O. Labanauskaitė, prof. K. Pakštas, L. Šimutis, P. Vainauskas ir Dr. Viliamas.

Redakcijos adresas — Addresss of Editors: Dr. V. Litas, 3343 S. Lowe ave., Chicago 16, Ill.

Administracijos — Administration: K. Povilaitis, 6538 So. Western ave. Chicago 36, Ill.

Leidžia **Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga,** Krikščionių Demokratų Internacionalo (NEI) ir Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos (CDUCE) narys.

Published by **The Lithuanian Christian Democratic Union,** a member of Christian Democratic International — Nouvelles Equipes Internationales (NEI) and Christian Democratic Union of Central Europe (CDUCE).

———— • ————

TURINYS

M. Krupavičius, Vysk. Kazimieras Paltarokas 1

Kun. J. Kidykas, S. J., Krikščioniškosios Demokratijos Vertybės ir Pavojai 23

P. Maldeikis, Kultūrinės Autonomijos Problemos 29

Prof. A. Prochazka, Krikščioniškoji Demokratija ir Politinė Akcija 41

A. Gražiūnas, Ateities Firma 49

J. Bičiūnas, Dvigubi Nuostoliai 56

ĮVYKIAI IR MINTYS

Lietuvos laisvinimo bare 58

VLIKo metinė sesija 59

TĖVYNĖS SARGAS

Kultūros, visuomenės, politikos ir socialinių mokslų žurnalas

1958 m. **Įsteigtas 1896 m.** **1 (15) nr.**

VYSK. KAZIMIERAS PALTAROKAS

M. KRUPAVIČIUS

Gražus Gailionių kaimas. Kilometro ilgio ruožu nusidriekęs į akim neaprėpiamas lygumas. Grūžių aukštumoj atsistojęs 15 bažnyčių matai. Laukai remiasi į gražiąją Mūšą, o per vidurį kerta jos įtakas Plautupis.

Gailionių ūkininkai išsiskirstę viensėdžiais gražiais pavyzdingais trobėsiais pasidabino. Kaimu važiuojant džiaugsmas pagauna. Gyvent ir gražu ir patogu, o pravažiuojančiam lietuvio sugebėjimus ir kultūringumą skelbia. Sodybos gražiuos soduos ir medžiuose skęsta. Visur matytis gero ūkininko ranka: tvarka ir gerovė. Kaimas ne tik vienas savim rūpinosi, bet ir bendrąja gerove. Solidarumo dvasia buvo gyva. Kaimo kapinaitės gražia mūro tvora apvestos. Įkurti pieno nugriebimo punktas, pašto agentūra, pradžios mokykla, ūkininkui ir laiką taupo ir patogumų duoda. Gailioniai turi gražią mūrinę geležinkelio stotį, už 3 — 4 km žemės ūkio mokyklą. Visos sąlygos šviestis ir kultūrintis. Tai lengvino dar pačių gailioniečių stipri trauka į šviesą ir mokslą. Gailioniai davė Lietuvai apie 30 inteligentų akademikų gerų patriotų ir tautos darbuotojų. To tikrai Dievo pamilto kampelio rinktinė žemė — juodžemis su priemoliu. Kaip sviestu patepta. Ką pasėja, iš šaknų virsta. Dėlto ir jų svirnai nebūdavo pavasaringi, kaip šluota iššluoti, nei piniginės nebadmiriavo ir, kaip džiovos pakirstos, nesibliaugzdavo. Gailionietis buvo viso pilnas. Turėdamas gi gėrybių nei sau nesigailėdavo, nei kitam nešykš-

Lietuvos Nacionalinė M. Mažvydo Biblioteka

tėjo. Nebuvo apeinami klūbai ir restoranai, bet ir Dievo namai buvo pilna sauja apdovanojami, kaip ir kitų linkuvių.

Gailioniai Linkuvos parapijos. Linkuva nedidelis miestelis — bene nepilnų trijų tūkstančių gyventojų. Grožio ypatingo tuščia jieškoti. Nerasi. Tik gražus kalnelis, ant kurio nugaros patogiai įsitaisė miestelis. Jo vienintelė puošmena — katalikų bažnyčia. Linkuviai myli savo bažnytėlę, kaip myli ir patį Dievą. Jiems būtų gėda turėti apšepusius Dievo namus. Dėl to juos puošė ir dabino. Pinigo nesigailėjo. Gerbė ir mylėjo savo dvasios vadovus - kunigus. Tuo atžvilgiu kiek skyrėsi nuo savo konkurento Dusetų. Dusetos taip pat davė Lietuvai apsčiai inteligentų akademikų, taip pat patriotų ir tautos darbuotojų. Bet tarp Linkuvos ir Dusetų būta ir skirtumo. Dusetos buvo kiek atokiau nuo Dievo, Linkuva gi nuo Dievo nebėgo. Ji visada stengėsi su Juo gyventi artimoje kaimynystėje ir, kaip dera geriems kaimynams, gerai su Juo sugyventi. Tačiau tai nereiškia, kad Dusetos nebūtų davusios katalikiškos inteligentijos, o Linkuva Dusetų tipo pirmeiviškosios.

Gailioniai priklausė linkuvių šeimai: buvo vieno veido ir vieno būdo. O būdą linkuviai turėjo. Buvo žmonės su charakteriu. Betkas jų nepastums. Ir palinkusiems į diktatūrinę praktiką, į lazdinę sistemą valstybės pareigūnams nelabai vyko savo ponystę demonstruoti linkuviams. Linkuviai karališkiai. Baudžiavos laikais ponams lažos nėjo. Jie patys buvo ponai: kultūringi, savo vertę žinojo ir betkam jos pažeisti neleido. Neseniai mano paklaustas vienas joniškelietis apie linkuvius taip juos apibūdino: tai mandrapypkiai, storakakliai, greit užpykstą, nes ambicingi, stambiaūkiai. Jų tipingas ūkis 40 ha, o mūsų joniškeliečių tik 24 ha. Lnkuviai tai tikri suvalkiečiai, iš kažinkur atsiradusi suvalkiečių sala aukštaičių viduryje. Mano švietėjas užmiršo, kad visa tai pasakoja suvalkiečiui - dzūkui, kuris nei kiek nenusimena, kad jį Dievas suvalkiečiu sutvėrė, nes suvalkiečiai savo tėvynei duoklę atpylė garbingai, net su dideliu kaupu, ir kauniečiai iš suvalkiečio dubenio ne vieną samtį kopūstų išsrėbė, ne betkokių — su geru skilandžiu, per taukų storą sluoksnį nelengvai sriubą pasieksi.

Linkuva su Joniškėliu čia pat, artimi kaimynai, ribos su-

sisiekia. O tačiau, nepaisant kaimynystės, tarp jų kažkokia juoda katė prabėgo. Nėra pykčio, bet ir didelės meilės nerodo. Progai pasitaikius randa reikalinga vieni kitiems kokį priekaištėlį padaryti ar už rankovės truktelti, kiek pašiepti, kokį vardą prikergti. Linkuvos plotai kartu su Gailioniais yra žosininkų plote. Mūsiškė žąsis čia vadinama žosimi, samtis — somčiu, pantis — ponču. Dėlto joniškeliečiams linkuviai žosininkais virto. Nepriklausomybės laikais tie kalbiniai skirtumai beveik išsilygino, o tačiau linkuvis Joniškėliui vistiek pasiliko žosininkas.

Klausimas, kodėl aš taip ilgai po Gailionis slampinėju ir kitus su savim tampau? Ne be priežasties.

Pačiam pamūšyj stūkso gražus 40 ha ūkis. Jis vienu savo galu remia Mūšą. Per jo laukus gražiai rangosi Mūšos įtakas Plautupis. Jo trobėsiai gražūs, skoningai pastatyti ir sutvarkyti. Gyvenamasis medinis namas iš tolo matytis savo baltai dažytomis langinėmis ir priebučio baltomis staktomis. Visa sodyba medžiais lyg vainiku vainikuota. Čia nuo senų senovės gyvena darbščių, šviesių, tvarkingų, Dievą ir savo tėvynę mylinčių Paltarokų kartų kartos. Čia gimė ir augo vyskupas Kazimieras Paltarokas. Į savo mylimą tėviškę jis surasdavo galimybės kiekvienais metais atvykti ir kiek laiko paviešėti. Atvažiavęs mėgdavo pasivaikščioti stačiakrantės, skaidraus dugno Mūšos pakraščiais ir po sunkių ir varginančių darbų gal pasvajoti apie nerūpestingos jaunystės leistus toj gražioj vietoj laikus. Vyskupo tėveliai ilgaamžiai. Gyveno virš 90 metelių. Jo motušė Uršulė Margytė ir gilaus amželio sulaukusi buvo greita ir vikri, kaip vijurkas, linksma, visur juoku skambėjo ir visų mylima ir gerbiama. Tėvų ūkį paveldėjo Jurgis Paltarokas, žmogus šviesus, rimto tikėjimo ir geras pavyzdingas ūkininkas. Užliejo raudonas amaras. Jurgį su visa šeima bolševikai išvežė į Sibirą, iš kurio tik dabar pavyko sugrįžti. Bet savo ūkyj vietos nerado. Jis kolchozu paverstas, apniuokotas ir apiplėštas. Štai kodėl ilgiau užtrukau Gailioniuose. Čia mūsų tėvynės dvasios milžino tėviškė. Be Gailionių pažinimo, nepažinsime ir jo, nes gyvenamoji aplinka ir gyvenamosios sąlygos savo pėdsakų žmoguje palieka ir įspaudžia jame savo tokį ar kitokį antspaudą.

Gailionius paliekame. Persikelsime prie vyskupo Pal-

taroko asmens ir jo darbų. Mūsų spauda apie jį buvo parašiusi daug. Stengsiuosi parašyto neliesti. Grybštelsiu tik žinelių iš savo prisiminimų, kurios spaudos nebuvo pasiekusios. Tačiau nepavydėsiu ir kitiems duoti balso. Negi aš vienas jį pažinojau.

Pirmą kartą su Kazimieru Paltaroku susidūriau nepriklausomoje Lietuvoje bene 1919 metais. Tas susitikimas privedė prie ilgos prietelystės ir bendradarbiavimo. Jis tęsėsi ištisus 23 metus, ligi manęs areštavimo ir išvežimo į Vokietiją 1942 metais. Mudu jungė ne tik prietelystė, bet ir glaudaus darbo ryšys. Daugiausia dirbome politikos srityje. Ir linksmus ir rimtus, sunkius ir laimingus laikus kartu išgyvenome, daug klausimų - klausimėlių teko spręsti bendromis jėgomis, ir vienodai galvoti, ir nuomonėmis išsiskirti, kaip paprastai bendrame darbe pasitaiko. Jis lankė mane, aš jį. Jam išvykus į Panevėžio vyskupo sostą, mūsų ryšys nenutrūko. Kiek kartų atvykdavo į Kauną, tiek kartų aplankydavo mane. Jei atvykdavo į vyskupų konferenciją, gautas iš manęs politines informacijas panaudodavo konferencijoj, kai buvo sprendžiami politiniai klausimai. Jis karštas patriotas, gilus ir didelis politikas. Mano įsitikinimu jis buvo gilesnis politikas už vysk. Justiną Staugaitį, nors šis pastarasis ilgus metus dirbo aktualioj politikoj, užimdamas net labai aukštas vietas valstybiniame aparate, gi vysk. Paltarokas jokių oficialios politikos pareigų nėra ėjęs. Bet jis sugebėdavo savo subtilia analize pasiekti gvildenamo klausimo šaknų, padaryti tikslių ir vykusių išvadų. Savo politinėmis pažiūromis jis buvo nuoširdus ir sąmoningas krikščionis demokratas. Ir nieko stebėtino, nes visas jo "Socialinis Klausimas" yra parašytas krikščioniškai demokratiškai. Tris kadencijas — nuo 1920 ligi 1923 metų — išbuvo krikščionių demokratų centro komiteto nariu. Išėjo iš jo tik dėlto, kad perdaug buvo darbais apsikrovęs ir dar vis naujų užsikraudavo. Tačiau ir išstojęs iš jo, palaikė tamprius ryšius. Būdavo kviečiamas į posėdžius, arba, kai buvo sprendžiami jam įdomesni klausimai, pats ateidavo. Paltarokas buvo lyg neoficialus partijos CK narys. Partija jį brangino, nes savo svariu žodžiu jai buvo naudingas. Tų ryšių su centro komitetu jis nenutraukė ir tapęs vyskupu. Tokiais artimais ir nuoširdžiais krikščionių demokratų na-

riais ir rėmėjais buvo arkivyskupas M. Reinys, kuris už savo tėvynę galvą padėjo bolševikų kalėjime, vyskupai Justinas Staugaitis, Kukta, ir V .Borisevičius. Vysk. Karosas taip pat priklausė prie jų rėmėjų, ypač rėmė ir gynė žemės reformą ir darbininkų reikalais krikščionių demokratų daromus žygius, bet aktingai veikloj nedalyvavo.

Nepaisant to fakto, yra žmonių ir spaudos, kurie skelbia, kad vysk. Paltarokas, prof. Pranas Dovydaitis, Pranas Dielininkaitis, Domas Jasaitis ir visa krikščioniškai demokratiškų veikėjų eilė nebuvę politikais. Reikia manyti, kad, kai karsto antvožas amžiams užvoš mano akis, tie žmonės ir mane paskelbs nepolitiku. Reik primygtinai pabrėžti, kad vysk. Paltarokas buvo politikas ligi savo amžiaus pabaigos ir didelio mąsto politikas. Jis buvo vienas iš to gausaus krikščionių demokratų būrio, kuris savo veikla Lietuvai savo vardus aukso raidėmis įsirašė į istoriją ir ją baigė kančiomis, krauju ir net mirtimi bolševikų kalėjimuose, naikinamose darbo stovyklose ar tolimuose Sibiro tremties barakuose. Kita gi gausi eilė, išėję kryžiaus kelius bolševikų kalėjimuose, stumia savo skurdų gyvenimą Sibiro tremtyje ar mylimoje savo žemelėje. Krikščioniškoji demokratija priklauso prie tų partijų, kuri nustojo daugiausia savo buvusių vadų ir nuopelningų darbuotojų.

Vysk. Paltarokas savo išvaizda buvo tikras derlingų Linkuvos žemių vyras: augštas, stambus, petingas, kiek linktelėjęs, svarių žingsnių. Eidamas kiekvienam žingsniui linkteldavo galva, lyg ir tas mechaniškas veiksmas buvo apgalvotas, sąmoningas ir pritariamas. Jo žodis buvo lėtokas, bet vyriškas: ryškus baritonas, sprendžiamas ir nekeliąs jokių abejonių nei jam pačiam, nei tiems, kuriems jis buvo skiriamas, nes buvo apgalvotas ir perleistas per sąmonės ir kritikos koštuvą. Kur leisdavo aplinkybės, jis mėgdavo kalbėti vaikščiodamas. Veidas buvo visada rimtas, sukauptas ir ten, kur kiti linksmai nusikvatotų, Paltarokas savo veidą nušviesdavo tik vos pastebimu šypsniu. Per ilgus savo bendradarbiavimo metus aš nė karto nesu girdėjęs jį garsiai nusijuokiant. Jo mokinys, populiarusis ir rimtas Bažnyčios ir tautos darbininkas, kun. Stasys Yla man taip atvaizdavo savo profesorių: "Auditorijoj profesorius visada, susikišęs į liemenės kišenes nykščius,

žygiuodavo, kaip levas savo plačiu žingsniu. Rodos nesidairydavo, bet matė visa, kas studentų tarpe buvo daroma. Jis ne tik matė, bet savo pastabiomis akimis skersai skriosdavo kiekvieną ir matė jo sielos gelmes. Vienas studentas Paltarokui reikalaujant buvo iš seminarijos pašalintas. Pašalintasis išvyko į JAV-es ir ten pasiekė kunigystės. Kai Paltarokui buvo pastebėta, kad padaręs klaidą, pašalindamas jį iš seminarijos, atsakė: palaukit, tai tik pradžia, dar ne pabaiga. Ir pabaiga buvo tokia: kalbamasis kunigėlis iškrypo iš kunigiškų vėžių, buvo suspenduotas ir nelaimingai užbaigė savo gyvenimą. Dėl kito klieriko pašaukimo Paltarokas kiekviena proga keldavo abejonių, tačiau jis kunigystės pasiekė. Būtų geriau, sako kun. Yla, kad prof. Paltaroko abejonės būtų buvusios išklausytos. Paltarokas nemėgdavo klierikuose jokių madnių prašmatnybių. Klierikas ne kavalierius. Buvo seminarijoj keli dabitos, kurie per kaktą nudriekdavo plaukų kuokštę. Paltarokas prieidavo ir savo stambiais pirštais, kaip šukomis, kuokštes užversdavo į viršų, sakydamas, kakta sielos veidrodis, neslėpk jos. Teskaito iš jos visi. Paltarokas buvo kietas ir griežtas vyras. Jo visi bijojom, bet mylėjom ir gerbėm. Įsteigus Lietuvos bažnytinę provinciją ir padalinus ją naujai vyskupijomis, sako kun. Yla, aš labai norėjau pakliūti į jo vyskupiją ir būti jo globoje. Tačiau nepavyko. Teko pasilikti Kauno arkivyskupijoj." — Baigė kun. Yla.

Kitas vysk. Paltaroko studijozas pedagogas ir filosofas, kelių rimtų knygų autorius ir nenuilstamas Bažnyčios ir tėvynės darbininkas, kun. dr. J. Gutauskas, apie savo profesorių taip rašo: "Iš kelių dėstytojų, kuriuos tada turėjome, labiausiai įstrigo į atmintį Paltaroko pamokos ir asmuo. Jo laikysena pamokose buvo laisva, pilna pasitikėjimo, tačiau įkvepianti tvarką ir drausmę. Jis nesėdėdavo visą laiką katedroje, bet dažnai atsidurdavo tarp auklėtinių suolų. Į mūsų dažnai nevykusius lotynų kalbos vertimus reaguodavo kokiu linksmu pasakymu ar trumpu anekdotu. Pamokose vieš-pataudavo giedri ir darbinga nuotaika. Niekam nei į galvą neatėjo kuo nors kitu užsiimti, ar tarp savęs kalbėtis. Pažymėtinas geras, nuoseklus pamokų išaiškinimas. Atsimenu, kartą kalbėjo apie dangų. Kalbėjo taip įdomiai, davė tokių minčių, kad tos pamokos įspūdis mane lydėjo per visus 7

seminarijos buvimo metus, kaip savotiškas susižavėjimas, iš kurio plaukė džiaugsmas ir paguoda." (Aidai. 1958 m. Nr. 4).

Įdomus ir vaizdingai vysk. Paltaroką būdinąs broktoniškio kun. Švagždžio man papasakotas atsitikimas. "Mano vyskupas kard. O'Connellis mane įkalbinėjo įsikardinuot jo vyskupijoj. Aš gi, pasakoja kun. Švagždys, norėjau pasilikti Lietuvos kunigu, nors jau ilgus metus buvau išgyvenęs čia Amerikoje. Kadangi mano leidimas gyventi svetur jau buvo išsibaigęs, tad liepė gauti savo vyskupo to leidimo pratęsimą. Tais pačiais metais išvykau į savo tėviškę Miškiuose, Sidabravo parapijoje. Naujai padalinus Lietuvą vyskupijomis, nežinojau, kuriai jų aš priklausau. Išsiaiškinti tuo klausimu nuvykau pas Panevėžio vyskupą Paltaroką. Prisistatęs jam, pasisakiau, kad atėjau jam pareikšti savo pagarbą ir nupasakojau savo reikalą, kuris mane pas jį atvedė. Vyskupas, nieko nesakęs, apsisuko ir išėjo. Po valandžiukės grįžo su kažkokiais popieriais rankose, paskaitė iš vieno ir kito mane liečiančias ištraukas ir čia pat pranešė man savo visai aiškų ir jokių abejonių nekeliantį sprendimą: Tamsta priklausai mano vyskupijai. Į Ameriką negrįši ir pasiliksi čia Lietuvoj. Tamstai darbą esu numatęs. Man pačiam reikalingi geri darbininkai. Visa buvo aišku. Bet toks sprendimas šiuo momentu man buvo ne visai patogus ir todėl vyskupui pareiškiau, kad klausau ir grįšiu į savo vyskupiją dirbti, bet dabar aš turiu reikalo dar kiek pagyventi Amerikoje dėl šios priežasties: mano brolis nusipirko gražų ūkį, aš jam daviau 6000 dolerių, kuriuos pasiskolinau iš kitų. Aš noriu savo skolą sumokėti. Be Amerikos to padaryti negalėsiu. Vyskupas atsakė. Visa tai žinau. Tas ūkis pagundos vertas. Dvaras gražus ir pigus. Čia pradėjo kalbėti minkštesniu tonu. Gerai. Leidimą išvykti duodu 5 metams. Dabar tik paprašė sėst. Ligi šiol kalbėjomės abu stačiomis. Susėdus vyskupas pradėjo klausinėt apie darbo sąlygas Amerikoje. Taip bekalbant atėjęs koks kunigas pareigūnas vyskupą pakvietė į kapitulos posėdį, bet vyskupas liepė palaukt, nes dabar esąs užimtas. Tai išgirdęs aš atsistojau atsisveikint, bet vyskupas paprašė dar pasilikti. Kalbėjomės 10 — 15 min. Paskui vyskupas atsistojęs atsisveikino ir prašytą leidimą davė. Daugiau aš vyskupo nebemačiau ir dėl ištikusio karo ir dabar sėdžiu svetimojoj žemėj."

Poetas Ir rašytojas vyskupo Paltaroko ilgametis pažįstamas ir draugas Mykolas Vaitkus vyskupą taip aprašė savo "Mistiniame Sode": "Tas vyskupas akingas ir dantingas, mūsų didysis vyskupas Kazimieras Paltarokas, tas mielasis drakonas, tas geraširdis griežtasis valdovas, tas... Na, ar bereikia pridurti ką apie tą herojų - kankinį, kuris ten tarp plėšrių žvėrių vienas vyskupas likęs, aštuonių dešimtų metų senelis, nuostabiai narsiai bei ištvermingai nešė savo, kaip kalnus, naštą. kai kiti jau ilsėjosi ramybėj..."

Tai bendra visų apie vyskupą Paltaroką nuomonė: jis kietas, griežtas valdytojas, bet tuo pat metu ir geraširdis. Jis čia pat, pavartojęs kietą ranką, parodo ir savo gerą širdį, čia pat tėviškai paplakęs ir motiniškai paglosto. Moka suprasti ir kito reikalus ir nieko neatleidžia nepaguosto ir nesuraminto. Geras administratorius kitokis ir negali būti. Be tokio išmintingo kietumo nieks didelių darbų nepadarys. Paltaroko kietumas žmonių neatbaido, atvirkščiai — patraukia. Jo bijo, bet kartu gerbia ir myli. O kunigui tai svarbiausia. Ne svarbu meilė, bet svarbu įsigyti teisingo, rūpestingo ir darbštaus kunigo vardas. Tokį vardą vyskupas Paltarokas ir turėjo. Tad išvadai visai gerai tinka prof. Prano Dovydaičio duota vienose vyskupo vardinėse jo charakteristika: "Ekscelencijos veikimas, sako jis, panašus į pavasario saulės šilumą. Vyturėliai ir kiti pavasario paukšteliai spiečiasi į tos šilumos nutirpdinto sniego vietas" (Rytas. l. c.). Vyskupas Paltarokas panašus į tą evangelišką gerą motinėlę - vištą, po kurios sparnais nuvargę ar sušalę viščiukai jieško šilumos ir poilsio, o pajutę vanagą — apsaugos. O tų vanagų — plėšrių ir visa naikinančių — tokia gausybė apniko Lietuvėlę. Tokių pavojų metu po Paltaroko sparnais jieškojo saugumo ir apgynimo visi — ir kunigai, ir pasauliečiai. Ir jis silpnas, beginklis visus gynė nuo raudonųjų vanagų tol, kol pakirstas nelygioj kovoj, išleidęs iš nusilpusių rankų savo vyskupišką lazdą, pats krito.

Žinomas pedagogas ir rimtas kalbininkas, o dabar Bostone spaustuvės darbininkas, spausdinimo dažais ligi alkūnių suteptomis rankomis, Petras Būtėnas, joniškelietis, artimas Gailionių kaimynas ir gerai žinąs vyskupo tėviškę ir patį vyskupą, kartu gyvenęs su juo Kaune ir Panevėžyj, yra

pradėjęs rašyti apie savo didįjį kaimyną atsiminimus. Tam savo rankraštyj Būtėnas rašo:

Dažnai panevėžiečiai matydavo savo vyskupą einant pasivaikščiot arba į katedros pusę, arba per visą miestą į Nevėžio rajoną, kur platu vietos, kur tylusis Jakšto prospektas, Vaižganto alėja, Agronomijos gatvė ir eilė įvairių įstaigų. Tylomis pro žmogų vyskupas nepraeidavo. Čia užkalbina darbininką ar ūkininką, čia gimnazistą ar mažą vaiką, čia vėl sutiktą inteligentą. Kiekvienam rasdavo tinkamą žodį.

Augštas, liesas, retų, kietų žingsnių, kiek kryptelėjęs vieną petį pirmyn, ramiu vos pastebimu nušviečiančiu veidą šypsneliu. Buvo būdingas vyras. Visa matęs, visa kuo domįsis, su visais kalbąs atitinkama kalba. Likęs bolševikų okupacijoj, jis tas pats.

Štai vyskupas Paltarokas lydi šv. Kazimiero kūną iš Vilniaus katedros į Šv. Petro ir Povilo bažnyčią. Vyskupas žengia tokiu pat drąsiu žingsniu, tiesiai žiūrėdamas, o veide tiek susikaupusio skausmo, pergalės ir laimėjimo vilties. Žiūrėdamas į vyskupo veidą, nugriebi sielos ausimi jo balsą: Mūsų šventojo kūną aš lydžiu iš jo amžino atsilsio vietos katedroje, kuri okupanto bolševiko paverčiama nebe bažnyčia, į bažnyčią, kuri tam kartui okupanto palikta dar bažnyčia. Lietuvoj priespauda. Bet dirbkime ir nenusiminkime. Išmuš laimėjimo valanda.

Gal po metų mūsų laisvoje spaudoje pasirodė kitas paveikslas. Vyskupas stovi savo naujai įššventintų dviejų vyskupų tarpe. Augštas, tiesus, taip pat atmetęs galvą, jau per daug ištysusio, gysloto kaklo, visiškai sulysusio veido ir tik tos pačios kitą darbu ir energija uždegančios, skausmu perimtos akys iš po parauktų antakių. Tas vyskupo paveikslas sakyte sako žiūrėtojui, kiek jo iškentėta ir ištverta sunkiausiomis okupacijomis savo vyskupiškajame soste, kiek dirbta net už kelis vyskupus ir žadinte žadinta visą Lietuvą dirbti, nenusiminti ir ištesėti.

Vysk. Paltarokas buvo kietas savo taktikoje, bet dar kietesnis savo principuose. Tai raudonu siūlu tęsėsi per visą jo gyvenimo veiklą. Viso aprašyt neįmanoma, nes reikėtų rašyt visą Paltaroko gyvenimą. Tad teks tenkintis tik kaikuriais jo veiklos pavyzdžiais.

Pirmojo Didžiojo karo metu Lietuva buvo okupuota vokiečių. Vokiečiai buvo bemaną pasilikti čia amžiams, kaip ir šiuo paskutiniuoju karo metu. Mokyklas paėmę į savo rankas pradėjo vokietinimo politiką. Vaikus vertė net religiją mokytis vokiškai. Tuo metu dar jaunas prof. K. Paltarokas buvo parašęs mokyklai trūkstamų tikybos vadovėlių. Be vokiečių leidimo ir cenzūros negalėjo būti spausdinama jokia lietuviška knyga. Ir Paltaroko vadovėliai turėjo pereiti per vokiškąjį koštuvą. Čia ir užkliuvo. Pareikalauta, kad autorius parašytų ir vokišką tekstą, nes knygos turinčios būti leidžiamos lietuvių ir vokiečių kalbomis. Autorius buvo priešingas vokiečių vedamai lietuvių vaikų nutautinimo politikai. Vokiško teksto nedavė. Cenzūrai nenusileido. Prasidėjo ilga kova, kurią pagaliau autorius laimėjo. Vadovėliai išėjo tik lietuvių kalba. (Rytas. l. c.).

Atėjo tautininkų viešpatavimo laikai. Jie pradėjo kovą su katalikiškomis organizacijomis ir Bažnyčia. Uždarė visas lietuviškas politines partijas, uždarė ateitininkų organizacijas, įsibėgėję pradėjo uždarinėt net Gyvojo Rožančiaus draugijas. Suprantama, visa netautininkiškoji Lietuva stojo su tokiu režimu į kovą. Negalėjo atsilikti ir vyskupai. Juk užsimota bendrai kliudyti religinį žmonių sąmoninimą, o ateitininkų uždarymu norėta palikti Bažnyčią be pasauliečių inteligentų. Vyskupai to uždarymo nepripažino, laikė jį niekiniu, nes ateitininkai buvo apimti konkordato nuostatų. Ypatingai kietai ir nuosekliai kovojo vyskupas Paltarokas. Savo vienų vardinių proga jis iškilmėse pareiškė: "Didžiausias mano noras sulaukti laisvo ateitininkų veikimo" (Rytas, l. c.) Bet jis tos valandos nelaukė rankas sudėjęs. Jis dėl to kovojo, į kovą traukė pačius ateitininkus ir katalikiškąją visuomenę. Mokyklų kapelionais skyrė gabiausius ir kovingus kunigus organizatorius. Jie gaudavo instrukcijas, kaip veikti su uždarytaisiais ateitininkais. Pats vyskupas progai pasitaikius lankydavosi į ateitininkų susirinkimus. Jam buvo labai malonu matyt dideliais būriais susirinkusius ateitininkus bažnyčiose ar šiaip jau susirinkimuose. Jo katedros klebonijoje kasdien rinkdavosi pavieniai vietos ateitininkų būreliai. Katedros rūsyj vykdavo net visos Lietuvos ateitininkų suvažiavimai, kuriuose dalyvaudavo pats vyskupas ir prabildavo į juos savo

karštu padrąsinančiu, pagiriančiu ir pamokančiu balsu. Ateitininkiškas jaunimas laikė jį savo globėju ir vadu. Tokiu save laikė ir pats vyskupas. Tokios jo veiklos dėka Panevėžio vyskupijos ateitininkija labai sustiprėjo.

Būtų nedasakyta, jei vyskupo kovingoji veikla būtų surišta tik su ateitininkija. Vyskupas kovojo dėl visų katalikų teisės ir katalikiškųjų organizacijų laisvės. Vyskupas kiekviena proga ragino katalikus organizuotis, nepaisydamas valdančių sferų reakcijos. Ypatingai tuo pasinaudodavo kanoniškosios vizitacijos metu, lankydamas parapijas. "Man brangūs ir artimi visi katalikai ir jų dvasios reikalai, sako jis, bet organizuoti katalikai man yra tuo artimesni, kad turi progos geriau pažinti Bažnyčios mintis ir norus ir yra tarsi gvardija, kuri ištikimai vykdo jos norus. Galite būti ramūs. Savo autoriteto nepanaudosiu kitam tikslui, tik Dievo garbei ir Bažnyčios labui." (Aidai. 1958 m. Nr. 4) Šie paskutinieji žodžiai buvo taikomi valdančioms sferoms, kuriose katalikai rasdavo tik trukdymus ir kliūtis.

Kai buvo tautininkų valdžios ir partijos pastatyta tvora tarp Bažnyčios ir valstybės tarnautojų, kai pradėta ne tik šnairuoti į tuos, kurie laikydavosi savo tikėjimo nuostatų ir jungėsi į Katalikiškąją Akciją, bet ir juos spausti ir persekioti, vysk. Paltarokas ir čia pakėlė savo balsą. Lankydamas 1934 m. Biržus, vyskupas katalikams vyrams nurodė pareigą jungtis į vyrų katalikų sąjungą ir nurodė katalikų vyrų uždavinius šiais laikais, kada nemaža žmonių nenori laikytis Evangelijos nuostatų viešajame gyvenime.

Vyskupas ypatingo dėmesio atkreipė į inteligentus. Šia pačia proga nurodė šviesuomenės vaidmenį tautos gyvenime. Iš kitos pusės pažymėjo skaudų reiškinį, kad valdininkai katalikai neturi lygių teisių su kitatikiais, kad daroma sunkumų dėtis ir veikti katalikiškose organizacijose.

Motinas gi skatino savo vaikučius auklėti katalikiškai ir leisti juos tik į katalikiškas organizacijas.

Vokiečiai, okupavę Lietuvą, tuoj pradėjo žydų persekiojimo ir naikinimo politiką. Vysk. Paltarokas visu savo svoriu ir rimtimi stojo juos užtarauti ir ginti. Bet Hitleriui ir jo geštapui tik stiprus kumštis argumentas. Visos vyskupo Palta-

roko pastangos pasiliko bergždžios. Žydų tauta skaudžiai nuo Hitlerio pareigūnų nukentėjo. Nukentėjo nemaža ir kilniaširdžių lietuvių, kurie naikanamiems žydams tiesė pagalbos ranką. Tuo savo žydų gelbėjimo darbu lietuvių tauta parodė savo kilnumą ir krikščioniškumą. Lietuviui nei žydo, nei graiko nebuvo.

Panevėžiui buvo paskirtas "gebietskomisaras". Jis gerai žinojo vysk. Paltaroko įtaką ir svorį. Jam buvo svarbu su juo sueiti į pažintį ir, suprantama, panaudoti savo vokiškiems tikslams. Bet jam ambicija neleido pirmam lankyti lietuviškąjį katalikų vyskupą. Vyskupas taip pat nesiskubino į okupantų komisaro pastogę. Komisaras laukdamas nerimavo. Išrokavimai ir reikalai spyrė su vyskupu susisiekti ir ryšį užmegsti. Pasiuntė tad pas vyskupą savo agentą, kuris, nesiedamas save su komisariatu, perdavė vyskupui lyg iš kitų nugirstą žinią, kad gebietskomisaras sutiktų jį priimti su vizitu. Bet vyskupas neparodė dėl tos žinios didelio džiaugsmo ir paprašė perduoti gebietskomisarui, kad, jei jam tas vizitas rūpi, jis pats gali pas vyskupą ateiti. Jis neatsisakys jo priimti. Gebietskomisaras yra Lietuvoj svečias, o vyskupas lietuvis ir Lietuvos pilietis, Lietuvoj gimęs ir augęs ir pagaliau vyskupijos vyskupas. Kaipo vyskupas jis atstovauja savo vyskupijos žmones ir šiomis sąlygomis visą savo tėvynę Lietuvą, kuri niekam nėra padariusi skriaudos ir nori kaip valstybė tvarkytis pati be kitų pagalbos. Tad tik komisarui dera vizituoti vyskupą.

Komisarui tokis atsakymas buvo labai neskanus ir gerokai pagadino nuotaiką. Bet vistik noro susitikti su vyskupu nemetė. Reikėjo tik susirasti gerą progą tam tikslui pasiekti. Netrukus tokia proga pasitaikė. Buvo paskelbta, kad bus šventinamas naujai pastatytas trims bolševikų nužudytiems lietuviams gydytojams paminklas ir kad šventinimo apeigas atliks pats vyskupas.

Į šventinimo iškilmes susirinko daug lietuvių ir atėjo visai netikėtai niekeno nekviestas gebietskomisaras su savo palydovais. Vokiškieji svečiai įsimaišė į lietuvių minią. Bet lietuviai visi pasitraukė į šonus, palikdami vokiečius izoliuotus. Vyskupas juos matė, bet pasveikint net ir savo teritorijoj nėjo. Nėjo prie vyskupo ir komisaras. Vyskupas Paltarokas sa-

vo nusistatymą išlaikė. Išlaikė ir komisaras. Lietuvos garbė buvo apsaugota. Vyskupas savo taktika parodė, kad lietuvis okupanto nepripažįsta savo valdžia ir jam pirmenybės neskiria. O savo durų neuždaro ir jam, kaip neuždaro ir kiekvienam svečiui praeiviui.

Tuo pat metu Panevėžyj buvo vokiečių komendantu žmogus padorus, teisingas, palankus lietuviams ir nesugyvenąs su gebietskomisaru. Jis nelaukdamas vyskupo pas save ateinant, pats padarė, kaip dera kultūringam žmogui, jam vizitą. Tas komendantas komisaro pastangomis buvo iškeltas į Rusijos fronto sritį.

Pirmuoju bolševikmečiu Panevėžyj bolševikai nužudė kelias dešimtis cukraus fabriko darbininkų, moksleivių ir kitų nieku dėtų žmonių. Juos liepė palaidoti prie cukraus fabriko esamuose krūmynuose. Vyskupas Paltarokas įsakė juos palaidoti krikščioniškai kapuose ir padirbdinti visiems baltus karstus. Pats vyskupas pažadėjo atlaikyti už nužudytuosius pamaldas ir nulydėti į kapus. Bolševikai subruzdo. Jiems toks vyskupo elgesys buvo nepageidaujamas, kaip priešiška demonstracija. Paleista plačiai gandų, kad laidotuvių eisena bus išvaikyta, o vyskupas sulaikytas ir išvežtas. Tie gandai vyskupo nuo jo pasiryžimo neatbaidė. Jis savo ganytojišką ir tėvišką pareigą drąsiai atliko. Laidojo nekaltai nužudytus Lietuvos vaikus iš katedros. Procesijai vadovavo tas augštas, atmesta galva ir toli žvelgiąs ir visų gerbiamas vyskupas Paltarokas.

Kas buvo vysk. Paltarokas, bolševikai gerai žinojo dar sėdėdami Maskvoj prieš Lietuvos pavergimą. Man įteikus pirmu bolševikmečiu Lietuvos okupantams savo memorandumą, lapkričio pabaigoj ar gruodžio pradžioj atvyko pas mane į Kalvariją du bolševikai. Vienas jų prisistatė kaip Aleksandr Grigorjevič Dolskij, antrasis savo pavardę taip numykė, kad jos nenugirdau ir neradau reikalinga jos klausti antru kartu. Dolskis prisistatė Maskvos laikraščių korespondentu, antrasis gi nieko nekalbėjo apie savo titulus. Tik vėliau kitais keliais sužinojau, kad jo būta Dekanozovo sekretorium. Dolskis ir iš kalbos ir iš elgsenos atrodė gerai išprusintu inteligentu. Antrasis gi darė išsigandusio vilko įspūdį. Pirmasis prie stalo elgėsi taip, kad nepasidarytų gėdos sėdėdamas su uoliau-

siais etiketo saugotojais, kitas gi — užaušusio kaimo berno. Šakutę laikė rankoj lyg kalamą į žemę baslį, o kai srėbė sriubą, kelintam kambary buvo girdima. Kalbant su Dolskiu įvairiais jo keliamais klausimais, staiga jis pasuko į kitą temą.

— Jūsų Paltarokas peredovoj čeloviek — pažangus žmogus ir gabus diktatorius. Be žodžio, tik pirštu pamojęs gali vesti paskui save visas minias, teigė Dolskis.

— Žiūrint kokia prasme diktatorius. Juk meilė taip pat savos rūšies diktatorė. Jei ta prasme Tamsta Paltaroką vadini diktatorium, tai visai teisinga. Jis žmonių gerbiamas ir mylimas, dėlto jo žmonės klauso. Bet tos rūšies diktatorius mes vadiname gerais ganytojais. Tos rūšies diktatoriai skiriasi nuo dabartinių įėjusių į madą diktatorių tuo, kad pirmieji patys pasiryžę mirti už savo žmones, o antrieji juos marina dėl savo malonumo ar išrokavimo, paaiškinau savo bendrakalbiui.

— Leiskim, kad taip. Įdomu, kad Dolskis man visada nusileisdavo. Man darė įspūdžio, kad jam buvo svarbu tik mano nuomonė sužinoti.

— Pasakyk man Tamsta, ar jūs turit ir daugiau pažangių žmonių?

— Visus pažangiuosius lietuvius nurodyti neįmanoma, nes visi geri katalikai yra pažangūs, atsakiau jam.

— Kaip tai suprasti, paklausė nerimaudamas Dolskis.

— Labai paprastai, tikintis katalikas negali būti nepažangus.

— Bet kodėl ir ką bendro turi religija su pažangumu?

— Katalikų tikėjimas yra pažangus. Kas pagal tą tikėjimą gyvena, savaimi tampa pažangus.

— Tai man visai nauja. Aš visai ką kitą esu girdėjęs apie katalikų tikėjimą.

— Dėlto, kad tik esi girdėjęs. Bet jei pats iš pirmų šaltinių jį pažintum ir tuos šaltinius studijuotum, norėdamas pažinti tik tiesą, visai kitaip pradėtum galvoti. Patarčiau Tamstai pastudijuoti pradžioj bent Naujojo Įstatymo Šv. Raštą.

— Ar ir Paltarokas dėlto yra pažangus?

— Jis dar ir dėlto yra pažangus, kad yra katalikų vyskupas.

— Ar vyskupystė teikia kokių privilegijų būti pažangesniu už kitus?

— Taip ir labai didelių.

— Kokių būtent?

— Tuščias dalykas būtų Tamstai pasakot. Tamsta jų nesuprasi, nes, kaip bolševikas, esi nepasirengęs objektyviai spręsti apie katalikybę nei ieškoti objektyvios tiesos.

Dolskis nusikvatojo labai nemalonia gaida ir baigęs teologinį pašnekesį, pasuko vėl prie Paltaroko. Man gi nuo pat pradžios knietė, kur jis pasuks ir ko jis iš manęs nori sužinoti ir išgauti.

— Mums svarbu, pradėjo Dolskis, su Paltaroku, kaip pažangiu žmogum, užmegsti artimesnius ryšius. Norėtumėm, kad Tamsta mums padėtum tą tikslą pasiekti ir nuvyktum pas jį pasikalbėti tuo reikalu.

Žodis mums, o ne man, mane galutinai įtikino, kad Dolskio esama ne korespondento, bet augšto rango enkavedisto. Antra, pajutau, kad jo užsimota gudriu būdu mane įtraukti į savo talkininkus ar tarpininkus. "Kad tu, gude, nesulauktum, nebus, kaip tu nori", ir pastačiau budrion sargybon visą savo atsargumą ir išmintį.

— Ar tamstai tas reikalas rūpi, kaip korespondentui? — paklausiau.

Dolskis kiek sumišo, stabtelėjo ir atsakė:

— Leiskim, kad taip.

Buvo pačios vėlyvo rudens darganos. Už tos aplinkybės stvėriausi, kaip skęstantis už šiaudo, ir atsakiau:

— Tokiais orais aš negaliu važinėtis.

— Mes... aš žinau, kad tamsta esi liguistas žmogus. Visa esu parengęs, kad tamstai ta kelionė nepakentų sveikatai. Esame atvykę dviem automobiliais. Tamstai skirtas apšildomas, yra kojoms meškų kailio užtiesalas ir geri meškiniai kailiniai. Pakeliui galėsi kur nors pernakvoti. Visa kelionė bus apmokėta.

Pamačiau, kad gudragalviavimu neišsisuksiu. Reik visa statyt ant atviros kortos ir rizikuot, kaip visa kuo rizikavau parašęs bolševikams savo memorandumą.

— Pas mus automobilis laikomas buržuazine susisiekimo

priemone. Ypatingai liaudis kreivai žiūri į automobiliuotus kunigus. Aš niekad buržujum nebuvau ir nenoriu būti.

Antra, visi matys, kad važinėju bolševikų automobilium. Aš nustosiu buvęs Krupavičius. O aš noriu juo pasilikti. Tad dovanokit — jūsų malonia paslauga pasinaudoti negalėsiu. Tačiau aš turiu kitą išeitį. Kaune gyvena vysk. Brizgys. Jis nemažiau pažangus už Paltaroką, aukštos inteligencijos, tikra prasme europietis, didelės tolerancijos ir visiems lengvai prieinamas. Tamsta galėsi su juo susitikti ir išsiaiškinti visais rūpimais klausimais.

Dolskiui visa tai nepatiko, bet prie to klausimo daugiau negrįžo.

Antru kartu atvykus pas mane Dolskiui, paklausiau, ar skaitė Šv. Raštą ir ar matėsi su vysk. Brizgiu.

— O taip, atsakė Dolskis. Skaičiau vokiečių kalba. Reikia pažymėti, kad jis visai sklandžiai kalbėjo lenkiškai, vokiškai ir prancūziškai. Sakėsi mokąs ir angliškai.

— Kaip jis patiko, paklausiau?

— Įdomus politinis traktatas.

— Ir Šventasis Raštas tamstai politika? — Nustebęs paklausiau.

— Gryniausia politika, — gavau atsakymą.

— Gavęs žinių, kad Brizgys iš aukšto žiūri į bolševikus ir su panieka mus laiko utėlėta tauta — všivyj narod, pas jį nesilankiau.

Po pirmo mano pasikalbėjimo su Dolskiu nuvykau pas vysk. Paltaroką papasakoti apie tą visą pašnekesį. Dolskio pasisakymai nieko giedraus nelėmė. Laikiau savo pareiga vyskupą painformuoti, kad būtų pasirengęs visokioms galimybėms. Vyskupą radau, kaip man atrodė, gyvesnį negu paprastai ir trykštantį energija ir ryžtu. Į Dolskio kalbą jis mažai reagavo. Perėjom prie krašto būklės. Paltarokas, mačiau, krašto būklę buvo gerai apgalvojęs ir apsvarstęs su jam įprastu atsidėjimu ir gilumu. Nuliūdimams ir tuščiam rūpesčiui jis veltui to laiko nepraleido. Jo jau buvo susistatyti ateities veiklos ir laikysenos planai ir metodai. Visa tai jis panoro su manim peržvelgti ir padiskutuoti. Nedaug ką aš galėjau prie jo planų nei pridėti, nei atimti. Juos buvo perdiskutavęs su savo artimiausiais patarėjais. Tuo metu jau buvo išleidęs kunigams

privatų ar viešą laišką. Laiškas įdomus. Jame pasireiškė visas Paltarokas su savo giliu ir realiu protu. Gaila, jo su savim neturiu, kaip neturiu gal dar reikalingesnių dalykų, nes geštapininkų buvau suimtas ir išvežtas einant per Kalvarijos šventorių. Dešimčiai minučių išsiprašiau laiko perduoti savo pavaduotojui parapijos kasą ir raštus. Atsimenu to laiško tik vedamąją mintį: Pamokslus rengti raštu, apgalvoti kiekvieną žodį, pamokslai turi būti grynai religinio turinio, neliesti klausimų, kurie gali sudaryti represijos pavojų, dažnai raginti prie tarpusavės meilės ir tarpusavio palaikymo bei susišelpimo nelaimei ištikus. Smulkmenose nusileisti, bet esminiuose dalykuose stovėti tvirtai. Dogmos ir moralės klausimuose negali būti jokių kompromisų. Juos ginti nepaisant jokių pavojų. Klystančius pamokyti individualiniuose pasikalbėjimuose. Kunigams atėjo sunkūs laikai. Be pakankamos priežasties nustoti laisvės — nusikaltimas Bažnyčiai ir tautai. Klebonus kiekvieną atskirai kviesdavosi į kūriją asmeniškiems pasikalbėjimams. Čia jie gaudavo iš vyskupo tų nurodymų, kurių negalima buvo skelbti viešai. Visus kunigus vysk. Paltarokas gerai pažinojo, tad duodamas nurodymų atsižiūrėjo į jo būdą ir silpnybes. Savo vyskupijoj turėjo ir man pažįstamą kunigą, kuris buvo palinkęs kairėn ir nelinkęs buvo pasiduoti drausmei. Vyskupas čia panaudojo visus savo pedagoginius sugebėjimus ir pasikalbėjimas baigėsi tuo, kad tas kunigas pripažino visas savo klaidas, pareiškė, kad tokiais sunkiais Lietuvai laikais ne laikas žaisti opozicija ir pasižadėjo būti klusniu savo ganytojui.

Po to pasikalbėjimo dar du kartu buvau aplankęs vysk. Paltaroką Panevėžyj. Po to mums neteko daugiau susitikti. 1942 metais Hitlerio geštapininkai mane išgabeno į Vokietiją ir čia, netekęs savo tėvynės, pradėjau ilgą ir sunkią benamio tremties dalią vilkti, o vysk. Paltarokui teko 1958 m. užbaigti savo dar sunkesnę žemės kelionę ir persikelti į amžiną tėvynę.

Po to atsiskyrimo nei laiškais nepasikeitėm. Savo laišku nenorėjau užtraukti dar didesnių sunkumų. Tačiau vienam žmogui tarpininkaujant, aš visa žinojau apie jį, o jis apie mane. Vysk. Paltarokas rašė studiją apie šv. Kazimierą. Skundėsi, kad jam trūksta medžiagos apie jį tam veikalui užbaigti

Lietuvos Nacionalinė Mažvydo Biblioteka

ir baiminosi ar jam užteks dienų pradėtam veikalui baigti. Per minėtą tarpininką aš jam pasiunčiau kelias įvairaus turinio knygas, kurių tarpe buvo ir Ivinskio knyga apie šv. Kazimierą. Jo ačiū už minėtas knygas buvo paskutinis šioje žemėje jo man tartas žodis. Pradėjom su tuo tauriu Lietuvos vyru pažintį ir labai artimą bendradarbiavimą laimingiausiu laisvos tėvynės metu, o baigėm tokiu jos nelaimių ir vargų metu, kokių ji niekad savo sunkiam ir ilgam gyvenime nebuvo mačiusi. Žiaurus buvo rytų kaimynas Lietuvai savo plėšimais ir grobimais. Juodasis caras išliejo daug nekaltų lietuvių kraujo ir ašarų. Bet raudonasis Maskvos bolševikiškas caras savo žiaurumais pranešė visus juoduosius kartu paimtus carus.

Vienam pasikalbėjime su manim Panevėžyj vysk. Paltarokas pasisakė, kad kiekvieną valandą esąs pasirengęs į bolševikų tremtį, nes nebus jų juodos valios klusnus pildytojas. 1935 m. jam surengtose vardinių proga iškilmėse jis pareiškė: "Vyskupu būti ilgus metus nenorėčiau, nes į senatvę vyskupas negali savo vyskupijos gerai valdyti ir tvarkyti" (Rytas. 1935.IV.8). Tačiau jo norai ir spėjimai neišsipildė: bolševikai neišvežė, o vyskupavo ilgai, kaip reta kuris hierarchas, valdydamas ne vieną, bet dvi vyskupijas. Ir ačiū Dievui, nes vysk. Paltarokas padarė tai, ką vargiai galėtų padaryti kitas vyskupas. Jis kentėjo ir vargo daug, bet to kankinio kančios buvo labai naudingos Lietuvai ir nepaliaujamai ją mylinčiai ir globojančiai Bažnyčiai.

Kas bolševikų okupacijoj jo laukė, vysk. Paltarokas gerai žinojo, bet žinojo taip pat ir savo vyskupiškas pareigas — būti su savo avelėmis gerais laikais ir neapleisti jų sunkiaisiais, kad piktasis priešas jų neištaškytų ir neišgaudytų. Savo noru apleisti vyskupijos jis nė manyte nemanė. Prieš antrąją bolševikų okupaciją, St. Bačkio turimomis ir paskelbtomis žiniomis, jis pareiškė: "Per pirmąją bolševikų okupaciją patyriau ir išgyvenau daug sunkumų ir nemalonumų. Dievas išgelbėjo. Vienas Dievas žino, kas mane šiuo atveju laukia. Tačiau patikėtų man avelių neapleisiu ir savo valia iš vyskupijos ribų nesijudinsiu. Esu atsidavęs Dievo valiai. Esu pasiruošęs ir pasiryžęs visoms galimybėms." Tai kažkas panašu į pirmųjų amžių krikščionių kankinių drąsą ir elgseną

bei ryžtą. Jie kankinio mirties nejieškojo, bet nuo jos ir nebėgo. Jie varomi drąsiai ėjo į Romos Koliziejaus arenos įsiutintų liūtų nasrus. Džiaugsmas ir pasididžiavimas ima matant tokį tautos didvyrio ryžtą ir pasiaukojimą. Vysk. Paltarokas bus pažiba ir pasigėrėjimas bei ateities kartoms pavyzdys ir pamoka. Kitu atveju jis pareiškė: "Laikysiu pastoralą tol, kol į mano rankas įdės grabnyčių žvakę". Tie jo žodžiai buvo pasakyti Lietuvos didžiųjų nelaimių metu. Kitaip jis kalbėjo laisvosios Lietuvos laikais. Tada jis manė susilaukęs senatvės laisvu noru pastoralą perleisti kitam, jaunesniam, apsukresniam, kuris galėtų geriau ir Bažnyčiai naudingiau valdyti ir tvarkyti vyskupiją. Nelaimingų okupacijų laikais jis savo nuomonę pakeitė ir pasiryžo pastoralo — vyskupiškos valdžios ženklo geruoju neišleisti iš savo rankų ligi mirties grabnyčios. Ir visa tai darė dėl tos Lietuvos, dėl tos šventosios Bažnyčios motinėlės gerovės savo didžių vargų ir kančių kaina. Jam tai pavyko. Pastoralą išlaikė kad ir drebančioje gilaus amžiaus ir sunkių išgyvenimų bei rūpesnių ir vargų pakirstoj rankoj. Tik grabnyčia savo nenugalima jėga išveržė iš jo rankos pastoralą, kartu išveržđama ir jo didvyrišką didelių nuopelnų gyvybę ir išlaisvindama iš vergijos pančių ligi kraujo, ligi skausmo nuspaustas jo šventas rankas. Lietuva liko našlaitė. Gilus liūdesys apgaubė jos veidą ir skausmas vargų išdžiovintas širdis suspaudė. Vyskupo Paltaroko mirtis nemažiau nuliūdino ir išeivišką Lietuvą. Jam mirus Lietuva lyg tuštesnė pasidarė, lyg nustojo savo narsiausio kovotojo už Lietuvos laisvę, už naikinamos Bažnyčios teises, už kryžiuojamų lietuvių gerovę. Jo vardą prisiminęs kiekvienas lietuvis ir ten mieloj Lietuvėlėj ir čia išeivijoj prieš tą didįjį Bažnyčios vyrą, prieš tą taurųjį Lietuvos patriotą, prieš tą nenuilstamąjį kovotoją dėl Lietuvos laisvės ir savo mielų tautiečių gerovės, prieš tą didįjį krikščionį demokratą gėlos sugelta širdimi žemai nulenks galvą.

Kas mums lietuviams buvo vysk. Paltarokas, tiksliai nupasakojo savo pamoksle, sakytame vysk. Paltaroko 60 metų amžiaus sukaktyj vysk. P. Būčys. "Jūs laimingi, sakė pamokslininkas, turėdami drąsų ganytoją. Jis gilios išminties, dide-

lio sumanumo. Jo širdis, kaip ugnis. Joks priešas neprieis prie jūsų, pirma nesunaikinęs jo. Tad būkit vienybėje su juo."

Tose pačiose iškilmėse buv. valstybės prezidentas A. Stulginskis savo kalboje tarp kita pasakė: "Visus mus žavi jubiliato darbuotės tiesi garbinga linija ir tas taktas, kurį lydi visi vyskupo darbai."

"Vysk. Paltarokas Lietuvai buvo socialinio klausimo Nestoras. Tam klausimui minčių, darbo bei lėšų negailėta. Būdingas to klausimo gvildenimo metodas. Autorius žodį aukojo teorijai, o teoriją praktikai. Tai visa sudaro vienlypį nedalomą organizmą, iš kurio trykšta nuostabiai darni harmonija. Čia mažiausias narvelis turi visumos atspindį".

Jo visa socialinio klausimo sistema tilpo to paties vardo "Socialinis Klausimas" kapitaliniame veikale, išleistame pirmu kartu 1914 m., antra laida pasirodė pasauliui 1921 metais. Jo šis darbas pasižymi minčių gilumu ir stiliaus paprastumu. Knyga skaitytoją pagauna. Ir nenuostabu, kad trumpu laiku buvo abi laidos išparduotos. Čia išdėstyta praeitis, parodyta dabartis ir nutiestos gairės ateičiai. Į tuos tris pamatus įjungtas visas turinys. Nuo marksizmo į socializmą, nuo socializmo į komunizmą, o nuo komunizmo į integralinę krikščionybę. Tokia kalbamo veikalo vedamoji mintis. Tai Paltaroko knygai buvo lemta atlikti aukštą misiją. Jos doktrina turėjo ne tik grindžiamos reikšmės katalikų socialinio klausimo plitimui Lietuvoj, bet ir savo universalizmu užkirto kelią beplintantiems įvairių spalvų izmams nepriklausomybės prieaušryje. Šiandien jau galima drąsiai teigti, kad šią paskirtį ji sąžiningai atliko.

"Socialinio Klausimo" vertę ir reikšmę vykusiai įvertino St. Ladygienė savo 1935 m. kalboje pasakydama: "Socialinio Klausimo" dėka katalikų šviesuomenė socialiniame darbe nuo pat nepriklausomybės pradžios gerai nusimanė. Jo mintimis brendo moksleivija ir studentija".

Baigiant gali kilti klausimas, kokią vietą vysk. Paltarokas užima didžiųjų Lietuvos vyskupų tarpe, kurie veikė, kaip ir jis, didžiųjų ir pavojingųjų istorinių amžių lūžtvių laikotarpiais, nešančių kraštui mirties sėklą ir sunaikinimą. Tokių vyskupų mes turėjome tris: Giedraitį, Valančių ir Paltaroką. Petras Būtėnas pirmąją vietą linkęs skirti Paltarokui. Su jo

nuomone galima sutikti, ypač, jei bus imama omenin gyvenimo ir darbo sąlygų sunkumus ir pavojus.

Vyskupo Paltaroko gyvųjų tarpe nebeturime. Jis, palikdamas amžiams savo gimtąją žemelę, paskutinius žodžius skyrė jai ir jos varganiems vaikams. Jo mirties kaustomose lūpose buvo paskutiniai žodžiai: "Aš jau nebegaliu... Jūs tvarkykitės... Būkite vyrai..." Tai jo mums paliktas testamentas. Tas dvasios milžinas gerą kovą kovojo ir daugiau nebegali. Jis eina pas Dangiškąjį Tėvą atsiimti nupelnyto garbės vainiko. Jo vestąją kovą turime perimti mes. Pirmose kovos baro eilėse turime stoti mes — išeiviai, nes pasilikę tėvynėje broliai taip pat nebegali. Jie bolševikiško stabo sukaustyti. Paltarokas, gyvendamas vergijos narve, žūtbūtinę kovą kovojo. Mes išeiviai gyvename laisvosiose žemėse. Mus nieks nekausto. Tik nesikaustykime patys. Pačių susikaustymas ir tuo būdu išsilaisvinimas iš pareigos ginti tėvynės laisvę yra šlykščiausios rūšies dezertiravimas iš pareigų lauko, yra tėvynės pardavimas už savo patogumo, nerūpestingumo ir neleistino apsileidimo judošišką grašį. Į kovos eiles turim įsirikiuoti visi. Toj kovoj turim tesėt ir nesigailėdami jokių aukų laimėt. Būkime vyrais. Tai ne tik vysk. Paltaroko mums paliktas testamentas, bet ir Dievo noras ir tėvynės šauksmas.

Kitas didysis Lietuvos vyras arkivyskupas Dievo Tarnas Jurgis Matulevičius mirdamas paliko mums panašaus turinio ir reikšmės testamentą: "Rikiuokitės ir pasišvęskite". Paltaroko ir Matulevičiaus testamentai vienas kitą papildo ir sudaro tokį vienlytį, pilną įsakymą pasiliekantiems žemėje:

Rikiuokitės, tvarkykitės, pasišvęskite. Būkite vyrais.

Šių dviejų šventųjų vyrų mums paliktą testamentą turime giliai išsiskaptuoti savo širdyse ir protuose. Šis testamentas mums turi būti mūsų dienų vedamoji žvaigždė ir mūsų gyvenimą tvarkantysis veiksnys.

Sovietų režimas uniformiškas. Uniformizmas jo charakteringa žymė. Chruščiovo balsas — sovietų balsas, ne atvirkščiai. Chruščiovas tarė, suvaryti mitingai ar suvažiavimai jam vienbalsiai pritarė. Nei vieno skirtingo balso. Pirmo bolševikmečio laikais vienas azarbeidžanietis inžinerius man pasakė: Jei sovietuose betkieno galva kiek išsikiša virš kitų galvų, ji nukertama. Sovietuose visų galvos turi būti sukirptos pa-

gal partijos nutiestą liniją. Partijos valdovui turi pritart ir tie, kurie iš sielos gilumos jam nepritaria. Kai bolševikai pavergė Gruziją, buvo suvaryti įtakingiausi tos tautos vyrai padėkoti Stalinui už savo tėvynės pavergimą. Vienas gruzinas tvarkdario iššauktas padėkos kalbai pasakyti, išėjęs tik tris kartus ištarė spasyba — ačiū. Paklaustas už ką jis dėkoja, atsakė: žemelė mūsų, valdžia jūsų, jūrelė mūsų, žuvelės jūsų ir vėl trijų kartų spasyba. Ir vyskupas Paltarokas buvo važiojamas (ne pats savo valia važinėjo, turėjo sakyti spasyba, turėjo pritarti ir kalbas sakyti, turėjo šokti pagal Stalino ar Chruščiovo dūdelės muziką. Bet jis pasiliko visur ir visada lietuviškas Paltarokas. Į maskoliškus trepakus ir kamarinskus jis ėjo su lietuvišku klumpakoju, kalbėjo spasyba, bet kaip tas gruzinas, žodžiu spasyba išreiškė visas Lietuvai padarytas skriaudas ir neteisybes, kenčiamas kančias ir vargus. Paltaroko lūpų nesutepė joks chruščiovų liaupsinimas. Jis nemetė nei mažiausio šešėlio ant Šv. Tėvo asmens ir Bažnyčios autoriteto, atvirkščiai, jis sugebėjo bolševikų jūroje pakelti protestą prieš tokias kalbas. Vienam tokiam suvažiavime, kai vienas kitatikis įžeidė Šv. Tėvą, Paltarokas demonstratyviai iš suvažiavimo salės išėjo. Liepiant kalbėti Paltarokui, jis kalbėjo, bet spasyba formoje patalpino lietuviškiausią turinį. Jis "pasidžiaugė" esama Lietuvoje religijos "laisve", pailiustruodamas ją skaičiais. "Lietuvoj veikia, kalbėjo jis, 688 bažnyčios, prie jų dirba 741 kunigas, vaikučius laisvai rengia prie pirmos Komunijos." Tą jo kalbą užsienio komunistų laikraščiai paskelbė visam pasauliui. Ir mes sužinojome tokiu būdu, kad bolševikų okupacijos metu 514 bažnyčių pasiliko be kunigų ar paverstos nebažnyčiomis, kaip Vilniaus katedra, kad tuo metu Lietuvoje Bažnyčia nustojo 905 kunigų, kad vaikučių mokyt tikėjimo kunigui uždrausta. Kunigo pareigas turi eiti tėvai. Toks buvo Paltarokas. Jis žiauraus bolševikų vališiaus veliamas šaukė *Lietuva*. Jis moraliai chruščiovų ir stalinų terorizuojamas ir prievartaujamas savo darbais šaukė Baranausko žodžiais: "Kad tu, gude, nesulauktum". Su tais žodžiais jis ir savo kankinio gyvenimą baigė.

Krikščioniškosios demokratijos vertybės ir pavojai

KUN. J. KIDYKAS, S.J.

Uraganų šėlsmu praūžusį Antrąjį Pasaulinį karą užkūrė nacizmas, fašizmas ir iki bedieviškojo komunizmo kraštutinumų nuėjęs socializmas. Visa, kas to karo metu įvyko žiauriausio, nežmoniško, sakyčiau demoniško, buvo įvykdyta šitų ideologijų sekėjų ir tų, kurie stengėsi išvaryti velnią per belzebubą, o ne Kristaus vardu.

Vakarų Europa atsikėlė iš griuvėsių. Žėri nauji miestai. Suklestėjo pramonė ir kultūra. Gyvenimo standartas iškilo aukščiau prieškarinio lygio. Tai neįvyko savaime. Kam teko sunkusis griuvėsių pašalinimo darbas? Kam teko planuoti ir vadovauti atstatymui sunkiausiose sąlygose? Objektyvus stebėtojas pasakys: — krikščionims demokratams, padedamiems demokratinės Amerikos. Juk apie 1950 metus kone visos reikšmingesnės Europos valstybės turėjo krikščionių demokratų ar jiems gimininingų grupių vyriausybes. Italijai ir Vokietijai vadovavo krikščionys demokratai. Prancūzijoje, Belgijoje, Olandijoje ir Liuksemburge žymiausieji ir Europos atstatymui bei sulipdymui daugiausia pasidarbavę vyrai buvo irgi katalikai (Schumanas ir kiti). Ir jeigu šiandien Europa džiaugiasi ir naudojasi ekonomine plieno, anglių ir darbo paktų palaima, jei šiandien toli yra pažengęs net muitų panaikinimo reikalas ir tokiu būdu pasiekta politinė ir ekonominė didelės Europos dalies vienybė, tai viso to pozityvaus ir žmonijai naudingo darbo lyderiai yra trys didieji krikščionys demokratai valstybininkai: De Gasperi, Adenauer ir Schuman. Jie ir savo kraštus išvedė iš chaoso ir, bent visai Europai, jei ne visam pasauliui, atvėrė šviesesnės ateities perspektyvas. Ta proga malonu pabrėžti ir pasididžiuoti, jog ir Lietuvos krikščioniškoji demokratija, savo laiku, irgi išvedė atsikuriančią tėvynę iš kumečio skurdo ir padėjo stiprius pagrindus tautos moralinei ir medžiaginei gerovei. Krikščioniškoji demokratija savo darbu ir jo vaisiais įrodė esanti evangelijoje minimas „gerasis medis“, nešąs „gerus vaisius“, esanti pozityvi, patvari, kūrybinė jėga. Ir mes, kaip Kristaus stebuklus stebėjusios minios, turėtumėm

klausti: „iš kur ta išmintis ir galybė?“ Iš kur tas kr. demokratijos idejų gausumas, gaivumas ir vaisingumas?

Manau nesuklysiu tvirtindamas, jog krikščioniškosios demokratijos gajus gyvenimiškumas plaukia kaip tik iš jos krikščioniškumo ir demokratiškumo. Kr. demokratija juk labiausiai akcentuoja dvi dideles vertybes: krikščionybę ir demokratiją. Krikščionybė yra kr. demokratijai turinys, o demokratija gyvenimo forma. Krikščionybė teikia demokratijai pačias didžiausias gyvenimo vertybes, o demokratija priemones toms vertybėms pasiekti.

Kurios yra tos didžiosios krikščionybės vertybės?

Pirmoji, visų aukščiausioji krikščionybės vertybė yra Dievas. Dievas ne teorija, ne postulatas, ne proto abstrakcija ir ne akla jėga, ne tolimas, o gyvas Dievas, teisingas Dievas, šventas Dievas. Dievas, žmogaus ir pasaulio Kūrėjas, Valdovas ir Teisėjas. Dievas, žmogaus prigimties autorius, įgimtojo dorovės įstatymo davėjas. Dievas, žmogaus globėjas ir jo prigimties atbaigėjas. Dievas, visų tautų ir kiekvieno žmogaus Tėvas. Sąmoningas kr. demokratas stengiasi būt šito švento, gyvo, asmeniško Dievo Kūrėjo bendradarbis. Jo ambicija yra padėti Viešpačiui atbaigti pasaulio kūrimo procesą, pagal Kūrėjo nubrėžtus planus.

Antroji krikščionybės vertybė yra žmogus. Žmogus ne kaip tobuliau suorganizuotos medžiagos vienetas, ne kaip aklų gamtos jėgų žaismo atsitiktinis vaisius, ne kaip ekonomijos ir pramonės mašinerijos račiukas, o žmogus, kaip gyvojo, teisingojo ir šventojo Dievo atvaizdas, Jo meilės kūrinys, Jo tobulumo atspindys. Žmogus, apdovanotas protu ir laisva valia, gavęs iš Kūrėjo tokių teisių, kurias pažeisti nė vienam nevalia! Žmogus — pasaulio valdovas, bet ir atsakingas Dievui už savo veiksmus. Žmogus, ne absoliutus ir nuo nieko nepareinąs pasaulio savininkas, o Viešpaties pastatytas užvaizdas, turįs atsižvelgti Dievo Šeimininko valios. Todėl krikšč. dem. valstybininkai neišdarinėja su žmogumi jokių negarbingų bandymų.

Trečioji krikščionybės vertybė yra įgimtiniai žmonių sambūriai: šeima, Bažnyčia, valstybė ir žmonija. Tie žmonių sambūriai arba bendruomenės yra sutverti žmogui, jo kultūriniam, dvasiniam ir medžiaginiam tobulėjimui. Bendruomeniški susi-

būrimai padeda žmogui įveikti savo silpnumą, trūkumus bei netobulumus, įgalina jį išvystyti ir papildyti savo asmenybę, duoda progos padaryti tai, ko vien savo jėgomis neįstengtų, ir taip praturtina visus bendruomenės narius. Tačiau bendruomenės, kad ir valstybės, nevalia pervertinti ir jai paaukoti paskirą žmogų. Ką žmogus gali padaryti pats, ten bendruomenė neturi kišti savo rankos. Ne žmogus bendruomenei, o bendruomenė žmogui sutverta. Bendruomenė, net ir valstybinio pobūdžio bendruomenė, negali atimti žmogui įgimtųjų teisių, kurios yra jo gyvenimo pagrindas. Tikri krikščionys demokratai gyvai jaučiasi esą žmonių tarnai, ne viešpačiai.

Dievas, žmogus ir bendruomenė — trys krikščionybės pagrindinės vertybės ir jas krikščionys demokratai yra pasiėmę savo gyvenimo bei veiklos turiniu. Šitam krikščionybės turiniui demokratija yra gyvenimo ir veiklos forma.

Katalikų Bažnyčia niekada nėra kanonizavusi ar dogmatizavusi kokią nors vieną bendruomenės valdymosi formą, kaip geriausią, tobulųjų tobuliausią. Ji pati valdosi monarkiškai. Tačiau Bažnyčia pilnai pritaria demokratiškai bendruomenių santvarkai ir įžiūri joje Evangelijos paskelbtas mintis: lygybę, laisvę, broliškumą. Visos Bažnyčios kovos su Romos imperatoriais, su įvairių kraštų monarkais ir diktatoriais buvo vedamos dėl sąžinės laisvės, kuri yra visų kitų laisvių pagrindas ir garantija. Bažnyčia kovojo ir už įgimtąsias žmonių teises, ne kokios nors bendruomenės, o paties Dievo jiems suteiktas, sukuriant tokį žmogų, koks jis yra. Bažnyčios kovos už Dievo teises, savaime yra kovos už žmogaus teises. Ateistinėje komunistinėje santvarkoje neturi teisių Dievas, neturi jų nė žmogus. Krikščioniškoji demokratija, gerbdama Dievą, savaime gerbia ir žmogų.

Šiais laikais taip labai populiarios lygybės, žmoniškumo ir broliškumo idėjos yra Evangelijos žiedai ir tik krikščioniškoje demokratijoje gali klestėti. Jei Dievas yra mūsų Kūrėjas, jei žmogus yra Jo tobulasis kūrinys ir atvaizdas, tai ne dėl to, kad jis yra tos ar kitos rasės žmogus, ne kad tos ar kitos tautos ar valstybės žmogus, ne kad tos ar kitos politinės ar ekonominės grupės žmogus, o kad jis yra žmogus aplamai, t. y. kiekvienas žmogus. Todėl kiekvienas žmogus turi tą pačią prigimtį, tą patį gyvenimo uždavinį, tas pačias nepažeidžiamas teises,

todėl visų teisės yra lygios. O broliai visi esame tik dėlto, kad esame to paties dangaus Tėvo vaikai.

Pijus XII vienoje kalėdinėje kalboje labai stipriai pabrėžė žmogaus asmens vertę, ir ta jo kalba visame laisvajame pasaulyje buvo labai palankiai įvertinta ir priimta. Jei demokratiškoje santvarkoje mažuma gerbia daugumos įsitikinimus, ir tvarko savo veiklą pagal jos nutarimą, jei demokratijoje dauguma respektuoja mažumos nuomonę, leisdama jai savo nuomonę viešai pareikšti, skleisti ir net už ją kovoti, nors ji būtų labai skirtinga ir net daugumos nuomonei priešinga, tai yra todėl, kad krikšč. demokratija gerbia asmens vertę. Demokratija pripažįsta teisę kiekvienam turėti ir pareikšti savo skirtingą nuomonę, nors ta ir kažkaip nepatiktų. Bet, kad nuomonėms suskilus, būtų dar įmanoma vieninga ir darni akcija, tai demokratiškoje santvarkoje akcijos vieningumas užtikrinamas priimant daugumos nuomonę. Tokiu būdu demokratijoje turime ir laisvę, ir nuomonių įvairumą ir akcijos vieningumą. Demokratijoje visos bendruomenės jėgos panaudojamos kūrybingam darbui: ir valdančios grupės ir opozicijos. Valdančioji dauguma vykdo nutarimus, opozicija prižiūri vykdymą ir savo pastabomis praturtina bendrąją veiklą, o kritika verčia poziciją būti atsargią ir apdairią. Demokratinė santvarka ugdo asmenybes, atskiria pelus nuo grūdų, pažaboja ambicijas, lengviau iškelia ir pašalina korupciją ir saugo tautą nuo avantiūrų. Tiesa, kartais demokratijos veikla atrodo per lėta. Bet tas lėtumas yra tuo naudingas, kad visų vispusiškai išdiskutuoti, apsvarstyti, daugumos atsakingai priimti sprendimai yra sėkmingi ir mieliau vykdomi.

Kiek tokiam demokratiškam valdymui reikia kantrybės, broliškos meilės, išminties, kiek santūrumo, tolerancijos ir teisingumo, kiek savo interesų išsižadėjimo! Išsižadėjimo ta prasme, kad tautos, ar valstybės gerovė statoma aukščiau už bet kurio asmens, grupės, ar net savo partijos reikalus. Kas tų krikščioniškųjų dorybių neturi, tam demokratija nepriimtina. O kiek krikščioniškoji demokratija bus persiėmusi šitomis esminėmis ir krikščioniškomis vertybėmis bei dorybėmis, tiek ji bus stipri, gaji ir patraukli. Priešingai, ji skurs, kentės ir nyks, kiek ji nutols nuo savo didžiųjų idealų.

Šios žemės egzistencijoje, kiekvienam, net ir geriausiam,

žmogiškam užsimojimui gresia korupcijos pavojus. Korupcijos pradai tūno pačioje mūsų prigimtyje, ir vargas tam, kas jų nenori matyti ir pripažinti. Krikščioniškieji demokratų sambūriai nebebūtų žemiški žmonių junginiai, jei juose nepasireikštų kaikurie korupcijos požymiai. Betkoks blogis — korupcija, gimsta arba „per defectum", arba „per excessum", t. y. arba perdedant, arba nepridedant kiek reikia. Krikščioniškoji demokratija nusikalstų per defectum — trūkumu — jei kovos ar sunkaus darbo įkarštyje užmirštų savo didžiųjų vertybių primatą ir imtų vadovautis grynai žmogiškąja išmintimi, naudotis politiškuoju gudrumu, suktumu, nebesistengtų tarnauti, o geistų bet kuriomis priemonėmis viešpatauti. Tas pavojus lietuviams krikščionims demokratams gal nelabai aktualus šiuo metu, neturint nė savo krašto, nė savo valdžios.

Korupcija per excessum mano supratimu, yra aktualesnė. Kokie perdėjimai gali mums grėsti? Profesorius Haering savo veikale „Macht und Ohnmacht der Religion" rašo: „Yra didelė pagunda pajungti religiją saviems politiniams tikslams, ar net politinės jėgos išlaikymui patarnauti. Tai pagundai sunkiai atsispiria net patys nuoširdžiausieji krikščioniškosios pasaulėžiūros atstovai, o kiti ir neatsispiria". Kaip savo laiku karaliai skelbė, jog „sostas esąs neatskiriamas nuo altoriaus", taip šiandien yra pagunda skelbti, jog „krikščioniškoji demokratija ir Bažnyčia yra beveik viena ir tas pat". Galvoti ir kalbėti, jog kiekvienas susipratęs katalikas turėtų būti ir kr. demokratas yra nusižengimas per excessum, t. y. dalies pretendavimas į visumą. Tai būtų paneigimas aiškaus gyvenimo fakto, kad įvairios viešojo gyvenimo srovės, partijos, susibūrimai turi nemažai bendrų idėjų, siekimų ir principų. Tas faktas turėtų būt mūsų matomas, pripažįstamas ir nė kiek nestebinti. Teologai sako, jog „anima naturaliter christiana est", pačia savo prigimtimi žmogaus siela yra krikščioniška. Todėl, kas gyvena pagal įgimtos dorovės dėsnius, tas bent savo veikla ir gėrio siekimais mažai kuo tesiskiria nuo krikščionių. Todėl perdaug stipriai užakcentuojant tiktai savo partijos krikščioniškumą, galima neteisingai užgauti kitų sambūrių kilnias aspiracijas, paneigti jų krikščioniškus principus ir taip vietoje gera, padaryti bloga, arba laikyti savo priešais tokius asmenis, kurie jokiu būdu nėra ir negali būti priešai.

Viena didžiųjų Katalikų Akcijos sunkenybių įvairiuose kraštuose buvo ta, kad buvo galvojama ir tikima, jog ji ir krikščionių demokratų partija esąs vienas ir tas pats dalykas, tik kitoje formoje ir kitu vardu. Todėl ir Bažnyčios ir Katalikų Akcijos, ir pačios krikščioniškosios demokratijos labui tuos du dalyku reikia būtinai skirti. Nepaisant kaip labai kr. demokratija pasitarnauja begindama Dievo ir Bažnyčios teises politiniame valstybės gyvenime, ji negali ir neturi teisės laikyti save Katalikų Bažnyčios įgaliotine ar Kat. Akcijos nešėja. Politinis sambūris niekada negali būti Katalikų Akcijos sambūriu, kadangi politika yra pasaulietiškas reikalas, o ne sielovadinis Bažnyčios uždavinys.

Ar mūsuose tas skirtumas visada išlaikytas ir išlaikomas? Ar nebuvo ir nėra nusidedama „per excessum". Krikščioniškosios demokratijos suplakimas su Bažnyčia ar katalikybe kenkė ir kenkia tiek Bažnyčiai, tiek pačiai partijai.

Kadangi krikščioniškoji demokratija stengiasi vadovautis pačiais didžiaisiais Kristaus idealais, kadangi ji, nors netiesioginiai, bet labai efektyviai prisideda prie sukūrimo Dievo karalystės šioje žemėje, tai jai tenka prisiimti ir dalį Kristaus kentėjimų. Kaip daugelis nesuprato ir nesupranta Kristaus misijos pasaulyje, taip jie nesupranta ir krikščioniškosios demokratijos uždavinių politikoje ir valstybės gyvenime. Kaip daugelis kovojo ir kovoja su Kristumi, taip daugelis kovojo ir kovos prieš kr. demokratiją. Krikščioniškosios demokratijos atstovams neretai tenka, kaip Kireniečiui, vilkti sunkų kryžių, kartais net graban kurį laiką atsigulti. Tačiau kr. demokratijos žmonės turi didžią ir tikrą paguodą — jiems yra užtikrintas prisikėlimas — laimėjimas. „Nesibijokite, aš įveikiau pasaulį!" Tie Kristaus žodžiai Apaštalams tinka ir kr. demokratams. Kiek krikščioniškoji demokratija kovoja Kristaus kovas, tiek ji dalyvaus ir jo pergalėje. Ji dirba pozityvų, žmonijai visais atžvilgiais naudingą darbą, tai tikrai neš vaisių, kad ir po ilgos šaltos žiemos.

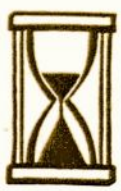

KULTŪRINĖS AUTONOMIJOS PROBLEMOS

P. MALDEIKIS

Palyginę įvairių kraštų švietimo sistemas, rasime, kad vienos jų yra griežtai centralizuotos ir valdžios įstaigų tvarkomos pagal vieną pavyzdį, kitur jos leidžia daugiau laisvės teritoriniams vienetams, tautinėms ir konfesinėms grupėms daugiau ar mažiau autonomiškai tvarkyti savo mokyklas. Griežčiausiai centralizuotos švietimo sistemos yra komunistų valdomuose kraštuose, kur visi švietimo reikalai yra valdžios monopolizuoti, ir jokios privatinės mokyklos neleidžiamos. Griežta centralizacija yra įsigalėjusi ir Prancūzijoje. Tačiau privatinės mokyklos ten nėra uždraustos, ir jas lanko apie 20% visų vaikų. Tik, esant ten valstybei atskirtai nuo Bažnyčios, valdžia neturi teisės remti mokesčių keliu surinktais pinigais konfesinių organizacijų laikomas mokyklas, ir vienuoliai bei kunigai negali būti mokytojais. Vokietijos švietimas taip pat iš seno centralizuotas, ir privatinės mokyklos, nors neuždraustos, veikti tačiau iki paskutinio karo neturėjo sąlygų. Po paskutinio karo jos decentralizuotos ir pavestos atskiriems kraštams tvarkyti pagal jų naujai sukurtas sistemas. Privatinės mokyklos V. Vokietijoje, dabar leidžiamos ir daugumoje kraštų šelpiamos iš valdžios iždo.

Netaip griežtai centralizuotų sistemų pavyzdžiais galėtų būti prieškarinės Lenkijos, nepriklausomos Lietuvos ir kai kurių kitų kraštų sistemos, kur valdžia tvarkė visą švietimą, tačiau greta valdinių mokyklų buvo leidžiamos ir privatinės, ir jos buvo daugiau ar mažiau valdžios šelpiamos, bet drauge jos buvo valdžios kontroliuojamos ir galėjo veikti tik pagal valdžios leidžiamus mokykloms nuostatus. Iš šios sistemų grupės bene didžiausia laisve naudojasi Anglijos privatinės mokyklos, ten vadinamos *nenumatytos* konfesinių organizacijų ir atskirų asmenų laikomos mokyklos, kurios naudojasi gausia valdžios parama ir iki paskutinės dar tik nesenai įvykusios švietimo reformos beveik nejautė jokios valdinės kontrolės.

Nuo tokių centralizuotai tvarkomų švietimo sistemų nutolsta tos valstybės, kurios leidžia tam tikrą autonomiją auklėjimo srityje teritoriniams vienetams, tautinėms ir konfesinėms grupėms. Iš viso didžiausią autonomiją auklėjimo srityje turi Jungtinių Amerikos Valstybių dideli ir maži teritoriniai vienetai, vadinami mokykliniai rajonai. Kadangi čia nėra jokios mokyklas tvarkančios ir jų veikimą kontroliuojančios federalinės įstaigos, ir didelės daugumos atskirų valstybių švietimo centralizacija yra taip pat labai menka, tai kiekvienas mokyklinis rajonas, prisilaikydamas pačių bendriausių savo valstybės reikalavimų, tvarkosi visiškai autonomiškai: pats statosi sau mokyklas, pats samdo savo mokykloms mokytojus ir kitokį personalą, pats nustato mokomosios medžiagos parinkimo principus ir dirba be jokios valdinės kontrolės. Čia toks galėjimas autonomiškai tvarkytis laikomas dideliu šios sistemos laimėjimu ir nuopelnu. Atskirų pedagogų balsai, reikalaują centrinės švietimo vadovybės, čia neturi jokio pasisekimo.

Kiek kitokio tipo švietimo autonomija išliko tuose kraštuose, kur gyventojai pasiskirsto į dvi ar daugiau stambių tautinių ar konfesinių grupių. Iš tokių kraštų dažnai minimi Šveicarija, Belgija, Olandija, Kanados Kvebeko ir Niufaundlando provincijos, kur katalikas palankiausiomis sąlygomis gali autonomiškai tvarkyti savo jaunimo auklėjimo reikalus. Tų kraštų katalikiškųjų mokyklų turimos veikimo sąlygos yra sukėlę dalies lietuvių susidomėjimą, ir jos buvo apibūdintos kultūrinės autonomijos terminu. Tam kultūrinės autonomijos terminui išsiaiškinti ir jam priskiriamam turiniui suprasti bent trumpai peržvelgsime katalikiškųjų mokyklų padėtį kalbamuose kraštuose.

Šveicarija anksčiau yra turėjusi švietimo sistemą, tvarkomą centrinės valdžios. Dėl mokyklų krypties ten visą laiką vyko kova tarp konfesinių ir pasaulėžiūrinių grupių. 1874 metų konstitucijos pakeitimu švietimo klausimas buvo išspręstas ta prasme, kad pradžios ir vidurinis mokymas buvo pavestas tvarkyti atskiriems kontonams autonomiškai. Kiekvienas kontonas sukūrė savo švietimo sistemą. Aštuoniuose katalikų gyvenamuose kontonuose mokykla yra katalikiška ir konfesinė. Dar trijuose kontonuose katalikų apgyventos ne-

didelės vietovės turi taip pat katalikiškas mokyklas ir joms išlaikyti gauna atitinkamą švietimo reikalams skirtų lėšų dalį. Kitų konfesijų gyvenamuose kontonuose mokyklos yra arba tarpkonfesinės arba nekonfesinės, abejos socialistų įtakoje. Visuose kontonuose, išskyrus vieną, greta viešųjų mokyklų yra ir privatinių; o viename kontone tokios mokyklos gauna ir valdžios pašalpą. Visos mokyklos priima visų konfesijų vaikus, ir visiems vaikams visose mokyklose sąžinės laisvė yra garantuota. Bendra tendencija — socialistai siekia panaikinti atskirų kontonų autonomiją ir visą auklėjimą sufederalinti. Katalikai, gindami savo mokyklas, kovoja už atskirų kontonų švietimo autonomiją, nes tik joje jie gali turėti atskiras savo mokyklas.

B e l g i j o j e pagrindinė viešoji mokykla yra savivaldybių išlaikoma. Valdžia apmoka tik mokytojų algas. Greta šių mokyklų veikia valdžios pripažintos katalikų arba vadinamos vyskupinės mokyklos, kurios taip pat gauna valdžios pašalpą ir yra valdžios kontroliuojamos. Dar yra nemaža vadinamų *laisvų* mokyklų, laikomų konfesinių ordenų bei organizacijų, kurių valdžia nei šelpia nei kontroliuoja. Apie 3/5 vaikų lanko savivaldybines arba bendruomenines mokyklas, 2/5 lanko konfesines. Tikyba dėstoma visose mokyklose, o jos nenorinčių tėvų vaikai, kurie sudaro apie 10%, nuo jos mokymosi atleidžiami. Kaip praeitą vasarą skaitėme laikraščiuose, Belgijoje susidarė liberalų ir socialistų partijų koalicinė vyriausybė, užsibrėžusi sau tikslą sulaikyti katalikų mokykloms duodamą valdžios pašalpą. Taigi, šių mokyklų padėtis gali pablogėti.

Autonomiškai besitvarkančių katalikiškų mokyklų pavyzdžiu laikoma ir O l a n d i j a. Nuo Reformacijos laikų ten vyrauja reformatai. Jų dvasininkų žinioje ir jų priežiūroje buvo visos mokyklos. Aštuoniolikto amžiaus gale jos buvo suvalstybintos, ir mokyklose vyraujanti dvasia išliko liberališkai protestantiška. Kadangi katalikų auklėjimui sąlygos tose mokyklose buvo labai nepalankios, katalikai kovojo už teisę turėti savo atskiras privatines mokyklas. 1830 metais jie tą teisę išsikovojo, bet jie kovojo toliau jau dėl didesnių teisių ir valdinės pašalpos. 1917 metų konstitucijos pakeitimu, katalikų privatinės mokyklos buvo sulygintos su valstybinė-

mis ir gauna valdžios pašalpą, kiek atitinkamai išleidžiama valdžios mokykloms. Privačios mokyklos pagal atitinkamus valdžios nuostatus gali būti steigiamos konfesinių ir kitokių grupių. Jos yra valdžios priežiūroje, lygiai kaip ir valdinės.

Ryškiausiu autonomiškai besitvarkančių konfesinių mokyklų pavyzdžiu laikoma Kanados K v e b e k o provincija, todėl ją tenka kiek smulkiau peržvelgti. Šios provincijos sistema nėra kilusi iš politinių ir konfesinių laimėjimų bei pralaimėjimų, o yra išaugusi naturaliai, atsiremdama į to krašto gyventojams valdžios suteiktas auklėjimo laisves. Ji yra išsivysčiusi tuo pagrindu, kad tos provincijos gyventojai dviejų skirtingų tautybių ir skirtingų tikybų žmonės, kurių tie abu skirtingumai sutampa: prancūzai katalikai ir anglai protestantai. Nenorėdami būti vieni kitų nutautinami ir nureliginami, jie palaiko ir skirtingas savo mokyklas. Kitados išbuvusi daugiau kaip pusantro šimto metų Prancūzijos kolonija, kalbama provincija buvo ištisai apgyventa prancūzų tautybės ir katalikų tikybos žmonių. Nuo 1759 metų, perėjusi Anglijos valdžion, ji pasipildė angliškai kalbančiais protestantų tikybos gyventojais, kurie įsimaišė į senųjų tarpą ir kolonizavo naujus plotus. Jie turėjo rūpintis savo vaikų mokymu ir įkūrė angliškas mokyklas. Jie bandė įkurti ir specialią auklėjimo įstaigą, kurios tikslą atitinkamu įstatymu nusakė sumaišyti bei suliedinti dviejų skirtingų tautybių žmones. Tačiau naujakuriai nepajėgė suviršinti kompaktiškai gyvenančios didelės prancūzų masės, kuri atkakliai laikėsi savo kalbos ir savo anksčiau turėtų institucijų, jų tarpe ir mokyklų, kurios buvo iš seniau atskirų vietovių įkurtos, jų pačių išlaikomos ir buvo jų pasididžiavimas. Prancūzai katalikai griežtai pasipriešino anglų protestantų nutautinimo siekimams ir visiškai atsisakė su jais bendradarbiauti auklėjimo klausimais. Tai neleido įsigalėti švietimo centralizacijai, ir valdžios bandoma kontrolė nepajėgė pakeisti ten įsigalėjusios bažnytinės mokyklų kontrolės. Per ilgesnį laiką anglai buvo priversti atsisakyti savo planų, ir 1826 metais įstatymas buvo pakeistas ta prasme, kad buvo leista kiekvienai gyventojų apylinkei ar bažnytinei tarybai kurti savo pradžios mokyklas. Tuo pagrindu atsirado katalikų mokyklos kiekvienoje parapijoje, ir valdžia buvo priversta pripažinti dvi visiškai skirtingas mokyklų sistemas,

veikiančias pagal vieną ir tą patį įstatymą. Nuo to meto ir yra išlikęs nepakeistas pagrindinis principas, kad katalikai ir protestantai steigia ir išlaiko tose pat vietovėse atskiras viešąsias mokyklas. Jei tik kurioje vietovėje susidaro kurios nors konfesijos žmonių grupė, pajėgianti išrinkti mokyklos komitetą ir finansuoti mokyklą, ji gali ją steigti. Tuo būdu, kur tik yra abiejų konfesijų žmonių, ten yra ir dvi mokyklos, kurias lanko skirtingomis kalbomis kalbą, skirtingų konfesijų ir skirtingų kultūrų vaikai. Ir kada Kanada gavo dominijos konstituciją, joje buvo užtikrinta, kad religinių mažumų anksčiau turėtos specialios auklėjimo teisės negali būti siaurinamos. Tos teisės buvo išlaikytos ir tose vietovėse, kurios vėliau buvo atskirtos nuo Kvebeko provincijos, pvz., Niufaundlendas, kuriame taip pat išliko konfesinių mokyklų sistema, sudaryta jau ne iš dviejų, bet iš keturių skirtingų konfesijų (Katalikų, anglikonų, Jungtinės Kanados Bažnyčios ir Išganymo Armijos) mokyklų, kurios jau yra istorinis, bet tvirtai prigijęs praeities palikimas.

Kvebeko ir Niufaundlendo konfesinė mokyklų sistema yra iš esmės skirtinga nuo Europos katalikų konfesinių mokyklų. Išskyrus Šveicarijos katalikiškųjų kontonų konfesines katalikų mokyklas, kituose kraštuose esančios katalikų mokyklos (Belgijos, Olandijos) yra privatinės, tik turinčios plačias teises ir gaunančios valdžios piniginę paramą. Jos veikia greta viešosios mokyklų sistemos. Kvebeko gi konfesinės mokyklos nėra joks priedas prie viešosios arba valdinės sistemos, o yra pats sistemos pagrindas, pasiremiąs skirtingomis teisėmis ir sudaręs esminę švietimo administracijos dalį.

Vyriausias Kvebeko švietimo administracijos organas yra auklėjimo departamentas tos provincijos vyriausybėje. Jis ir reguliuoja aną dvilypę sistemą. Visus bendruosius auklėjimo politikos klausimus sprendžia to departamento auklėjimo taryba. Ji skiriasi į du komitetus — katalikų ir protestantų. Tie komitetai yra atsakingi kiekvienas už savo mokyklų sistemos organizaciją, administraciją ir priežiūrą. Abi sistemos eina viena greta kitos nuo vaikų darželio iki universiteto.

Katalikų komitetą sudaro tos provincijos diacezijų vyskupai, toks pat skaičius renkamų pasauliečių ir dar keturi vyriausybės paskirti nariai. Protestantų komitetą sudaro vy-

riausybės skirti pasauliečiai ir protestantų mokytojų sąjungos įgaliotiniai. Tie komitetai leidžia potvarkius, kuriais tvarkomas mokyklos darbas, egzaminai, vadovėlių leidimas, mokyklų inspektavimas ir kiti švietimo reikalai. Principiniai jų sprendimai reikalingi Kanados auklėjimo ministerio patvirtinimo. Prie tos provincijos auklėjimo departamento viršininko yra du jo pagelbininkai — sekretoriai: anglas protestantų švietimui ir prancūzas katalikų švietimui. Katalikų yra 7 kartus daugiau, kaip protestantų. Dar yra labai nežymus skaičius angliškai kalbančių katalikų, kurie taip pat turi savo atskiras mokyklas. Visas Kvebekas yra padalintas į mokyklinius rajonus. Protestantų rajonai eina greta katalikiškųjų, tačiau jų ribos skirtingos. Mokyklinius rajonus tvarko trims metams renkami komitetai. Montrealio ir Kvebeko miestų komitetai yra paskiriami provincinės ir bažnytinės valdžios 3:4 santykiu. Jų funkcijos panašios, kaip ir J. A. Valstybių atitinkamų komitetų. Jie ne tik rūpinasi visais mokyklų reikalais, bet ir nustato mokesčius mokykloms išlaikyti ir mokinių transportui apmokėti. Tuo būdu kiekvieno rajono švietimo padėtis pareina nuo jo gyventojų noro mokėti didesnius ar mažesnius mokesčius. Padėtį kiek išlygina korporacijų sumokami mokesčiai, kurie paskirstomi rajonams pagal jų mokyklas lankančių vaikų skaičių. Tačiau apskritai tos provincijos švietimas negali pasigirti dideliu savo pastangų efektingumu. Palyginamojoje pedagogikoje jame įžiūrima daug trūkumų ir nesekmės. Provinciniai inspektoriai lanko mokyklas, tačiau jie negali priversti kurią nors vietovę laikytis vienokio ar kitokio auklėjimo lygio. Yra turtingų rajonų, kurie gali didžiuotis geromis mokyklomis, kada tuo tarpu greta jų kituose rajonuose jos yra labai menkos. Kiekviena vietovė stengiasi pasinaudoti įstatymais jiems duota teise turėti savo mokyklą. Kiekvienas mokesčių mokėtojas gali pasirinkti mokyklos rajoną, ten mokėti mokesčius ir ten leisti savo vaikus. Katalikų mokykliniai rajonai sutampa su parapijomis, kurios išlaiko po keletą mažų, dažniausiai vieno mokytojo mokyklų. Kai vienas mokytojas moko visus 7 skyrius, mokykla negali būti aukšto lygio. Jo nepakelia ir menkas mokytojų atlyginimas. Jų atlyginimas vidutiniškai yra 1.173 doleriai metams. Miestuose yra gerų mokyklų. Tačiau kaimui išlaikyti dvi skirtin-

gas mokyklų sistemas yra sunku, ir mokyklų reikalams mokesčiai yra dideli. Viso Kvebeko katalikai turi 1.635 mokyklinius rajonus, kuriuose yra apie 10.500 mokyklų, ir jose dirba apie 25.000 mokytojų.

Taip atrodo mokyklų sistemos, kuriose dažnai įžiūrime didesnę ar mažesnę autonomiją. Prie visų čia kalbamų mokyklų ir jų sistemų teko ilgiau sustoti todėl, kad tos sistemos mūsų tarpe dažnai nurodomos, kaip pavyzdžiai, kuriose pasaulėžiūrinė iniciatyva, atsipalaidavusi nuo partinės politikos, valstybinio švietimo monopolio ir biurokratijos dominavimo, sėkmingai progresuoja auklėjimo srityje. Ypač tas klausimas Lietuvos katalikų intelektualų buvo gyvai svarstomas anuo metu, kai tautininkų valdžia ėmėsi akcijos suvalstybinti katalikų švietimo organizacijų laikomas mokyklas ir iš viso labiau centralizuoti švietimą. Buvo svarstoma, kad katalikams reikėtų pareikalauti savo teisių auklėjimo srityje ir išsikovoti auklėjimo autonomijos teisę. Taip Lietuvoje, nurodant Kvebeko katalikų švietimo autonomijos pavyzdį, buvo sukurtas k u l t ū r i n ė s a u t o n o m i j o s terminas, ligi šiol neišnykęs iš švietimo politikos svarstymų. Tačiau pasigirsdavo ir skeptiškesnių balsų. Pvz., buvo nurodoma, kad kas tinka Kanadai, tas gali visiškai netikti Lietuvai. Įvedus švietimo autonomiją Lietuvoje, bent kelių tautybių mažumos, užsienio remiamos, sukurtų savo mokyklų tinklus, savo mokyklas pastatytų aukščiau už lietuviškąsias ir vykdytų mažiau sąmoningų lietuvių nutautinimą. Tuo atveju buvo prisimenama 1926 metai, kada lenkų mokyklos buvo pasišovę dominuoti ištisas anksčiau buvusias aplenkėjusias sritis.

Antra, iš fakto, kad Lietuva yra katalikiškas kraštas, dar neseka išvada, kad visi lietuviai katalikai norės tokios kultūrinės autonomijos. Nekalbant jau apie kairesnio nusistatymo žmones, kuriems ir Lietuvos mokykla jau buvo per daug katalikiška, neatrodo, kad daug liberalesnės krypties katalikų pasisakytų už konfesinių institucijų mokyklų administravimą. Daug kas auklėjimo reikaluose norėtų matyti daugiau demokratinio apsisrpendimo ir mažiau autoritetinio nuosprendžio, negu yra įpratę matyti konfesinių institucijų administracijoje. Daug kam atrodo, kad konfesinėms institucijoms, kuių organizacija ir funkcijos yra pritaikytos religiniams už-

daviniams ir kurių visos pastangos yra pirmoje eilėje nukreiptos siekti religinių uždavinių, paėmus auklėjimo administravimą, daugelis svarbių auklėjimo uždavinių atsidurtų antraeilių dalykų vietoje. Ypač tokia padėtis lengvai susidarytų, esant dideliam kunigų trūkumui. Todėl daugeliui atrodo tiksliau, kad švietimas būtų tvarkomas tik jam specialiai sukurtos organizacijos arba ministerijos ir tik jam specialiai pasiruošusių ir su naujausiomis pedagoginėmis idėjomis einančių žmonių. Net ir dabartinės tremtinių visuomenės dauguma neabejotinai pasisakytų už valstybinę mokyklą. Net ir vienos konfesijos žmonių gyvenamose apylinkėse ir prieškarinės Lietuvos sąlygomis jau jokiu būdu nebūtų galima suvesti į vieną konfesinę mokyklą. Net ir prieškarinės Lietuvos visuomenės nuotaikomis, neišvengiamai pagrindinė sistema turėtų būti valstybinė, ir tik greta jos galėtų veikti privatinės konfesinės mokyklos. O turint galvoje, kad ir vienos sistemos planai dėl finansinių sunkumų per 20 metų nebuvo realizuoti, dviejų greta veikiančių sistemų išlaikymas jau būtų kraštui per sunkus. Dualistinė sistema nesudaro ypatingų apsunkinimų dideliuose miestuose ir labai tankiai apgyventuose kraštuose, kaip Belgija ar Olandija, bet ji sunkiai teprigydoma retai apgyventuose ir neturtinguose žemės ūkio kraštuose, kur vaikai ir be to jau turi vaikščioti į mokyklą po 3 — 4 kilometrus. Toks mokyklų paralelizmas jas žymiai pabrangintų ir jas sumenkintų. Kai reikalas liečia mokesčių padidinimą, jis retai teturi daug entuziastų.

Kartais vadinamos kultūrinės autonomijos entuziastams atrodo, kad, žmogui vis labiau išsilaisvinant iš biurokratiškos valstybinės prievartos ir jam pačiam vis labiau tampant valstybės reikalų sprendėju, tokia švietimo autonomija turės savaime realizuotis. Tačiau praktiškai gyvenimas neina ta kryptimi. Mokyklų klausimas kaip tik rutuliojasi priešinga kryptimi. Prieš porą šimtų metų visur, o daugelyje kraštų ir žymiai vėliau visos mokyklos buvo konfesinės. Jas steigė dvasininkai, jose mokė dvasininkai arba jų pastatyti asmens ir mokyklų darbo priežiūrą vykdė tik dvasinė administracija. Vėliau jos palengva perėjo valstybės kompetencijon. Auklėjimas tapo dalyku, kuriam parapinė globa pasidarė per siaura ir kuris turėjo tenkinti ne vien religinius, bet ir tautiškai

valstybinius uždavinius ir kuris turėjo būti organizuojamas, tvarkomas, išlaikomas ir administruojamas valstybiniu mastu. Konfesinė mokykla išliko tik ten, kur padėtį komplikavo kitos jautrios problemos, būtent, kur valstybės viduje dėl vyravimo ar dėl išlikimo kovoja dvi stiprios konfesinės grupės ir ypač kur konfesiniai skirtingumai dar sutampa su tautiniais skirtingumais. Pavyzdžiui, jei rusų valdžia Lietuvoje nebūtų prievarta uždariusi parapinių Valančiaus laikų mokyklų, lietuviai būtų jų laikęsi ir boikotavę rusiškąsias mokyklas.

Greta to motyvo, Šveicarijoje ir Kvebeke svarbiausias konfesinių mokyklų išlikimo pagrindas buvo centrinės valdžios funkcijų neišsivystymas ar bent jų silpnumas. Kur tos funkcijos stipriau išsivystė, ten ir švietimas pateko į jų skaičių, kas įvyko daugiau centralizuotose ir tautų grumtyse dalyvaujančiose valstybėse. Auklėjimas bei švietimas yra svarbiausia priemonė tautos vieningumui palaikyti bei stiprinti. Šiuo požiūriu netinka švietimo sistema, kuri iš mažų dienų vaikuose skiepytų pasaulėžiūrinio susiskaldymo sąmonę. Ji ypač netinka toms tautoms, kurioms likimo skirta gyventi pavojingose pasaulio vietose.

Švietimas bei auklėjimas nėra kieno nors individualus ar privatus reikalas ir negali būti sprendžiamas vien pagal grupinius interesus, nepaisant pagrindinių tautos reikalų bei tendencijų. Jis yra vienas pagrindinių tautos reikalų ir įeina į bendrojo viešojo gyvenimo, viešosios gerovės organizavimo plotmę. Todėl ir jo pobūdį nustato bei nusprendžia ne vien pedagoginiai samprotavimai ar kurių nors pedagogų susidarytos koncepcijos, bet nemažiau ir tie, kuriems tauta paveda jos vadovavimą. Tuo būdu švietimo kryptis, jo politika pareina nuo krašto bendros politinės padėties, nuo politinių tendencijų ir politinių jėgų susigrupavimo. Jokiai politinei grupei auklėjimas nėra neitralus dalykas. Kiekviena jų turi kiek kitokią švietimo programą, ir švietimas daug pareina nuo to, kas nusprendžia jo kryptį. Lietuvoje buvusi krikščioniška mokykla buvo krikščionių demokratų iškovota. Pokarinėje Vokietijoje, kuriuose kraštuose valdžia buvo krikščionių demokratų rankose, ten išliko skirtingos katalikų ir protestantų valdinės mokyklos. Kur vyravo kitos partijos, ten buvo sukurtos

vadinamos simultaninės mokyklos; o kur valdžioje vyravo socialistai, ten religinis auklėjimas nuvertintas, ir tikybos mokytojai jau valdžios nebeapmokami. O Belgijoje, kaip jau matėme, net susidarė stipri dviejų partijų koalicija katalikų mokyklų padėčiai pakeisti. Net ir J. A. Valstybėse, kur įstatymų leidimo įstaigų atstovai pasaulėžiūriškai neužsiangažuoja ir pasižymi dideliu lankstumu įvairių balsuotojų grupių reikalavimams, katalikų ilga kova dėl pašalpos jų mokykloms, atsimušė ne į ką kitą, kaip į politinių reikalų centrus — į atskirų valstybių įstatymų leidimo organus, o kai kuriais atvejais, pvz., dėl valdinio maisto davimo katalikų mokykloms, į kongresą. Ne kas kitas mokyklų reikalus spręs ir ateities Lietuvoje, kaip tie, kuriems bus pavesta organizuoti jos viešąjį gyvenimą. Nuo gyventojų politinių nuotaikų ir nuo būsimųjų politinių tendencijų pareis, kokia bus sukurta auklėjimo sistema. Tačiau šiandieną sunku patikėti, kad tos lemiančios jėgos būtų besiorientuojančios ta kryptimi, kad joje susikurtų mokyklinė sistema Kvebeko ar panašiu pavyzdžiu. Kvebekas turi kitokią visuomenę, jis užima visiškai kitokią vietą žemės rutulyje ir jo sistema išsivystė, veikiama tokių jėgų, tendencijų bei įvykių, kurie Lietuvai svetimi.

Svarstant būsimos nepriklausomos Lietuvos švietimo sistemos galimybes bei jos pobūdį, negalima nutolti nuo principo, kad jos valstybinė sistema neturi išvirsti į neribotą valstybės monopolį, būtent, kad greta valstybinių mokyklų būtų sąlygos veikti ir privatinėms mokykloms, kad abiejų rūšių mokyklos turėtų lygias teises ir kad privatinė iniciatyva švietimo srityje būtų skatinama ir remiama iš valstybės iždo. Antra, auklėjimo pažanga ir demokratizmas reikalauja, kad mokyklų reikalai nebūtų per griežtai centralizuoti, t. y., kad atskiros vietovės turėtų taip pat tam tikrų teisių savo mokyklų reikaluose ir kad mokinių tėvai turėtų sąlygas bendradarbiauti su mokykla auklėjimo klausimais ir, reikalui esant, galėtų pareikšti savo reikalavimus dėl mokykloje pasireiškiančių tendencijų. Trečia, Lietuvos mokykla turėtų būti krikščioniška, ir tikyba turėtų būti dėstoma visose mokyklose lygiai su visais mokslo dalykais ir kad nuo jos būtų atleidžiami tie mokiniai, kurių tėvai to prašys, kaip tai yra daugumoje V. Europos valstybių. Ketvirta, ateities Lietuvos mokykloje neturėtų būti pa-

žeista tėvų teisė pasirinkti savo vaikams valstybinę ar privatinę mokyklą, ir privatinės mokyklos lankymas neturėtų būti surištas su didesnėmis išlaidomis.

Nepalankiausia religiniam auklėjimui susidaro padėtis ten, kur valstybė yra atskirta nuo Bažnyčios. Visuose mums žinomuose atvejuose valstybės atskyrimas nuo Bažnyčios reiškia auklėjimo atribojimą nuo religinių įtakų valstybinėse bei viešosiose mokyklose. Toks atribojimas pasireiškia svarbiausia šiais momentais: 1) religinis mokymas ir apskritai religinis auklėjimas išskiriamas iš mokyklos; 2) atskyrimas valstybės nuo Bažnyčios tuo pačiu reiškia draudimą mokesčių keliu surinktus pinigus panaudoti konfesinių mokyklų palaikymui. Tas praplečiama į reikalavimą, kad nei mokytojo tarnybinis laikas, nei viešųjų mokyklų patalpos nei mokinių pamokoms skirtas laikas negali būti panaudotas tokiam veikimui, ar kam nors, kas galėtų būti išaiškinta kaip parama konfesiniam auklėjimui; 3) valstybės atskyrimas nuo Bažnyčios drauge reiškia draudimą kunigams ir religinių ordenų nariams būti viešosios mokyklos mokytojais; 4) apie religiją vaikai mokyklos gyvenime įsigyja supratimą, kad tai yra dalykas, kuriam mokykloje ne vieta ir be kurio lengvai išsiverčiama. Savaime suprantama, kad tokia sistema negali patenkinti katalikų. Tuo atveju, kai katalikai negali kur išsikovoti religijos mokymo valstybinėje mokykloje, jų pareiga steigti savo mokyklas, nors dėl to ir reikėtų pakelti medžiaginių sunkumų, kaip tai yra J. A. Valstybėse, Prancūzijoje ir kai kuriuose kituose kraštuose.

Katalikų negali patenkinti mokykla be religinio aukėljimo. Tokį auklėjimą jie turi apginti įstatymų leidimo institucijose bei viešojoje nuomonėje ir už jį kovoti politinėmis ir kitokiomis priemonėmis. Tačiau šiais laikais jau nebesikuria švietimo sistemos, kurių administravimas sutaptų su religine administracija. Šių dienų auklėjimas yra pasidaręs per daug sudėtingas, kad į jį galima būtų išeiti tik iš religinio požiūrio. Auklėjimas nėra vien religinimas, kaip jis nėra vien švietimas. Jis yra labai platus socialinis procesas, ugdąs žmogų ne vien kultūriniams siekimams, bet ir labai sudėtingam socialiniam gyvenimui su vis naujai iškylančiais tautiniais, valstybiniais, profesiniais, religiniais, moraliniais, šeimos ir kito-

kiais uždaviniais. Į auklėjimą turi pareigų ir teisių ne vien šeima, ne vien Bažnyčia ir valstybė, bet ir visa visuomenė. Kada auklėjimu buvo rūpinamasi tik religinimo ir dorinimo sumetimais, tas uždavinys tiko Bažnyčiai ir šeimai. Kada auklėjimas buvo laikomas tik kultūros perteikimo procesu, pagrindinis uždavinys teko mokyklai. Kada auklėjimas išvirto į platų socialinį procesą, jį vykdo ne vien šeima, mokykla, Bažiyčia ir valstybė, bet dar svarbesniu auklėtoju pasidarė visa visuomenė su įvairiomis jos įtaką beišreiškiančiomis apraiškomis, kuriomis ji absorbuoja augantį žmogų su visais jo siekimais bei tendencijomis. Šiandieną auklėjimas daug kur aptariamas, kaip visuomenės augančio žmogaus asimiliacija: tai yra procesas, kuriame visi auklėja visus. Tame procese antspalvį duoda tokie reiškiniai, kaip literatūra, spauda, radijas, televizija, kinas, teatras, sportas, visuomenės nuotaikos, laiko dvasia, praeities tendencijos, reklamos, mados, prekių pasiūla, draugų susibūrimai, gatvės įvykiai ir daugybė kitų. Nuo jų negali užsidaryti šeima, jų jau negali neitralizuoti mokyklinis auklėjimas, jų jau negali sukontroliuoti religinės institucijos. Šių auklėjamųjų institucijų pastangos jau nebe visuotinės, ir jos atlieka tik dalį auklėjimo uždavinių. Visus juos apjungti ir koordinuoti šių dienų visuomenėje daugiausia gali tik visuomenės jėgą kontroliuojanti institucija, t. y. valstybė. Kur valstybė atsipalaiduoja nuo auklėjimo uždavinių ir nekoordinuoja žmogų ugdančiųjų procesų, ten jie suinteresuotų grupių ir asmenų paverčiami verslo bei pajamų priemonėmis ir tampa socialinės ir moralinės destrukcijos pradais. Todėl visiškai nebetinka bandyti nušalinti valstybę nuo auklėjimo darbo ar paneigti jos auklėjimo uždavinius. Šių dienų sudėtingasis auklėjimo procesas jau negali būti apvaldytas, vieniems nuo kitų atsiribojant ar susikaldant. Jis gali būti apvaldytas ir įvairios žmogų veikiančios įtakos, sukontroliuotos tik visiems pozityviesiems veiksniams bendradarbiaujant.

× × ×

Krikščioniškosios grupės iš savo esmės, ilgamečių tradicijų, doktrinalinio nusistatymo yra kaip tik tvarkos, išmintingos laisvės, visuomenės pusiausvyros, solidarumo ir pažangios evoliucijos veiksnys.

Stasys Šalkauskis

Krikščioniškoji demokratija ir politinė akcija

Prof. A. Prochazkos paskaitos, skaitytos antrojoj tarpkontinentinėj K. D. konferencijoj, santrauka.

Antroji Krikšč. Demokratijos konferencija pasirinko savo svarstymų tema tris klausimus, kurie įkūnija gyvybinius postulatus ir šių laikų viltis: tarptautinį teisingumą, ekonominį ir socialinį teisingumą ir politinį teisingumą. Tai yra tikslai, kurių žmonija siekia ir kurių atsiekimu ji tikisi užtikrinti egzistenciją ir išlikimą šios ir ateinančių kartų.

Kr. demokratai kovoja dėl tų trijų teisingumų. Jie yra įsitikinę, kad tie trys teisingumo aspektai gali būti įgyvendinti. Jie atmeta materialistines ir deterministines teorijas, vedančias į pesimistinę doktriną, kad žmonijos socialinė evoliucija yra determinuota ekonominių sąlygų ir kad teisingumas šiame pasaulyje yra nepasiekiamas. Kr. demokratai tiki į vertybes, kaip formuojančias jėgas evoliucijoje. Taigi bandykime aptarti teisingumo prasmę.

Politinis teisingumas apima piliečio ir valstybės santykius, bendresne prasme — santykius tarp individo ir visuomenės, atremtus į soc. tvarką.

Kadangi individas atstovauja laisvės postulatą, kartu reprezentuodamas vienetą, iš kurių yra sudaryta visuomenė, galime sakyti, kad politinio teisingumo problema liečia santykį tarp laisvės ir prievartos priemonių sistemos, kurias pirmoj eilėj atstovauja valstybė.

Ši bendra politinio teisingumo formulė apima taip pat socialinio ir tarptautinio teisingumo problemas, kadangi taika ir ūkinė gerovė bei gėrybių paskirstymas didele dalimi priklauso nuo to, kaip visuomenė organizuota, nuo tos visuomenės turimos laisvės kiekio ir nuo tos tvarkos kokybės.

Tačiau čia yra kalbama apie politinį teisingumą, ir turime apriboti mūsų problemos apimtį liesdami tik egzistuojančią santykių tarp individo ir valstybės formą dabartinėje visuomenėje. Ši forma ypač liečia laipsnį, iki kurio individas pasiduoda valstybės valiai. Modernioje valstybėje šis pasida-

vimas yra neatskiriamas nuo vaidmens, kurį individas vaidina valstybės valios formavime, kuriai jis priklauso. Tuo būdu valdžios formos bus mūsų analizės objektu siekiant politinio teisingumo. Taip pat atkreipsime dėmesį į tai, kokį vaidmenį vaidina valstybėje tokios organizacijos, kaip Bažnyčia, darbo unijos ir kt. ir kokios įtakos valstybei turi tarpt. junginiai.

Žmonijos istorijoj teisingumo sąvokai buvo duotos įvairios, dažnai prieštaraujančios, definicijos. Klasinis apibrėžimas, kuris sako, kad teisingumas yra suum cuique tribuere — kiekvienam atiduok, kas jam priklauso — mums nepadeda išaiškinti koncepciją. Jis neapibrėžia suum, jis nepasako, ką atiduoti. Kad pralaužus užburtąjį aiškinimo ignotum per ignotius ratą, turime suformuluoti teisingumo apibrėžimą remdamiesi mūsų idealais: ko mes norime pasiekti soc. gyvenime, ką mes galime laikyti pakankamu suum. Kitaip tariant, turime apibrėžti teisingumą atsižvelgdami į mūsų žmogaus idealą.

Krikšč. demokratai pasisako už idealą žmogaus, kuris yra laisvas, atsakingas, sveikas, kultūringas ir moralus. Jie laiko žmonių bendruomenės organizaciją teisinga, kuri veda į šį idealą.

Jei paklausime, kuri organizacijos forma padeda išvystyti sveiką, kultūringą, moralų ir atsakingą pilietį, kuris tuo pat metu būtų laisvas, turėtume atsakyti, kad tai yra demokratija. Ši valdžios forma leidžia žmogui gyventi visuomenėje ir kartu likti reliatyviai laisvu, be priespaudos. Ji suponuoja ir todėl palaiko individo atsakomybės ir moralumo jausmą ir sudaro jam geriausias sveiko ir kultūringo gyvenimo sąlygas.

Nesvarbu, kurią demokratijos formą paimsime valdžios pagrindu. Galima sakyti, kad visos istorinės demokratijos formos: tiesioginė ar netiesioginė, parlamentinė ar prezidentinė, respublikinė ar monarkinė — yra palankios mūsų žmogaus idealui, ir iš to seka, kad jos visos atitinka politinio teisingumo sistemai. Visos šios formos siekia įgyvendinti pagrindinę demokratijos ideją, kurios esmėje yra valdovo ir pavaldinio tapatybė, kuri remiasi dar aukštesniu principu, pagal kurį žmogus yra tikslas savyje ir todėl jis negali būti naudojamas kaip priemonė. Tuo būdu visos tos demokratijos formos siekia apsaugoti žmogų nuo pavojaus tapti žemėje kito žmo-

gaus instrumentu, pav., tarnaudamas diktatoriui ar oligarchui, ar tapdamas mistiškų ir iracionalių tikslų auka.

Pabrėždami, kad tos demokratijos formos siekia valdovo ir valdomojo tapatybės, neturime pamiršti garsaus Rousseau pasakymo, kad tikra demokratija niekad neegzistavo ir niekad neegzistuos, nes tai yra prieš gamtos įstatymą, kad dauguma turi valdyti ir mažuma turi būti valdoma. Rousseau čia paliečia skirtumą, kuris yra tarp demokratijos idealo ir realybės. Yra visai naturalu, kad pilna valdovo ir valdomojo tapatybė negali būti pasiekta. Tačiau aukščiau minėtos formos yra arčiausiai tos idealios tapatybės.

Vadinamosios liaudies demokratijos tėra tik vienos partijos diktatūra. Jos pavergia daugumą ir siekia, iškreipdamos terminologiją, išprievartauti bendruomenės galvoseną.

Teorijoje galima prileisti demokratiją be politinių partijų ir be rinkėjų grupių. Tokioje demokratijoje valstybės organai ar bent parlamentas būtų piliečių renkamas tiesiogiai. Tačiau kiekvienoje demokratijoje praktikoj yra reikalinga tarpininko tarp valstybės ir piliečių. Ši tarpininko funkcija yra atliekama politinių partijų, kurios tuo būdu tampa kiekvieno demokratinio režimo sąlyga.

Priimdami politines partijas, kaip būtiną demokratijos sąlygą, turime pabrėžti, kad jos yra reikalingos kontrolės. Rinkėjo teisės ir valstybės galia turi likti tam, kam jos priklauso ir jos negali būti partijos organizacijos uzurpuotos.

Mūsų laikais yra dažnai atsitikę, kad pol. partija pasisavino rinkėjų teises ir valstybės galią. Mums žinomos politinės krizės įvyko tada, kai politinė partija pasiglemžia piliečius ir valstybę. Tokia pol. partija pirm negu tai įvykdo, paprastai eliminuoja savo demokratinius konkurentus ir sunaikina kraštė opoziciją. Ir kadangi tokia „vienintelė partija“ paprastai yra valdoma diktatoriaus, ar oligarchinės grupės, minėta uzurpacija reiškia vergiją, kurios žiaurumo nepralenkia jokia politinės priespaudos forma buvusi praeityje. Taip ypatingai yra todėl, kad valstybės funkcijų uzurpacija įvyksta tada, kai jos yra kolektyvizmo nenormaliai išplėstos. Todėl daug individualinės veiklos sričių, kurios iki šiol buvo privataus pobūdžio, dabar yra valstybės administracijos žinioje ir todėl tapo partinės uzurpacijos objektu. Vienos partijos valstybė buvo sukur-

ta su jos apgaulinga ir nelaiminga galių koncentracija. Modernių laikų individas, kuris iki šiol naudojosi beveik visiška laisve politinėj, ekonominėj ir kultūrinėj srityje, kaikuriose pasaulio dalyse ir ypatingai kaikuriose aukštos kultūros Centrinės ir Rytų Europos šalyse, vieną dieną pajuto valstybės grėsmę savo egzistencijai iki tokio laipsnio, kad jis ėmė gailėtis laikų, kai valstybė buvo tik neišsivystęs organizmas.

Analizuodami pol. partijų vaidmenį, negalime remtis išvadomis iš nenormalių fenomenų, kokiais yra totalistinės partijos. Iš tikrųjų, jos nėra vertos būti laikomomis pol. partijomis. Jos nėra tarpinės tarp valstybės ir piliečių organizacijos, bet konspiraciniai sambūriai valstybės galioms bet kuriom priemonėm paglemžti.

Studijuodami normalią politinę partiją, galime sakyti, kad tokia partija irgi turi tendencijos savo funkcijas išplėsti. Tačiau ji tai daro demokratišku būdu. Ji reiškiasi, kaip rinkiminė organizacija ir tai yra jos esminė funkcja. Iš to sektų išvada, kad ji funkcionuotų tik rinkimų metu ir kad ji neturėtų savo galingos, pastovios organizacijos. Ji neturėtų būti valstybė valstybėje. Tai yra teisinga, ir krikšč. demokratai tai išvadai galėtų pritarti. Bet, antra vertus, politinės partijos turi ir daugiau funkcijų. Jose atsispindi krašto politinė sąmonė, ir jos yra pašauktos kalbėti tautos vardu, kai į kraštą įsiveržia priešas, ar kai jį užvaldo diktatūra. Jau tik dėl šių priežasčių būtų neprotinga leisti joms merdėti tarprinkiminiu laiku. Jos turi būti sukurtos, kaip tvirtos ir pastovios organizacijos. Būdamos demokratinės valstybės struktūros pagrindais, jos pačios turi neabejotinai turėti demokratinius pagrindus. Nesutariama, ar kiekviena pol. partija turėtų turėti konstitucinės teisės pripažinimą ir ar nepriklausomam teismui būtų pavesta administruoti šią teisinę santvarką. Čia kyla viena problema. Mes turime pasirinkti visišką arba ribotą laisvę pol. partijų kūrime ir veikime. Pilna laisvė atrodo demokratiškesnė, bet (autoriaus nuomone) ribotai laisvei teiktina pirmenybė. Laisvė gi nėra anarchija, ji nėra vacuum iuris, bet atsakinga veikla teisinės ir moralinės santvarkos rėmuose. Todėl jokia garbinga organizacija neturi jaustis pavojuje dėl nepriklausomos priežiūros, paremtos demokratine teisine santvarka. Pagaliau pol. partijos nariai turi teisę būti nepriklausomo teismo ap-

saugotais nuo partijų vadų sauvalės. Todėl būtų laimėjimas, o ne nuostolis demokratijos idėjai, palenkus pol. partijas teisinei sankcijai. Tuo būtų sustiprinta rinkėjo padėtis ir stabilizuotas teisinis partijos, kaip tilto tarp rinkėjo ir valstybės, vaidmuo.

Tačiau yra ir tam tikro pavojaus teisinėje pol. partijų kontrolėje. Yra pavojus, kad teismo nepriklausomybė gali tapti mirusia raide ir jo priežiūra gali tapti įrankiu tų, kurie valdo kraštą. Ši pesimistiška galimybė primintina, nes komunizmas sunaikino žmonių pasitikėjimą teisingumo organų nešališkumu Centrinėje ir Rytų Europoje. Tai yra tragiškas reiškinys, tačiau su juo reikia skaitytis. Nėra kitų priemonių šiai negerovei pataisyti, kaip tik atstatant nepriklausomų teismų nešališkumą ir apsaugant juos nuo valdžios spaudimo teisinėm sankcijom ir viešosios nuomonės veikimu. Be to, pol. partijos turi būti pakankamai stiprios, kad nesusigundytų panaudoti piktam savo galios, kai jų interesai yra paliesti. Demokratija reikalauja savanoriškos disciplinos, kadangi „minima curat praetor" ir „demokratija yra kiekvieno reikalas".

Įstatymas, kuris nustatytų pol. partijų teisinį pagrindą, kartu turėtų aptarti ir jų funkcijas. Tuo būdu tikra t. y. normali pol. partija būtų atskirta konspiracinių, subversyvinių, nedemokratiškų ir totalistinių organizacijų, kurios išnaudoja pol. partijų privilegijas ir atsisako priimti ir vykdyti jų pareigas. Demokratija yra visai teisi apsisaugodama įstatyminėm priemonėm nuo pavojingų ir netvarkingų sambūrių. Tačiau yra būtina, kad nepriklausomas teismas nuspręstų, kada tokia apsauga yra reikalinga.

Jei mes priimame daugpartinę sistemą, kuri yra neatskiriama nuo organizavimosi laisvės, turime pagalvoti, kaip išvengti jos neigiamų ypatybių. Daugpartinė sistema teikia sunkumų sudaryti vyriausybei ir kartais gresia jos pastovumui.

Galima rasti teisinių priemonių šiems pavojams sumažinti nepakenkiant demokratijos veikimui. Pav., rinkiminis įstatymas gali reikalauti, kad kandidatų sąrašą pasirašytų didelis rinkėjų skaičius, ar kad partija, norėdama gauti teisę rinkimuose dalyvauti, turėtų pravesti bent vieną kandidatą ir gauti tam tikrą nustatytą balsų minimumą.

Bet jei šių visų priemonių nepakanka, partijų steigimas

negali būti uždraustas įstatymu apribojant jų skaičių. Tai reikštų organizacijų laisvės ir demokratijos galą. Yra tik vienas kelias užtikrinti politinio gyvenimo suprastinimą — tai rinkėjų savarankiška drausmė. Jie turi skatinti ir kurti paprastą ir logišką pol. partijų sistemą aktyviai dalyvaudami rinkimuose ir tuo eliminuodami tuos, kurie yra nereikalingi. Partijų savanoriška drausmė turėtų užtikrinti koalicinės vyriausybės pastovumą. Partijos turėtų laikytis savo įsipareigojimų ir solidarumo normų su vyriausybės dalininkais. Be šios disciplinos demokratija lengvai gali būti sukompromituota ir atdarytas kelias autoritarizmui.

Jėgų pusiausvyra tarp valstybės organų, kaip reikalauja valdžios padalinimo doktrina, yra vienu politinio teisingumo postulatų. Įstatymų leidimo, vykdomoji ir teismo galia turėtų būti nepriklausomos ir vengti viena kitai trukdyti.

Mūsų laikais ypač reikia pabrėžti teismo nepriklausomumo postulatą. Komunistinė valstybė ir „liaudies demokratijos" padarė teismą režimo įrankiu ir naudoja jį įvykdymui to, kas vyriausybei atrodo naudinga. Taigi kom. valstybėje individas neteko įstatyminės apsaugos. Jei įstatymas neatitinka režimo norams, teismui įsakoma teisti praeter arba contra legem.

Kariuomenė, taip pat, tapo moderniškos valstybės problema. Dažnai ji jaučiasi pašaukta perimti valstybės vadovavimą, tvirtindama, kad demokratija krašte gerai nefunkcionuoja. Reikia pabrėžti taisyklę, priešingą šioms teorijoms ir tendencijoms, kad kariuomenė neturi imtis nesavo uždavinių. Ji turi likti nepolitine ir turi klausyti demokratinės vyriausybės įsakymų, kuri yra atsakinga parlamentui ar tautai už kariuomenės veiksmus.

Iš to seka, ką reikia taip pat pabrėžti, kad policija irgi turi likti nepolitinė ir turi vykdyti vyriausybės įsakymus, tuo tarpu, kai piliečiai turi būti apsaugoti nepriklausomo teismo nuo policijos sauvalės.

Galima sutikti, kad viešosios galios centralizacija yra pageidaujama tik tose sferose, kur valstybės uždaviniai reikalauja vieningos politikos ir veiklos. Kitais atvejais, galių decentralizacijai su vietos ar profesine autonomija yra visada teiktina pirmenybė. Tuo būdu ugdoma piliečių atsakomybė ir

valstybės demokratijos vertė keliama. Taip pat yra būtina laikyti tinkamoj proporcijoj viešoji galia ir privati individo sfera. Valstybė neturi atsidurti paternalinėj padėtyje piliečių atžvilgiu ir neturi jų paversti paprastu vyriausybės objektu.

Paliečiant valstybės ir nevyriausybinių organizacijų — tarpt. junginių, bažnyčios, darbo unijų ir kt. — santykius, krikšč. demokratai pirmiausia pabrėžia, kad valstybė nėra vienintėlė viešosios galios turėtoja. Valstybė yra subordinuota tarpt. teisės tvarkai, jos suverenumas yra tos tvarkos apribotas ir yra bendrų uždavinių, kuriuos valstybė paveda tarpt. organizacijoms. Toliau, mes sutinkame, kad pilietis gali be konflikto priklausyti keliom tarpt. organizacijom. Mes reikalaujame, kad valstybė ir Bažnyčia respektuotų ir remtų viena kitą ir kad jos laikytųsi abišalio nesikišimo principo.

Politinis teisingumas mūsų koncepcijoj reikalauja, kad valstybė ir politinės partijos respektuotų sindikatų ir profesinių organizacijų laisvę. Šios už tai turėtų iš principo susilaikyti nuo grynai politinės veiklos. Trumpai tariant, politinis teisingumas reikalauja, kad sindikatai būtų laisvi suvereninėj valstybėj ir kad sindikalizmas netaptų valstybe silpnoje valstybėje, jei netektų laisvės stiprioje.

Šių aksiomų prasmė yra ta, sindikatai negali veikti laisvai be viešosios priežiūros, kad net ir liberaliausiai profesinei organizacijai yra reikalingas priežiūros minimumas ir kad valstybė sankcionuoja sindikatų sutartis, o pati tik vykdo taikomąją galią. Jei darbininkų ir darbdavių sindikatai imasi pol. partijų funkcijų, rezultatas yra korporatyvinė valstybė. Teisingai Maritain nurodo, kad ši santvarka dabar rišama su fašizmu ir yra tapusi, mums tai patinka ar ne, prievartos sistema.

Politinis teisingumas reikalauja pilnos piliečių laisvės jungtis į sindikatus. Jie turi turėti pasirinkimo laisvę įstoti į profesinę organizaciją, ar likti šalia jos. Jie turi turėti teisę steigti sindikatus, kurie išreikštų jų filosofiją darbo problemų sprendime. Trumpai tariant, krikšč. demokratai reikalauja pilnos sindikatų veikimo laisvės ir jų pluralizmo.

Antra vertus, mes laikomės pažiūros, kad sindikatai būtų netiesiogiai privalomi ta prasme, kad jų sprendimai būtų privalomi tos profesijos nariams, nežiūrint, ar jie yra, ar nėra jų nariais.

IŠVADOS

Politinis teisingumas yra morale paremta laisvės ir tvarkos kombinacija.

Jei norime aptarti pol. teisingumą plačiąja prasme, galime sakyti, kad jis atstovauja teisingą visuomenės centralizacijos ir decentralizacijos junginį. Laisvė ir tvarka turi būti pusiausvyroje. Krikšč. demokratai mano, kad valstybė nėra blogis, kuris turėtų išnykti. Ši valstybės išnykimo doktrina buvo išrasta žmonių, kurie praktiškai šią jų teoriją įgyvendindami užgniaužė betkokią laisvę ir autonomiją. Antra vertus, krikšč. demokratai, tikėdami valstybės būtinumu, siekia jos prievartos galią švelninti demokratinės procedūros taikymu kuriant tą galią. Valstybė yra būtina, bet ji turi būti rankose tų, kuriuos ji valdo. Ir tos rankos turi vadovautis moralės įstatymu. Čia yra krikščioniškosios demokratijos esmė. Todėl demokratai, kaip individai, naudodamies savivaldybe, turi laikytis moralės principų.

Mes taip pat galime sakyti, politinis teisingumas remiasi sąžiningu laisvės ir tvarkos proporcijos įvertinimu soc. gyvenime. Individas turi būti dalinai laisvas, dalinai palenktas demokratiškai sukurtai teisinei santvarkai. Riba tarp laisvės ir tvarkos turi būti nustatyta kiekvienu konkrečiu atveju. Bet ji turi būti nustatyta sąžiningai, taigi laikantis moralės principų.

———— • ————

Dėl apsileidimo kovoje su melu nemaža katalikų, pavyzdžiui, įtikėjo, kad katalikai esą dešinysis, vadinasi, vienašališkai konservatyvus sparnas visuomeniniame ir ypač politiniame veikime. Tuo tarpu katalikai pagal krikščioniškąją pasaulėžiūrą ir ideologinį savo nusistatymą visuomenėje ir taip pat politikoje yra pusiausvyros, pastovios taikos, nuoseklios pažangos, prigimtų teisių gynėjai, žodžiu tariant, centro žmonės.

Katalikams veikėjams ne tik principaliai, bet ir praktiškai yra privalomas jieškojimas vienos bendros programos visiems katalikams.

Stasys Šalkauskis

ATEITIES FIRMA

KAS PAKEIS ŪKYJE KOMUNIZMĄ IR LIBERALIZMĄ

A. GRAŽIŪNAS

„Christian Democratic Review“ 1958 m. birželio mėn. numery prof. M. P. Fogarty, neseniai išleidęs studiją „Christian Democracy in Western Europe, 1820 — 1953“, paskelbė dėmesio vertą straipsnį, kuriame bando įžvelgti, kas ūkyje pakeis liberalizmą ir komunizmą.

Žmonių dvasioje, sako prof. Fogarty, komunizmas yra tiek pat nebegyvas Rytų Europoje, kaip ir liberalizmas jau seniai yra nebegyvas Vakaruose. Klausimas tad: kas užims jų abiejų vietą?

Straipsnio autorius mano, jog jau yra pakankamai duomenų apmesti atsakymą, nors dar niekur praktikoje tai nėra pilnai įgyvendinta. Iš tų duomenų jis ir bando duoti ateities firmos vaizdą.

SUSOCIALINTA, BET NE NACIONALIZUOTA

Ateities firma, sako Fogarty, bus susocialinta, bet ne nacionalizuota. Kai sociologas sako, jog augantis vaikas socialėja, tai nereiškia, kad jisai tampa valstybės nuosavybė, bet kad jis išmoksta elgtis kaip atsakingas visuomenės narys. Jis nėra visuomenės tarnas. Jis gyvena savitą gyvenimą. Jo pirmoji pareiga — tobulinti jame esantį Dievo atvaizdą. Bet jis tai gali padaryti tik būdamas bendruomenėje ir su ja bendradarbiaudamas. Jo socialėjimas reiškia, kad jis išmoksta bendradarbiauti, santykiaudamas su kitais ir atlikdamas iš tų santykių išplaukiančias pareigas. Tą patį reiškia ir firmos socialėjimas.

Pagal senąją liberalų teoriją firma galėjo laisvai ieškoti sau pelno ir pasiimti viską, ką tik galėjo. Jai vieninteliai varžtai buvo tai, ką valstybės išmintis rado tinkama suvaržyti ar įsakyti. Pagal socialistų teoriją firmos paskirtis tarnauti visuomenei; ją tvarko kolektyvas, kuriam atstovauja valstybė. Bet krikščioniui, kurio idealas yra atsakinga visuomenė, šios pažiūros išreiškia tik pusę tiesos. Krikščionio požiūriu firma iš tikro tarnauja daugelio su ja susijusių interesams: klijentų, tarnautojų, administracijos, darbo priemonių bei finansų tie-

kėjų ir vietinės bei tautinės bendruomenės. Iki čia socialistų pažiūra teisinga. Tačiau firma nėra jų tarnas. Firmoje dirbančių žmonių grupė turi teisę gyventi savitą gyvenimą, teisę, kurią liberalai teisingai pripažįsta. Jie tiems interesams tarnauja ne kaip vergai, bet laisvai, su atsakomybės pajautimu, kaip partneriai dalyvaudami darbe, kuris suteikia jiems galimybę įvykdyti savo gyvenimo uždavinį.

Socializacija šia išbalansuota prasme priklauso nuo tinkamos pažiūros, nuo auklėjimo, kuris įgalina ir įpareigoja firmų administratorius daryti sprendimus tiek savo, tiek ir bendrajai gerovei, kas tikrai civilizuotoj visuomenėj ir turėtų būti daroma.

Tam tikslui patarnauja ir gera organizacija. Vienos didžiausių britų popieriaus kompanijų direktorius George Goyder savo studijoj siūlo pirmiausia žiūrėti, kad firmos konstitucija kreiptų jos administratorių dėmesį į tikruosius tikslus. Nežiūrint, koks yra steigiamos firmos teisinis dokumentas, jame turi būti užfiksuoti šie dalykai:

1. bendrųjų tikslų klauzulė, nusakanti, kokiems interesams tarnauti firma egzistuoja ir kokius patarnavimus ji teikia. Tai turėtų liesti ne vien santykius su darbininkais ar klijentų aptarnavimą, bet ir ne tiek ryškius įsipareigojimus, kaip, pvz., prisidėti prie gero miesto planavimo ar bendradarbiauti auklėjimo ir tyrinėjimo planuose;

2. teisių klauzulė, nusakanti visų firmai besidarbuojančių žmonių teises ir pareigas;

3. pelno klauzulė, nustatanti pelno paskirstymo principus.

Tačiau konstitucija, nors ir labai svarbus dalykas, esmėje yra negyva: svarbiausia yra dvasia, kurioje ta konstitucija įgyvendinama. Antras — ir daug svarbesnis žingsnis yra žiūrėti, kad tie, kurių rankose yra firmos kontrolė, turėtų paskatą savo veiklą pakreipti socialinio atsakingumo kryptimi tiek pagal įstatymo raidę, tiek ir pagal jo dvasią. Jiems turi būti padedama laikytis tikram bendruomenei tarnavimo kely. Bet tam siekti metodas reikalauja mokyti juos pasirinkti tikrąjį kelią savo apsisprendimu, o negrūsti jiems prievarta iš centro einančių direktyvų. Moderniajam ūkiui iš tikro reikia centrinio plano tokiems dalykams, kaip mokėjimų balansas, pinigų apyvarta, pramonės regionalinis paskirstymas ar gamyba.

Galutinėje sąskaitoje valstybė yra atsakinga už skatinimą, koordinavimą ir, reikalui esant, visų ūkio sričių koregavimą, jei žemesnio lygio grupės nesugeba tai padaryti. Už šį gerovės valstybės principą, valstybės, kuri prisiima galutinę atsakomybę už žmonių gerovę, reikėjo kovoti ilgai ir sunkiai prieš liberalų tradicinį nusistatymą. Jo įgyvendinimas buvo paskutiniosios socialinių reformatorių kartos didysis laimėjimas. Tačiau galutinė valstybės atsakomybė yra vienas dalykas, o valstybės diena dienon ūkio tvarkymas yra kitas.

Kiek liečia gamybą, autoritetiniai metodai, kurių imasi ar tai valstybė, ar žemesnio lygio administracija, apsimoka tik ten, kur uždaviniai yra aiškūs ir jų nedaug, pvz., vedant karą. Moderniam komplikuotam taikos meto ūkyje didžiausia gamyba pasiekiama „demokratiniais“ metodais, paremtais diskusijom ir kuo plačiausia iniciatyva. Autoritetinis metodas iš viso tegali būti pateisinamas tik kiek jis liečia gamybą, kitaip sakant — materialinę pusę. Tačiau pramonė tiek pat gamina žmones, kaip ir gaminius, o žmogus negali būti vien duona gyvas. Dalyvavimas ir atsakomybė sudaro didžiąją dalį civilizuoto gyvenimo štandarto, o šie dalykai įmanomi tik kai pramonė tvarkoma „demokratiniais“ principais. Atsakinga visuomenė savo firmas kontroliuoja daugiausia per rinką arba per kooperatyvus, kaip, pvz., garsi olandų pramonės tarybų sistema. Šie metodai užtikrina, kad firmų žmonės iš tikro tarnauja visuomenei, tačiau sprendimus daro patys.

NERIBOTAS ATSAKOMYBĖS BENDRUMAS

Socializacija nesibaigia už fabriko vartų. Ji liečia tiek įmonės vidaus veiklą, tiek jos santykius su visa visuomene. Ateities firma bus tvarkoma ne administracinės biurokratijos, bet remiantis bendra atsakomybe, kur iš kiekvieno laukiama rūpinimosi tiek savo reikalais, tiek bendraisiais interesais.

Kai kurių su firma surištų grupių reikalus pakankamai gerai apsaugo rinka, per kurią jos gali pareikšti savo nuomonę. Tai yra klijentai, ypač laisvos rinkos ūkyje, kur jie lengvai gali pereiti nuo vieno tiekėjo prie kito. Bet tarnautojai, savininkai, dažnai ir vietinė bendruomenė gali pasinaudoti jai reikiamais firmos patarnavimais ir geriausiai prisidėti prie firmos politikos, jei jie tos politikos kūrime dalyvaus pilnateisiškai.

Bendros atsakomybės (co-responsibility) formos buvo daugiau diskutuotos, negu verta. Kuo didesniam veiksmingumui pasiekti firmos vadovybė ar kuri kita organizacija privalo atitikti tam tikras sąlygas. Ji privalo turėti veiksmingą vykdomąją procedūrą ir teisinį aparatą ginčams spręsti. Turi būti nedidelė aukščiausios vadovybės grupė, asmeniškai vadovaujanti politikos kūrimui ir jos vykdymui. Pramonėje ji būtų tas pats ,kas ministerių kabinetas yra politinėje vyriausybėje. Turi būti taip pat įstatymdavystė, kurioje kiekvienam interesui turėtų būti skirta vietos. Tačiau kai šios gana bendros sąlygos yra išpildytos, forma toliau nedaug reiškia. Įstatymdavystė — svarbiausias bendros atsakomybės elementas — gali pasireikšti Vokietijos Mitbestimmungu, plačiai išvystytom kolektyvinėm derybom, kaip JAV, arba konsultacijom per Darbų Tarybą, kaip dažnai praktikuojama Britanijoj. Bet kuri iš šių sistemų gali būti taip sutvarkyta, kad kiekviena diskusijų grupė turėtų tinkamą balsą.

Bet kiekvienas balsas turi būti pilnas ir laisvas. Visos kortos turi būti ant stalo ir neturi būti vietos rezervuotoms politikos sferoms. Jei koks klausimas plaukia iš bendros politikos, bet kuri suinteresuota grupė privalo turėti teisę jį iškelti ir dalyvauti jo sprendime. Praktikoje darbininkų atstovai paprastai kelia dalykus, susijusius su darbo sutartim, būtent, atlyginimo, darbo sąlygų ir kitus asmeninius dalykus. Firmos vadovybė dažniausiai galvoja pirmiausia apie finansus, pardavimą ar gamybą. Praktikoje vienos ar kitos grupės atstovų veikla, bendros atsakomybės principui įsigalėjus, gali būti kuriam laikui sulaikyta dėl jų pačių patyrimo stokos. Vokiečių darbininkų atstovai, pvz., pagal Mitbestimmung turėjo padėti nuolatinių didvyriškų pastangų, kad galėtų atlikti savo įsipareigojimus. Bet kaip bebūtų praktikoje, bendroji atsakomybė gali tinkamai reikštis, jeigu *principe* visos grupės, įimant ir darbininkiją, gali iškelti bet kurį su firmos politika susijusį klausimą ir jį balsuoti. Bendroji atsakomybė turi būti neribota.

Įdomu pažiūrėti, kaip bendrosios atsakomybės idėja kilo iš amerikiečių kolektyvinių derybų ir britų bendrųjų konsultacijų patirties. Abu tie dalykai prasidėjo su tam tikrais aprioriniais nusistatymais, ypač iš vadovybės pusės. Buvo many-

ta, jog darbininkų atstovai privalėtų turėti teisę dalyvauti tik labai siaurą interesų skalę liečiančiuose sprendimuose, būtent tiesiogiai išplaukiančių iš darbo sutarties. Jie galėtų tartis ir diskutuoti gana įvairius reikalus, susijusius su darbo našumu ir bendrosiomis firmos galimybėmis. Tačiau kai kurios problemos turėtų būti paliktos griežtai tik vadovybei, įskaitant santykius su savininkais ir klijentais. Bet patirtis rodo, jog bendroji atsakomybė negali turėti pilnos vertės, ne tik darbininkams, bet ir vadovybei, jei tie suvaržymai nebus panaikinti. Britų administratorius, kuris įvertina savo Darbo Tarybos patarimus, greitai pamato, jog, tarybos nariams iškėlus klausimą, jis turi būti pilnai išdiskutuotas. Slėpimasis už administracijos prerogatyvų uždangos sukelia abejones ir įtarimą, kuris gali užnuodyti visą tarybos darbą. Ir kai klausimas jau išdiskuotuotas bei padarytas sprendimas, jei jis yra išreikštas ir patarimo forma, vadovybė turėtų jį vykdyti, nes taryba, kurios patarimų neklausoma, greitai netenka intereso patarimus duoti. Taip patariamasis komitetas virsta vykdomąja jėga. Amerikos profesinės sąjungos taip pat griežtai atmetė „administracijos prerogatyvas", kai klausimas išeina iš kolektyvinių derybų ribų. Šiuo metu nėra nė vienos administracinės funkcijos, kuri nebūtų liečiama kolektyvinėse derybose vienoj ar kitoj pramonės šakoj. United Automobile Workers šiuo metu iš didžiųjų Amerikos automobilių firmų reikalauja ne tik atlyginimus bendrai kontroliuoti, bet ir dividendus, ekzekutyvo bonusus, vartotojų kainas: U. A. W. įrodinėja, jog pelnas, peržengęs tam tikrą ribą, privalo būti grąžintas vartotojams kaip kooperatyvinis dividendas. Ir tai tiesa, nes moderniojoje pramonėje dalykai yra tiek komplikuoti, jog neįmanoma teisingai traktuoti kurią nors grupę — ar tai vartotojus, darbininkus, savininkus ar ką kitą — jei nebus pilnų diskusijų, kuriose visi turės progos tiek ginti savo interesus, tiek daryti pasiūlymus bendrajam labui.

VISUOMENĖS NUOSAVYBĖ

Pagaliau ateities firma bus visuomenės nuosavybė. Tokia ji bus ne atitrauktine biurokratine prasme, kaip kad Rytų Vokietijos komunistų terminu suvalstybinta pramonė yra „liaudies nuosavybė", bet jos kapitalas tiesiogiai ir asmeniškai priklausys atskiroms šeimoms. Techniškai yra įmanoma parū-

pinti pramonei kapitalo per valstybinį biudžetą ar iš milžiniškos turto koncentracijos milionierių kapitalistų rankose. Tačiau šie metodai šlubuoja svarbiu socialiniu požiūriu. Panagrinėjus žodžio „proletaras“ kilmę, matome, jog jisai reiškė ne tik vargšą žmogų, kuris neturėjo kapitalo, kuriuo būtų galėjęs prisidėti prie savo ar bendruomenės ateities kūrimo. Jis buvo priklausomas, antros rūšies pilietis, kuriam kiti turėjo parūpinti jo amato įrankius, toks, pvz., kuris, pašauktas į kariuomenę, negalėjo įsigyti ginklų ir arklio. Modernioji visuomenė taip pat pamatė, jog žmogus, dirbantis įmonėj ar gyvenantis namuose, kuriuos finansuoja valstybė ar turtuoliai, yra ir užsitarnauja būti ne daugiau, kaip antros rūšies pilietis, nes kapitalas yra jėga ir, jei žmonės leis kapitalui akumuliuotis valstybės ar turtuolių rankose, jų gyvenimą valstybė arba turtuoliai ir tvarkys.

Nesakau, jog kiekvienos firmos savininkai joje dirbtų. Savoj firmoj investuoti dažnai yra lengva ir pelninga, o kartais net neišvengiama. Tokie investavimai turėtų būti skatinami. Bet tai nėra šventoji karvė. Jų reikšmė žmonių santykiuose yra mažesnė, negu dažnai manoma. Savo laiku esu dirbęs įvairiose srityse, įimant armiją ir civilinę tarnybą, laisvos rinkos biznį ir mokslines bei tyrimų įstaigas. Bet niekad nesijaučiau, kad mano interesas ar lojalumas verslovei padidėtų, jei turėčiau jos akcijų, ar kad būtų ypatingai sunku jausti interesą ar lojalumą ten, kur — kaip armijoj ar civilinėj tarnyboj — tarnautojai negali turėti akcijų. Tarnautojus su verslove svarbiausia suriša tai, kad investavo į ją save, o ne tai, kad investavo savo pinigus. Ir nors iš dalies darbininkams yra gera būti daliniais firmos savininkais, bet jei šis dalykas nueina per toli, yra ir trūkumų. Išmintingas investuotojas nesudeda visų kiaušinių į vieną krepšį. Jis išskirsto savo investicijas ir riziką. Be to, nėra gera nei darbininkams, nei firmoms, kai žmogus savo kapitalo jaučiasi pririštas prie vienos firmos ir nedrįsta pasijudinti, kai atsiranda geresnis darbas.

Svarbiausia tai, jog kiekvienas pilietis turi įsisąmoninti, kad moderniam ūky jo paties produkcija priklauso nuo kapitalo investavimo — vidutiniškai 3 dol. kapitalo 1 dol. pajamų — ir kad jis tampa antros rūšies piliečiu, įsikibusiu į valstybinės biurokratijos ar turtuolių skvernus bei didinančiu jų galią, jei jis neinvestuoja į ūkį bent tiek kapitalo, kiek reikia jo paja-

moms sudaryti. Jei galima, jis taip pat turėtų ne tik akumuliuoti kapitalą, bet ir diriguoti jo naudojimą, nes valstybės ar privačių kapitalistų galia priklauso ne tik nuo kapitalo akumuliacijos, bet ir nuo kontrolės tų kanalų, kuriais kapitalas teka.

Akumuliuoti ir investuoti kapitalą šiuo būdu ne taip sunku, kaip atrodo, net ir paprastam darbininkui. Pirmiausia, jis jau, tur būt, taupo ir investuoja daugiau, negu jis žino. Visuose kraštuose šiandien didelės investicijos daromos iš pasisekimo turinčių firmų pelno pertekliaus. Šis perteklius iš tikro nepriklauso niekam; niekas neturi į jį pirminės natūralios teisės. Praktiškai galingiausios visuomenės grupės — komunistinėj santvarkoj valstybė, o kapitalistinėj savininkai — tą perteklių pasigrobia sau. Bet darbininkai taip pat — ir su didesne racija kaip kiti — gali pretenduoti, kad tasai perteklius kilo iš jų pastangų ir kad bent dalis jo turi būti jiems atiduota. Kur investicijos daromos iš pelno pertekliaus, iš tikro daugiausia investuoja darbininkai. Pavadinkime dalykus jų tikrais vardais. O jei darbininkai investuoja, jiems priklauso investuotų fondų akcijos ir tų akcijų dividendai.

Darbininkas, žinoma, taip pat gali akumuliuoti daugiau ir daugiau kapitalo namų, draudimo poliso ar taupomosios sąskaitos forma. Ši akumuliacija galėtų būti gerokai padidinta be jokių pašalinių išlaidų darbininkui, jei socialinis draudimas ir ypač pensijų planas būtų paremtas kapitalo fondo akumuliacija. Aš, būdamas britų universiteto mokomojo personalo narys, priklausau tokios rūšies vienam fondui. Pripažinkime, kad vidutiniškai 30 dol. investavimas per metus grąžina visuomenei maždaug 10 dol., iš kurių pats investuotojas gauna nuo 1 iki 5 dol., o kita nueina į sumažintas kainas ar padidintą atlyginimą kitiems. Tuo būdu per savo darbinguosius metus pensijų fonde sukauptu kapitalu aš būsiu prisidėjęs prie savo krašto gamybinio pajėgumo daugiau nei pakankamai, kad man mokėtų pilną algą iki mano gyvos galvos.

Šiandien darbininkams atsiranda daugiau ir daugiau galimybių investuoti net mažas sumas kitose firmose, negu jie dirba, per įvairius klubus bei trestus. Šis paprotys plinta: investavimas, pagaliau, yra pelningas biznis, o taip pat ir visuomeninė pareiga. Įdomūs ir didelio masto šios srities planai

DVIGUBI NUOSTOLIAI

J. BIČIŪNAS

Apskritai yra nuostolinga, kai kurios nors srities kvalifikuotas specialistas meta savo darbą ir pradeda dirbti kitoje srityje iš naujo. Kartais tokie atvejai gali būti pateisinami; tačiau dažniausiai iš to susidaro tik sunkiai tepateisinami nuostoliai. Ypač dideli kultūriniai nuostoliai susidaro tada, kai stiprūs kultūrininkai meta savo sritį ir imasi ko kita.

Lietuviškajam reikalui susidarė per paskutinius kelioliika metų daug tokių nuostolių, kai visa eilė mokslininkų, rašytojų, kritikų, mokytojų, filosofų ir kitų sričių specialistų apleido savo tiesioginį pašaukimą ir metėsi į praktinį partiškai politinį veiklumą. Nesu iš tų, kurie smerktų politiką. Tokie smerkimai dažniausiai yra tik demogoginė priemonė, skirta kitiems pulti ir sau užmaskuoti. Lygiai nenoriu pasakyti, kad bet kurios srities žmogus negalėtų spaudoje ar susirinkimuose pasisakyti tais ar kitais aktualiaisiais politikos klausimais ar kad įvairiose specialybėse negalėtų būti žmonių, nusimanančių politikoje. Tačiau reikia tikrai apgailestauti visus tuos atvejus, kai stipriai kurioje nors srityje pasireiškęs ir kompetentingas specialistas, apleidžia savo tiesioginę sritį ir visą energiją sunaudoja, įsivėlęs į kontroversinius praktinės politikos klausimus, kuriems jis pasirodo jau daug mažiau kompetentingas ir kuriuos bespręsdamas praktikoje, pats gi būdamas teoretikas, sukelia naujų ir gana nelaimingų kontroversijų.

Gerai yra, kai žmonės domisi politika: ja visi turi domėtis. Gerai, kai politika domisi aukštos kultūros žmonės. Politinis vadovavimas ir apskritai politinis veikimas reikalauja aukštos kultūros ir aukšto išsilavinimo žmonių. Tačiau dažnai

---

iškilo Olandijoje. Bet masių nuosavybės sąjūdis plečiasi ir Amerikoje, Vokietijoje, Anglijoje bei visoj eilėj kitų kraštų.

Taip iš jau esamų duomenų prof. Fogarty vaizduojasi ateities firmą, kuri pakeis pagal komunistinę ir liberalų doktrinas sukurtas firmas.

susidaro nuostolių ir sociališkai nelaimingų įvykių, kai kuris nors žmogus nebevertina savo sugebėjimų kitose srityse ir ten įsigyto prestižo ir pervertina savo politinius sugebėjimus. Pvz., geras ir visuomenėje gerą vardą susidaręs kritikas, perėjęs į politinį praktinį veikimą, labai susiaurina savo kritiškąjį objektyvumą, darosi labai netolerantas ir nekritiškas. Toks pat susidaro nuostolis, kai meniškai kultūrinės krypties visiems priimtino žurnalo redaktoriai ima rašyti partiškai šališkus piktus politinius straipsnius, tuo atstumia tai srovei nepriklausančius skaitytojus ir labai susiaurina tokio žurnalo egzistencijos pagrindus. Kai pretenduoją į visuotinumą poetai ir filosofai pasineria į partiškai politinę veiklą ir pavirsta tokios veiklos kovotojais, jie tuo pačiu pasidaro tik tos srovės poetais ir filosofais, kitiems jau nebeįdomiais ir net nepriimtinais. Tiesa, visuomenėje plačiai žinomų ir įvairiose kultūrinėse srityse stipriau pasireiškusių asmenų įsijungimas į kurios nors politinės srovės veiklą gali ją laikinai gerokai sustiprinti ir padidinti jos prestižą, tačiau tokiais atvejais kultūrininko prestižas paaukojamas partijos prestižui. Plačiu mastu imant, tai sudaro nuostolį ne tik tokiam į politiką nuėjusiam mokslininkui, menininkui ar filosofui, bet ir tai ar kitai jų atstovaujamai kultūros sričiai. Menininko, mokslininko ar filosofo prestižas nesiduoda lengvai perkeliamas į politiką, nes toli gražu nevisada jų sugebėjimai, turimi savo specialybėje, tinka politinei veiklai. Turime nemaža praktinių pavyzdžių, kur stipriai pasireiškęs kultūrininkas, perėjęs į kitą veiklos sritį, jau nerodo tiek sugebėjimų, pridaro fatališkų klaidų ir nebeatitaisomos žalos ne tik sau, bet ir visuomenei.

Šių laikų mūsų tautos likiminėje kovoje, siekiant išlikti, labai svarbu visų kultūrinių sričių aktyvumas. Labai dažnai tvirtinama, kad lietuvybės išlaikymas daugiausia pareina nuo mūsų kultūrinio aktyvumo ir nuo mūsų disponuojamų tautiškai kultūrinių vertybių. Visų sričių kultūrininkai ir ypač mokslininkai, pedagogai ir filosofai čia turi labai svarbių pareigų, ir čia jų laukia dideli uždaviniai. Jų posūkis į siaurai politinį darbą gali būti pateisinamas tik labai aktyviu įsijungimu į tautos politinę kovą dėl išsilaisvinimo. Jei jie to uždavinio neatlieka, jų kultūrinio kūrybingumo iškeitimas į po-

ĮVYKIAI IR MINTYS

LIETUVOS LAISVINIMO BARE

Nepaisant kliūčių ir sunkumų, kuriuos sudaro Vakarų valstybių nepakankamas noras stipriau reaguoti prieš komunistų kėslus ir jų užmačias laikyti pavergtus nelaiminguosius Europos kraštus, Lietuvos laisvinimo darbas tęsiamas toliau. Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas daro visa, kas mūsų sąlygose yra įmanoma, kad Lietuvos byla nebūtų užmiršta, kad lietuvių tautos skausmo šauksmas būtų išgirstas pasaulio galingųjų ir kad pati pavergtoji tauta nekristų į neviltį, nes laisvės rytojus visvien anksčiau ar vėliau išauš. Tiesa, istorijoje buvo atsitikimų, kad tautoms teko ilgiau palaukti laisvės dienos, bet istorijos lapuose taip pat yra įrašyta, kad tautos nemiršta ir kad vergija negali užgniaužti laisvės ilgesio, troškimo ir kovų už ją.

Paskutinieji metai sudarė nemaža progų VLIKui intervenuoti tarptautiniame lauke Lietuvos reikalus beginant. Iškėlus pernai prieš Sovietus bylą Jungtinėse Tautose dėl vengrų sukilimo kruvino numalšinimo, Vlikas kreipėsi tuoj pat į Jungtines Tautas, paremdamas vengrų reikalą ir keldamas Lietuvos laisvės bylą, kaip integralinių tautų kovos už laisvę dalį. Šiais metais vėl, pasinaudodamas Artimųjų Rytų problema, Vlikas kreipėsi į Jungtinių Tautų Saugumo Tarybą ir įvairių tautų delegacijas prie Jungtinių Tautų, pasmerkdamas Sovietų intervenciją ir reikalaudamas, kad Kremliaus agresijos prieš Lietuvą padariniai būtų atitaisyti ir kad lietuvių tautai būtų leista atstatyti savo nepriklausomą valstybę.

Kadangi tačiau Maskva

litinį veiklumą yra nuostolingas tiek jiems patiems, tiek ir bendrajam lietuviškam reikalui. Tie bendrajam reikalui nuostoliai kyla iš to, kad nukenčia mūsų kultūrinis veiklumas toje srityje, iš kurios pasitraukia rimtas specialistas. Tačiau neretai jis pridaro nuostolių ir tai sričiai, į kurią jis pereina dirbti, savo sugebėjimais su ta sritimi nesutapęs.

Chruščevo lūpomis reikalavo įamžinti status quo pavergtose tautose, VLIKas užprotestavo prieš tai ir prašė laisvojo pasaulio sostines neįamžinti vergijos Lietuvoje, bet priešingai daryti visa, kas galima, kad ji greičiau būtų panaikinta. Iš daug kur, ypatingai iš Washingtono, buvo gauti patikinimai, kad sovietai niekados nesusilauks tos dienos, kad jų padarytas tarptautinis nusikaltimas prieš Lietuvą būtų bet kada pripažintas.

VLIKo Vykdomoji Taryba iš savo pusės kėlė Lietuvos bylą europiniame lauke. Pirmininkas J. Glemža ir Užsienio Reikalų Tarnybos Vedėjas Dr. P. Karvelis dalyvavo įvairiose tarptautinėse konferencijose ir suvažiavimuose Skandinavų kraštuose, Olandijoje, Austrijoje, Vakarų Berlyne, Hamburge, Bonoje, Strasburge, Paryžiuje ir kitur, visur primindami Lietuvos reikalą. VLIKo išlaikomos lietuvių kalba radio programos Madrido, Romos ir Vatikano stotyse buvo plečiamos tiek laiko, tiek turinio atžvilgiu. Gauta daugiau laiko ir sudarytos specialistų grupės, kurios ruoš skriptus įvairiais kultūros, ūkio, technikos ir politikos klausimais.

Eltos biuleteniai buvo vis daugiau panaudojami savosios, lygiai kaip ir svetimosios, spaudos. Tai turi didelės reikšmės informacijos darbe apie tai, kas dedas pavergtajam krašte ir ko mūsų žmonės siekia.

Šiandien, kada Amerikos Balso programos yra susiaurintos ir apsiriboja daugiau tarptautinėmis žiniomis, VLIKo finansuojamos radio programos turi pagrindinės reikšmės Lietuvos laisvinimo darbe. Jos įgalina laisvai kalbėtl į pavergtąjį kraštą ir padeda palaikyti mūsų žmonių viltis į laisvą ateitį.

VLIKą sudarančios grupės savo ruožtu darė, ką galėdamos konsolidacijai pasiekti laisvinimo darbo srityje. Vienybės pasiekti, deja, joms nepavyko, nes pasitraukusios iš Vliko politinės grupės atsisakė, vaduodamosios grynai savais sumetimais, grįžti į VLIKo vedamąjį laisvinimo darbą. Jos nenustoja tačiau vilties, kad tos grupės anksčiau ar vėliau šią klaidą atitaisys kenčiančiosios tautos labui.

VLIKo METINĖ SESIJA

Šių metų Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto sesija įvyko spalio 11 — 12 d. d. Baltic Freedom House New Yorke. Sesija pasižymėjo dideliu rūpesčiu Lietuvos laisvinimo kovos reikalais, susiklausymu ir pozityviu darbu.

Sesiją trumpu žodžiu atidarė VLIKo Prezidiumo pirm. Dr. A. Trimakas. Atsistojimu buvo pagerbtas neseniai miręs Jo Šventenybė Popiežius Pijus XII ir visi broliai žuvę laisvės kovose.

Žodžiu sesiją sveikino Lietuvos gen. konsulas New Yorke

p. Budrys, JAV kongreso atstovas Keating ir ALB Tarybos prezidiumo pirm. p. Šlepetys. Raštu sveikino min. J. Kajeckas, New Yorko gubernatorius A. Harriman, New Yorko burmistras p. Wagner, JAV kongreso nariai — daugumos lyderis John McCormack ir mažumos lyderis J. Martin bei kt.

Apie VLIKo prezidiumo veiklą platų pranešimą padarė jo pirmininkas Dr. A. Trimakas. Jame jis smulkiau palietė visą plačią tarptautinę dirvą, kurioje VLIKas dirbo, gindamas Lietuvos reikalus, jos teisę į laisvę ir kovodamas už laisvės ir nepriklausomybės atstatymą. Pirmininkas akcentavo didelį ELTOS darbą pasaulio informavimo srityje ir radijo programų svarbą, informuojant tautą ir laisvuosius Vakarus. Pirmininkas taipgi pastebėjo, jog nežiūrint didelių VLIKo pastangų, lietuvių politinės konsolidacijos nepasiekta. Kartu pažymėjo, jog VLIKo darbas dirbamas vienybėje ir susiklausymo dvasioje. Jis iškėlė ir pasidžiaugė nuoširdaus bendradarbiavimo su ALTu ir diplomatais faktu bendroje kovoje už Tėvynės laisvę.

VLIKo Vykdomosios Tarybos pranešimą iš jos narių pateiktų raštų padarė Dr. Trimakas. Pranešime buvo iškelta ir visa eilė jos narių sugestijų ateities veiklos klausimais, kurios pavestos VLIKo prezidiumui svarstyti.

Apie vakarų sienų komisijos darbą išsamų pranešimą padarė jos pirm. p. Brakas. Komisija, neseniai išleidusi didžios vertės mokslinį veikalą, kruopščiai dirba ir toliau gindama lietuvių teises į jų protėvių žemę. Visa eilė lietuvių mokslininkų ruošia naujas studijas tais klausimais.

Apie Lietuvos Ūkio atstatymo ir rytų sienų komisijų darbus pranešimus padarė jų pirmininkai p. Audėnas ir dr. Trimakas. Plačiau apie lietuvių delegacijos darbą Pavergtose Europos Tautose kalbėjo tos delegacijos pirmininkas, vienas organizacijos kūrėjų ir jos teisių komisijos pirm. min. V. Sidzikauskas, iškėlęs PET svarbą ir jos darbus tautų laisvinimo srityje.

Išsamų referatą "Santykių su pavergtąja tauta," tema skaitė pulk. Škirpa, plačiau sustodamas prie tų santykių gilesnio studijavimo, eventualaus perorganizavimo ir apskritai naujo žvilgsnio į šią taip svarbią problemą. Lietuvos laisvinimo perspektyvos tarptautinės įvykių raidos plotmėje tema kalbėjo min. V. Sidzikauskas.

Plačiose diskusijose pasisakyta ryšių su pavergtąja tauta, Vilniaus krašto, planingos informacijos pavergtajam lietuvių jaunimui, radijo programų, santykių su gudais ir lenkais, demokratinių grupių veiklos ir kt. klausimais.

Kitos dienos posėdžiuose bendrą pranešimą finansų klausimais padarė prez. sekretorius H. Blazas. Apie Tautos Fondo veiklą kalbėjo jo pirm. Prelatas J. Balkūnas, o finansų komisijos pranešimą padarė Pr. Vainauskas, kuris tai komisijai pirmininkauja. Lėšų telkimo klausimais platesnį referatą skaitė p.

Bielinis. Referentas iškėlė visą eilę aktualių minčių, kurios kartu su iš pranešimų kilusiais klausimais buvo plačiai diskutuotos.

Visi pranešimai priimti vienu balsu. Pasitraukus Tautos Fondo valdybai į naują valdybą išrinkti prel. J. Balkūnas, Dr. Škėrys, p. Ošlapas, p. Bielinis ir p. Minkūnas. Kontrolės komisijon vieton pasitraukusio kun. Gronio pririnktas inž. Prosinskas. Moksliniams VLIKo komisijų leidiniams leisti yra įsteigta Lithuanian Research Institute.

Padarius trumpus papildymus VLIKo ir Tautos Fondo statutuose ir priėmus sesijos protokolą, sesija buvo baigta Lietuvos himnu. Šios sesijos posėdžiams pirmininkavo Dr. Trimakas, adv. Šmulkštys, Dr. K. Šidlauskas, p. Juknevičius, min. V. Sidzikauskas ir p. Pakalka. Rezoliucijų komisiją sudarė Dr. D. Krivickas, adv. Šmulkštys ir A. Kasulaitis.

l. g.

P L B SEIMAS

VLIKo Vykdomosios Tarybos pavedimu buvo sudaryta prelato J Balkūno pirmininkaujama komisija užbaigti Lietuvių Bendruomenės organizavimo darbui ,būtent, sušaukti Pasaulio Lietuvių Bendruomenės seimą. Komisija savo uždavinį įvykdė, kalbamą seimą sušaukdama 1958 m. rugsėjo mėn. 28 — 31 dienomis New Yorke Stattler viešbutyje. Seimo pagrindiniai uždaviniai buvo numatyti apsvarstyti lietuvybės išlaikymo problemas, priimti P L B konstituciją ir sudaryti jos valdybą.

Nors seimas ir neapėmė jam anksčiau projektuotos programos, tačiau jis savo uždavinį atliko, ir jis laikomas visiškai pasisekusiu. Visus jo darbus dominavo du klausimai. Pirmasis jų — tai lietuvybės išlaikymo ir lietuviškosios kultūros problemos, kurios čia buvo plačiai išdiskutuotos ir apsvarstytos. Antrą pagrindinę seimo darbų dalį sudarė PLB konstitucijos svarstymas ir priėmimas. Konstitucijos projektą paruošė ir jį seime referavo Kanados LB atstovų sudaryta komisija. Ją priėmus, buvo išrinkta 5 metams PLB valdyba taip pat iš kanadiečių. Ją sudaro (pareigomis jie patys pasiskirstė) šie asmenys: Jonas Matulionis (pirm.), Vytautas Meilus (vicepirm.), Kęstutis Grigaitis (sekret.), dr. Juozas Sungaila (ižd.) ir Juozas Kralikauskas (Kultūros tarybos pirm.).

Seime dalyvavo Anglijos, Argentinos, Australijos, Brazilijos, Danijos, Italijos, J.A.V., Kanados, Kolumbijos, Prancūzijos, Šveicarijos, Uragvajaus, Venecuelos ir Vokietijos bendruomenių atstovai (50) arba jų antrininkai (30). Seimo kadencija — ketveri metai.

Seimo tiesioginių darbų programa buvo papildyta dar keliais svarbiais kultūriniais įvykiais: dailės meno paroda, jungtinių chorų ir kamerinės muzikos

koncertais, spaudos paroda ir kt. Seimo metu dar įvyko šv. Patriko katedroje iškilmingos pamaldos šv. Kazimiero 500 metų gimimo sukakčiai paminėt.

Seimą sveikino J.A.V. prezidentas D. D. Eisenhoweris, keliasdešimt kitų aukštų pareigūnų bei politikų ir įvairios lietuviškos institucijos bei asmens.

BENDRUOMENINIAI RŪPESČIAI

Senoji lietuvių emigracija į JAV ir kitus kraštus buvo daugiau ūkinio pobūdžio. Ją lėmė dažniausiai ekonominiai motyvai, rečiau politiniai. Ši aplinkybė nulėmė visų mūsų senosios išeivijos visuomeninę ir organizacinę sąrangą. Plataus masto žvilgsnis tada nekrito į tuos nutautėjimo pavojus, kurie gresė, kaip ir dabar, ne tiek pirmajai imigrantų kartai, kiek jų palikuonims. Anoji veikla buvo pakankama emigravusios kartos tautiniams interesams patenkinti, tačiau ji nepajėgė apimti sekančios kartos. Šiandien todėl lietuvių kilmės amerikiečių priskaitome milijoną ,tačiau dauguma jų dvasinio ryšio su savo tėvų žeme nebeturi.

Antrojo karo ir okupacijų iš tėvynės išblokšta tautos dalis turėjo palyginti žymų kultūrinio, visuomeninio ir valstybinio darbo patirties kraitį, kai ji pateko į laikiną Vokietijos stovyklų prieglobstį ir vėliau išsisklaidė po visus žemynus pastovesniam įsikūrimui. Jos valstybinė sąmonė buvo realizuota sukūrus išbaigtą Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto organizaciją su jos šakotos veiklos užsimojimais. VLIKo apimtyje gimė ir bendruomenės idėja. Jei VLIKas buvo politinių pavergto krašto aspiracijų reprezentantas, tai bendruomenė turėjo tapti lyg ta dvasine teritorija, kurioje turėjo išsilaikyti tėvynės netekusi tautos dalis. Lietuvių Charta nusakė jos credo ir davė lyg tautinį dekalogą, kuris turėjo išeiviją saugoti emigraciniuose klystkeliuose nepaklydusią, gyvą ir aktyvią.

Toks platus žvilgsnis į likiminę mūsų išeivinės tautos dalies užduotį davė, be abejo, visai tvirtą pagrindą vaisingai jos veiklai. Tačiau tikrovė šio plano realizavimą gerokai sutrikdė. Emigracinės psichologijos veikiami nepajėgiame tilpti visi net gi VLIKe, kur mus suvedė tik vienas, šventas tikslas — tėvynės laisvės reikalas. Bendruomenės gi organizavimas įvairiuose kraštuose sutiko uolas ir barikadas, kurios iš tolo neatrodė tokios pavojingos ir neįveikiamos.

Jei kraštuose, kur nebuvo stiprios lietuvių išeivijos, bendruomenės organizavimas sutiko tik tuos sunkumus, kurie glūdėjo bendruose emigracinės veiklos negalavimuose, tai JAV be to nenumatyta kliūtimi tapo iš seniau veikusios tvirtos organizacijos ir jose vyraujančios kad ir lietuviškos, tačiau psichologiškai labai skirtingos nuo naujųjų ateivių nuotaikos. Antra vertus, tuos sunkumus dar padidino bendruomenės vadovybėn patekusių kaikurių žmonių lai-

kysena, nesugebančių ar nenorinčių suprasti padėties ir nereikalingai ją aštrinančių. Toji padėtis, deja, tęsiasi ir iki šiol. Be abejo, ir iš senosios emigracijos yra nereikalingos opozicijos bendruomenės idėjos realizavimui. Viso to galima būtų išvengti, jei abi pusės parodytų daugiau santūrumo ir bendrojo lietuviško reikalo, kuriam bendruomenės organizacija turi tarnauti, supratimo.

Taigi bendruomenės organizacija, kurią jos kūrėjai manė būsiant visuotine ir kiekvienam lietuviui be rezervų priimtina, tapo kontraversine ir tik dalį išeivijos apimančia. Nežiūrint to, šiemet įvykusiame PLB seime, sudarius jos valdybą ir priėmus konstituciją, ji tapo organizacija, kuriai gali priklausyti visi šiuo metu išeivijoj esą lietuviai. Taigi šiam didingam bendruomenės rūmui yra uždėtas stogas, nors pro sienas dar gerokai skersvėjai traukia. Dar daug pastangų ir, svarbiausia, geros valios reikės iki tas rūmas taps tikra lietuvybės tvirtove, kuri neatpalaiduos lietuvių nuo kovos prieš tautinės mirties gresmę, bet žymiai palengvins tą kovą be didelių nuostolių laimėti.

Nežiūrint šių bendruomenės organizacijos netobulumų ir jos nevisuotinumo, prieš seimą privačiai ir spaudoje buvo keliama mintis, kad PLB seimas, kaip demokratiškai išrinkta išeivijos atstovybė, turi imtis vadovauti visoms išeivijos veiklos sritims, taigi ir politinei. Ši mintis, su žymia viltimi ją realizuoti, buvo ypač keliama tose sferose, kurios nepajėgė bendro darbo vieningai dirbti VLIKo sudėtyje, o iš jo pasitraukusios ir jo darbus paneigusios, su užsispyrimu stengiasi jį suniekinti ir sugriauti. Tikėta, kad seime tos minties šalininkų daugumai esant, PLB valdybai būtų pavesta vykdyti politinio veiksnio funkcijas. Tuo būdu būtų sugriautas VLIKo egzistencijos pagrindas, o jį palikusios grupės po bendruomenės organizacijos autoritetu ateitų vadovauti politinei veiklai bent iki tol, kol čia turėtų lemiamą žodį. Seimo eiga parodė, kad dauguma demokratiškai išrinktų atstovų buvo kitos nuomonės, būtent: bendruomenės organai neturi imtis aktyvios politinės veiklos, nes tas darbas visai sekmingai yra vykdomas kitų institucijų. Turint galvoje bendruomenės specifinį lietuviškosios kultūros puoselėjimo ir rūpinimosi lietuvybės išlaikymu išeivijoje uždavinį, kurio iki šiol ji neįstengė nė pradėti platesniu mastu vykdyti, užkrovimas komplikuoto politinio darbo ant jos pečių, ją beveik be abejonės tuojau sužlugdytų. Kitas klausimas būtų, jei šiandien bendruomenė būtų visos išeivijos be išimties remiama ir kitų savo tiesioginių uždavinių vykdyme būtų bent gerokai pažengusi. Be to, bendruomenės organizacijos pobūdis su veiklių apylinkių, mokyklų ir kitokių kultūrinių institucijų tinklu yra pritaikytas veiklai, kuri pasižymi auklėjamuoju charakteriu, nes liet. kultūra ir lietuvybė gali būti palaikoma tik planinga, visuotine, kiekvie-

ną koloniją ir šeimą pasiekiančia veikla. Jei bendruomenės organizacija nori savo uždavinį atlikti, turi ta kryptimi visas savo pastangas ir kreipti. Tuo tarpu politinis tremties meto darbas yra daugumoj tik riboto skaičiaus gerai organizuotų institucijų veikla, kuriai visa išeivija turi parūpinti materialinį pagrindą, teikti moralinį paskatinimą ir sumobilizuoti pajėgiausius tam darbui žmones. Girtinas bendruomenės demokratiškas tvarkymosi būdas, tačiau, kaip matome, tai dar neišveda jos į visuotinį ir triuškinantį laimėjimą net jos tiesioginių darbų plotmėje. Ne visada demokratinis organizacijų ar institucijų vadovybės sudarymo būdas lemia jos darbų sekmingumą. Dažniausiai čia lemiamos reikšmės turi žmonės, kurie ateina tų darbų dirbti.

Patsai seimas, be abejo, buvo lyg slenkstis, per kurį PLB persirito ir tuo būdu įžengė į normalią veiklos fazę. Tai organizacinė jo prasmė. Nemažiau jis svarbus ir psichologiniu atžvilgiu. Reikia pripažinti, kad šiuo atžvilgiu jis savo uždavinį atliko patenkinamai. Į New Yorką ta proga suplaukė tūkstančiai lietuvių, žinoma, daugiausiai kultūrinių parengimų suvilioti. Patys seimo posėdžiai dažnu atveju nepasižymėjo diskusijų konstruktyvumu. Jau seimo pradžioje išryškėjus, kad dauguma atstovų nėra pasirengę PLB vadovybę padaryti superveiksniu, diskusijos ribojosi įprastiniais bendruomenės veiklos ir organizaciniais klausimais, kuriuos pateikė gerai paruošti pranešimai. Ekstra pranešimas, kuriuo buvo siūloma Amerikos Lietuvių Tarybos rinkliavomis įgyjamų lėšų žymų procentą paskirti bendruomenės reikalams, irgi nerado atstovų daugumos pritarimo. Pranešimas, matyt, buvo paruoštas tikint, kad atstovų daugumą sudarys bendruomenės super-veiksnio šalininkai. Kitaip sunku įsivaizduoti tokį kuriozą, kad viena organizacija nusavintų kitos viešųjų rinkliavų keliu surenkamų lėšų dalį, anos nė neatsiklaususi.

Svarstant konstitucijos projektą, nors ir buvo žymu dvi tendencijos — palikti bendruomenę kultūrinių reikalų plotmėje, ar pavesti jai ir politinio darbo organizavimą — buvo prieita prie gan nuosaikaus kompromiso, nes bendruomenė, nors ir rūpindamasi visais lietuviškais reikalais, konkretaus politinio darbo šiuo metu imtis neįpareigojama.

Priėmus PLB konstituciją ir sudarius jos vadovybę, reikia laukti, kad darbas turėtų pagyvėti, nes turint vyr. vadovybę susidarė galimybė darbus koordinuoti, dalintis patirtimi ir laimėjimais. Kad tai taptų realybe, reikia nekurių sąlygų. Pirmiausia reikia, kad bendruomenė nesistengtų veržtis į tas veiklos sritis, kur darbas jau su pasisekimu dirbamas. Bendruomenė čia yra visai analogiškoj padėtyje, kaip vyriausybė kultūringoj valstybėj. Subsidiarumo principas skrupulingai taikytinas, jei norima atsiekti sklandaus darbo pasidalinimo ir jo sekmingumo. Antra vertus, bendruomenės pagrindinis uždavi-

nys yra vykdyti, arba bent skatinti, tokius darbus, kurie kitų organizacijų, institucijų, ar privačių asmenų nedirbami, tačiau lietuvybės reikalui šiuo metu yra gyvybiniai. Šis principas turėtų būti nuosekliai taikomas nuo apylinkės iki PLB valdybos. O darbų, kurie senai turėjo būti atlikti ir kurie laukia bendruomenės pozityvaus pasireiškimo, yra daugybė. Nėra reikalo čia juos nurodinėti.

Nereta pasigyrimų, kad mūsų bendruomenė tvarkosi demokratiškai: visuotiniais balsavimais renkamos apylinkių valdybos, kraštų tarybos ir PLB seimo atstovai, o pastarieji renka PLB valdybą. Taigi tektų laukti, kad tuo būdu sudarytos vadovybės jų kadencijos metu būtų respektuojamos ir jų pastangos remiamos, bent jau tų, kurie nėra iš principo priešingi bendruomenės idėjai. Tačiau taip nėra. Pirmoji PLB valdyba paskelbė savo pirmąjį atsišaukimą. Tai istorinis dokumentas. Tų grupių spauda, kurių atstovų valdyboje nėra, atsišaukimo nepatalpino. Neteka įrodinėti, kad toks reiškinys parodo, kaip dar mūsuose maža tėra demokratiškumo ir tolerancijos dvasios.

Bendruomenė išėjo į platų, bet kartu ir sunkų, savo veiklos kelią. Ji turi sau užtikrintą vietą išeivinėj veikloj. Tik leiskime jai eiti savu keliu: neužkraukime jai svetimų ir nepakeliamų uždavinių. Antrą gi vertus, tiesioginiai jos uždaviniai yra tokie platūs ir reikalingi visų talkos, kad jos ateitis bus užtikrinta tik tada, jei visi lietuviai rems jos pastangas, nebandydami jos padaryti dar vienu išeiviją skaldančiu veiksniu, kai jos pati esmė glūdi vieningame darbe lietuvybės dirvonuose.

St. Dzikas

KRIKŠČIONYS DEMOKRATAI AKCIJOJE

Antroji Tarpkontinentinė Krikščionių Demokratų Konferencija

Pirmą kartą Krikščioniškosios Demokratijos istorijoje 1956 m. lapkričio 8 — 9 dienomis iš įvairių pasaulio kraštų Paryžiun buvo susirinkę krikščionių demokratų partijų vadovaujantieji asmenys aptarti politikos principų, kuriais savo veikloje turėtų vadovautis. Tai buvo pirmoji tarpkontinentinė krikščionių demokratų konferencija. Ją suorganizavo trys tarptautinės krikščionių demokratų organizacijos: Tarptautinė Vakarų Europos Krikščionių Demokratų Sąjunga — Nouvelles Equipes Internationales (N.E.I.), Pietų Amerikos krikščionių demokratų partijos ir Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Unija — Christian Democratic Union of Ceneral Europe (CDUCE) — egzilai.

Pažymėtina, jog toje konferencijoje dalyvavo pasaulinio masto politikai: M. Robert Schuman ir P. Pflimlin iš Prancūzijos; A. de Schryver iš Belgijos; Guiseppo Caron iš Italijos; C. Meyer iš Vokietijos; se-

natorius Eduardo Frei Montalva iš Čilės ir kiti.

Konferencija aiškiai pasisakė prieš diktatūrinius režimus ir prieš kolonializmą. Ji taip pat pasisakė už Vidurio Europos pavergtųjų tautų išlaisvinimą ir už Vakarų Europos integraciją, įjungiant ir išlaisvintuosius kraštus.

Antroji Tarpkontinent. Krikščionių Demokratų konferencija įvyko 1958 m. liepos 9 — 10 dienomis Briuselyje. Ją organizavo tos pačios krikščionių demokratų tarptautinės organizacijos kaip ir pirmąją.

Svarstytas krikščionių demokratų nusistatymas politinio, socialinio ir tarptautinio teisingumo klausimais.

Šiais klausimais pranešimus padarė:

Dr. A. Prochazka — Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Unijos egzekutyvinio Komiteto Pirmininkas — Krikščioniškoji demokratija ir politinis teisingumas.

Dr. Rafael Calderos — Venecuelos krikščionių demokratų partijos Generalinio Sekretoriaus referatą — Krikščioniškoji demokratija ir socialinis teisingumas — skaitė M. Victor -Manuel Guiminez.

Paul van Zeeland — Belgijos valstybės ministeris, buvęs ministeris pirmininkas ir užsienių reikalų ministeris — Krikščioniškoji demokratija ir tarptautinis teisingumas.

Referatų paliestais klausimais buvo gyvos diskusijos, kuriose ypatingai aktyviai reiškėsi Pietų Amerikos krikščionių demokratų atstovai.

Pranešimų temomis išvadoms suformuluoti ir rezoliucijoms paruošti buvo sudarytos trys komisijos. Jų paruošti išvadų - nusistatymų projektai buvo plenumo išdiskutuoti, pakoreguoti, papildyti ir konferencijos priimti.

Į Antrąją Tarpkontinentinę Krikščionių Demokratų Konferenciją buvo suvažiavę krikščionių demokratų atstovų iš 32 valstybių - kraštų:

Vakarų Europos (10): Baskų krašto, Belgijos, Prancūzijos, V. Vokietijos, Didžiosios Britanijos, Italijos, Luksemburgo, Olandijos, San Marino ir Šveicarijos.

Vidurio Europos - pavergtųjų tautų (7): Lietuvos, Latvijos, Čekoslovakijos, Lenkijos, Rumunijos, Vengrijos ir Jugoslavijos.

Pietų Amerikos (12): Argentinos, Bazilijos, Bolivijos, Čilės, Kolumbijos, Ekvadoro, Panamos, Guatemalos, Peru, El Salvadoro, Urugvajaus ir Venecuelos.

Afrikos (3): Prancūzų ekvatorinės Afrikos, Kenijos ir Ruanda Urundi.

Be to, dalyvavo atstovai dar šių tarptautinių organizacijų: Europos Bendruomenės, Krikščioniškųjų Profesinių Sąjungų Tarptautinės Konfederacijos; Krikščionių Darbdavių Organizacijų Tarptautinės Sąjungos ir Jaunųjų Krikščionių Demokratų Tarptautinės Sąjungos.

Pažymėtinas Pietų Amerikos valstybių krikščionių demokratų partijų atstovų aktyvus reiškimasis. Jie nepraleido progų savo nusistatymams išdėstyti. Jų nusistatymuose reiškėsi gilus

principingumas, krikščioniškumas ir demokratiškumas.

Ypatingai pažymėtinas Afrikos krikščionių demokratų atstovų dalyvavimas.

Konferencijai pirmininkavo N.E.I. Pirmininkas Belgijos valstybės Ministeris M. Auguste de Schryver.

Konferencija posėdžiavo Pasaulinės Parodos Anglies ir Plieno Europos Bendruomenės paviljono posėdžių salėje.

Konferencijoje dalyvavo vyriausybių narių, parlamentarų ir šiaip žymių politikų. Joje lankėsi penki Belgijos vyriausybės nariai, o susisiekimo ministeris Paul Wilhelm Segers bankiete pasakė kalbą, pabrėždamas kovos įtampą su tarptautiniu komunizmu ir sveikindamas stiprų veiksnį šioje kovoje — pasauliniu mastu apsijungiančią krikščioniškąją demokratiją.

Lietuvius krikščionis demokratus konferencijoje atstovavo iš New Yorko nuvykęs Pranas Vainauskas ir iš Paryžiaus Eduardas Turauskas.

Egzilų dalyvavimas konferencijoje yra svarbus dalykas, nes jie su laisvųjų kraštų vyriausybių nariais ir apskritai su politikos formuotojais kartu sprendė politines problemas, turėdami progos savų kraštų laisvės klausimą iškelti ir kartu atkreipti dėmesį, jog ir laisvųjų laisvė yra pavojuje, kol Vidurio ir Rytų Europos tautos tebėra komunistų pavergtos.

Antroji Tarpkontinent. Krikščionių Demokratų Konferencija nužengė platų žingsnį į vieningą ir suderintą veiklą kovoje prieš tarptautinį komunizmą, už žmogaus ir tautų laisvę, už socialinį ir tarptautinį teisingumą. Priartėta prie įsteigimo nuolatinio bendro ir vienijančio centro pasaulio krikščionims demokratams jungti.

Pranas Vainauskas

Tarpkontinentinės Krikšč. Demokratų Konferencijos Briuselyje, 1958 m. liepos 9 - 10 d. priimtos REZOLIUCIJOS

Tarptautinės politikos klausimu.

Tarptautinis teisingumas remiasi absoliučia ir objektyvia morale, kurios dėsnius nustatė krikščioniškoji doktrina.

1. Tuo būdu mums negali būti tikros ir pastovios taikos, kuri nebūtų pagrįsta šių principų gerbimu.

2. Koks bebūtų evoliucijos laipsnis ar kad ir kažin kaip valstybė būtų turtinga, už kiekvienos valstybės savitų institucijų yra natūrali ir pastovi tarptautinė teisė, pagrįsta žmogaus asmens laisve ir orumu bei tautų solidarumu.

Mes griežtai smerkiame kiekvieną politinę tvarką, kuri būtų suformuluota ar įgyvendinta, paniekinant šį esminį dėsnį.

3. Kiekvienas tarptautinės teisės ir tautų tarpusavio teisingumo peržengimas, kiekvienas suverenumo pažeidimas kenkia ne vien taikai, kuri yra nedali,

bet paliečia ir tą valstybę, kuri yra atsakinga, jos morales vertybes ir be abejo jos ateitį.

4. Tautos, turinčios palankias civilizacijos ar natūralių turtų sąlygas, turi padėti ir toms tautoms, kurios nėra pasiekusios jų lygio šiose dviejose srityse. Tos pagalbos kriterijai ir planai turi būti bendrai sutarti. Tačiau, turint galvoje esminius dalykus, kėlimas socialinių reikalų ir gyvenimo lygio, o taip pat kultūrinis išsivystymas, kuriam visur lygiai grėsia pavojus nuo komunistinės ekspansijos, yra būtinas.

Tarptautinio bendravimo reikalu.

Atsižvelgiant į esamą konjunktūrą, Antrosios Krikščionių Demokratų Konferencijos pripažinti pasaulio krikščionių demokratų orientacijai tokie kriterijai:

1. Universali problemų linkmė ir dabartinė politikos veikla. Realiai ir skubiai mes visi esame reikalingi visų.

2. Ne **bendra praeitis**, kuriai pripažįstama didelė jungianti reikšmė, bet ypatingai tvirtas nusistatymas kurti **bendrą ateitį** suteikia krikščionių demokratų susijungimui prasmę ir galią.

3. Tarptautinis konkretus ir efektyvus solidarumas yra būtina sąlyga, kad krikščioniškoji demokratija galėtų įkūnyti savo tautinę ir tarptautinę misiją. Tarptautinis solidarumas nėra svetimųjų kišimasis į kitų valstybių vidaus reikalus.

4. Įvairūs tautiniai reikalai — ekonominiai, socialiniai,, politiniai — reikalauja taip pat ir įvairių skirtingų metodų. Metodų lankstumas ir tarpusavis pasitikėjimas yra būtinos sąlygos konkrečioje pasaulio krikščionių veikloje.

5. Krikščionių demokratų principai yra tinkami ne vien Vakarų kultūroje susiformavusioms tautoms, bet jie taip pat yra tinkami spręsti visų kontinentų tautines ir tarptautines problemas. Krikščionių demokratų partijoms Azijos ir Afrikos tautos turi būti ypatingo dėmesio objektas, kad, reikalui esant, toms tautoms galima būtų pasiūlyti lojalus ir konstruktyvus bendradarbiavimas.

Socialinio teisingumo klausimu.

Antroji Tarptautinė Krikščionių Demokratų Konferencija, turėdama galvoje, —

1. kad socialinis teisingumas yra krikščioniškosios demokratijos principų ir normų postulatas,

2. kad socialinio teisingumo postulatai yra dinaminis visą pasaulį tvarkąs socialinių ir ekonominių pasikeitimų bei struktūrų šaltinis,

3. kad socialinio teisingumo praktiškas įkūnijimas reikalauja ekonominės krašto evoliucijos, atsižvelgdamas į gyventojų augštesnę gerovę ir teisingesnį gėrybių paskirstymą, —

SIŪLO:

1. — kad krikščionių demokratų partijos socialiniu teisingumu laikytų visa tai, kas gali garantuoti visiems ir kiekvienam bendruomenės nariui galimybę turėti žmoniškam orumui priderančias gyvenimo sąlygas, atitinkamomis priemonėmis jas keliant ir gerinant, būtent:

a) teisę į tokį darbą ir atlyginimą, kurie ne tiktai patenkintų

darbininko ir jo šeimos gyvybinius reikalus, bet ir pagal esamą civilizacijos lygį būtų sudarytos sąlygos taupyti ir įsigyti nuosavybę;

b) teisę ir pareigą laisvam ir darniam profesiniam gyvenimui ir kitiems profesiniams, kultūriniams, moraliniams ir ekonominiams susibūrimams; ypatingai neautonominiuose kraštuose profesinių sąjungų teisė turi būti juridiškai pripažinta ir tinkamai respektuojama visiems darbininkams, neatsižvelgiant į jų rasę, įsitikinimus ir verslą;

c) tobulinti nuosavybės funkcijas, ypač žemės nuosavybę, kuri reikalinga pagrindinės reformos;

d) įsteigti socialinę ir ekonominę organizaciją, sudarant sąlygas lygiomis teisėmis su visuomeninių įstaigų ir darbdavių atstovais svarstyti įmonės, atskiros ekonominės šakos ir bendruosius gerovės reikalus;

e) teisingai paskirstyti valstybės pajamas, padaryti lengvai įsigyjamas gėrybes ir verslus, kelti produkciją ir plėsti darbo galimybes;

f) teikti pagalbą ir palaikyti silpnesnes bendruomenės reikalų sritis;

g) ginti ir globoti šeimą, o ypač jos teisę į vaikų auklėjimą;

h) remti klasių, rasių ir tautų lygybę, naikinti privilegijas.

2. Raginti krikščionių demokratų partijas formuoti iš savo tarpo darbuotojų būrius, studijuoti technikines socialinio ir ekonominio gyvenimo problemas, tobulinti priemones, kad būtų galima pasiekti konkrečių ir tinkamų įvairių kraštų problemų išsprendimo.

Politinio teisingumo klausimu

Antroji Tarpkontinent. Krikščionių Demokratų konferencija, vykusi Briuselyje 1958 m. liepos 9 — 10 dienomis, remdamasi profesoriaus dr. Adolfo Prochazkos pranešimu apie politinį teisingumą ir konferencijos diskusijomis, priėmė šią rezoliuciją:

Politinis teisingumas siekia teisingų individo ir valdžios santykių. Mes, krikščionys demokratai, esame įsitikinę, kad valdžia yra būtina, tačiau manome, kad teisingumas turi būti demokratinės procedūros išraiška.

Valdžia turi būti valdomųjų, ir jie turi vadovautis moralės dėsniais.

Valstybė neturi būti vienintelis valdžios turėtojas. Valstybė turi būti pavaldi tarptautinei juridinei tvarkai, jos suverenumas tos tvarkos yra ribojamas, o valstybių bendri reikalai patikimi antvalstybiniams organams.

Valstybės santvarkoje, mes — krikščionys demokratai — pabrėžiame valdžios jėgų pusiausvyrą, kuri turi būti tinkamai paskirstyta tarp valstybės organų. Įstatymų leidimas, valdymas ir teismai turi priklausyti atskiriems, vienas nuo kito nepriklausomiems organams.

Krikščionys demokratai reikalauja valdžios decentralizacijos ir vietinės bei profesinės autonomijos, kuri visada yra tinkamesnė už centralizaciją. Reikia taip pat išlaikyti pusiausvyrą tarp valdžios ir individo.

Ypač mes, krikščionys demokratai, pabrėžiame šeimos vaidmenį valstybės organizacijoje ir decentralizacijoje.

Demokratijai praktikoje reikia tarpininko, galima sakyti, tilto tarp valstybės ir piliečio. Tą pareigą atlieka politinė partija.

Politinės partijos yra demokratinės valstybės pastato pamatas, dėl to mes manome, kad jis turi remtis grynai demokratiniais principais.

Mes, krikščionys demokratai, reikalaujame, kad valstybė ir politinės partijos atsižvelgtų į sindikatų ir profesinių sąjungų laisvę; sindikatai ir profesinės sąjungos, atlikdamos savo ekonomines ir socialines funkcijas, turi savo ruožtu susilaikyti nuo grynai politinės veiklos. Mes norime taip pat, kad sindikatai ir profesiniai sambūriai prisidėtų prie klasių solidarumo plėtros.

Pagaliau mes, krikščionys demokratai, smerkiame bet kokią totalinę valstybės organizaciją, manome, kad Krikšč. demokratų sąjungos, būdamos atsakingos už šių kraštų politinę evoliuciją, turi palaikyti jų politinių laisvių siekimą.

Oragnizacijos klausimu

Antroji Tarpkontinent. Krikščionių Demokratų Konferencija džiaugiasi nuo pirmosios konferencijos, įvykusios 1956 m. Paryžiuje, padaryta pažanga visų žemynų krikščionių demokratų bendradarbiavime.

Su džiaugsmu sutinka savo susirinkimuose daugelio Afrikos atstovų dalyvavimą ir tikisi, kad konferencijos įkvėptoji dvasia galės išsivystyti tame žemyne.

Linki, kad būtų dedamos pastangos dar labiau praplėsti šį būtiną bendradarbiavimą, ypatingai duodant stipendijas kultūriniam tarptautiniam bendradarbiavimui.

Prašo 1956 m. Paryžiuje sudarytąjį komitetą paruošti tinkamas sąlygas glaudesniam bendradarbiavimui ir platesniam informacijos pasikeitimui, ypatingai paruošiant tarpkontinentinės organizacijos įstatus.

Ragina visus krikščionis demokratus dalyvauti penktame ODCA kongrese, kuris įvyks 1959 Limoje.

Nutaria suruošti savo kitą konferenciją Lotynų Amerikoje.

Principų srity

Antroji Tarptautinė Demokratų Konferencija dar kartą patvirtina savo susirūpinimą politinėmis laisvėmis, socialine pažanga ir tarptautiniu bendradarbiavimu.

Skelbia, kad valstybės suverenumas turėtų būti ribojamas tarptautine juridine tvarka ir įgimtosios teisės dėsniais.

Pabrėžia, kad valstybės santvarka turi užtikrinti asmens, profesinės bendruomenės ir politines laisves, būtent — laisvę steigtis partijoms.

Reikalauja sukurti socialinę ir ekonominę organizaciją, kurios tikslas būtų pilnai panaudoti visą samdomąją darbo jėgą, užtikrinti dirbantiesiems pakankamą atlyginimą ir sudaryti galimybę lygiomis teisėmis jiems su darbdaviais, svarstant įmonės ir bendrojo ūkio klausimus.

Užtikrina visoms tautoms lygią teisę reikšti savo tautinę individualybę.

Smerkia betkokią diktatūrą ir totalinę santvarką, nes jos nepripažįsta pagrindinių žmogaus laisvių.

Linki sukurti tarptautines organizacijas, galinčias garantuoti laisvę, saugumą ir gerovę visoms tautoms.

Vidurio Europos ir Vengrijos klausimu

Antroji Tarpkontinent. Krikščionių Demokratų Konferencija, pasipiktindama teisingumo ir teisės principų paniekinimu ir duotojo žodžio laužymu, smerkia Vengrijos vadų Imre Nagy, Maleter ir jų draugų, kovojusių dėl savo tėvynės nepriklausomybės, nužudymą.

Ji susijaudinusi reiškia pagarbą visoms šios kovos nekaltoms aukoms.

Ji dar patvirtina savo solidarumą su pavergtomis tautomis jų kovoje už laisvę, politinį teisingumą ir demokratiją.

POLITINĖ REZOLIUCIJA

Dvyliktasis Tarptautinis Krikščionių Demokratų Unijos kongresas, susirinkęs gegužės 8 — 9 dienomis Scheveningene, Holandijoj, pabrėžia, kad lemiamą mūsų laikų kovą laisvasis pasaulis veda prieš jėgas, kurias atstovauja Sovietų blokas. Krikščionys demokratai tos kovos akivaizdoje yra įsisąmoninę pagrindus, kuriais remiasi kiekviena politinė veikla. Jie žino, kad žmonių brolybė ir solidarumas turi tokią vertę, kurios jokiose aplinkybėse negalima pamiršti. Brolybė ir solidarumas, paremti žmogaus asmens verte ir jo įgimtais siekimais, peržengia geležinės uždangos sieną.

Jausdami atsakomybę dėl taikos ir tvirtai pasiryžę vengti karo, krikščionys demokratai skelbia save įsipareigojusiais dalyvauti defenzyvinėj laisvojo pasaulio akcijoj, kurios vienintėlis tikslas yra užtikrinti visame pasaulyje taiką ir rasti kelius taikingam šių laikų problemų sprendimui. Ta atsakomybė už taiką ir pareigą vengti karo neapima priėmimo taip dažnai siūlomų lengvų "sprendimų", kurie iš tikrųjų žlugdo laisvojo pasaulio pajėgumą gintis ir leidžia sovietų gobšumui neribotai reikštis, tuo būdu sukeliant artėjimo į neįsivaizduojamo atominio pasaulinio konflikto pavojų.

Krikščionys demokratai pareiškia, kad ne Atlanto sąjunga sukėlė ar padidino dabartinę įtampą, kaip tvirtina Sovietai. Priešingai, toji įtampa yra Sovietų Sąjungos politikos pasėka, kuri atsisako betkokio teisingo sprendimo, ypatingai kontroliuojamo ir abišalio nusiginklavimo. Ne Vokietijos dalyvavimas Vakarų apsigynimo sąjungoje trukdo ar apsunkina to krašto sujungimą, kaip tvirtina Sovietai, bet Sovietų atsisakymas suteikti laisvę jos valdomom tautom už geležinės uždangos, atsisakymas, nežiūrint Vakarų pasaulio sutikimo duoti visas Sovietų saugumo garantijas, įskaitant priemones prieš netikėtą užpuolimą, jėgų pertvarkymą Europoje ir visuotinį nusiginklavimą.

Krikščionys demokratai reikalauja vienalaikio, kontroliuoja-

mo ir balansuoto nusiginklavimo, kaip vienintėlio pagrindo tikram saugumui. Šio visuotinio nusiginklavimo kryptimi evoliucijos rėmuose jie neišskiria planų sudarymui specialių kontroliuojamo ir riboto ginklavimosi zonų su sąlyga, kad tie planai tarnautų karinei ir politinei pusiausvyrai.

Krikščionys demokratai pasisako už diskusijas ir derybas.

Tačiau jie tiki, kad laisvasis pasaulis pakenks atoslūgio reikalui dalyvaudamas propagandos manevruose, nevedančiuose į rimtą susitarimą.

Sovietai vykdo ofenzyvą keliose plotmėse. Tai reikalauja padidinto laisvųjų žmonių politinio bendradarbiavimo ir vis didesnio solidarumo.

1949 metais įsteigta apsigynimo sąjunga pašalino betarpinę Sovietų karinę grėsmę. Tuo pat būdu jos atnaujinimas ir drąsus perorganizavimas į bendruomenę sudaro vieną pagrindinių elementų kovoje prieš pavojus, kurie graso laisvajam pasauliui dabartinėse aplinkybėse.

Atsižvelgiant į tai, pažanga, padaryta Europos vienybės link, yra laimėjimas, kuris yra vertingas ne tik kaip pavyzdys, bet kuris gali turėti lemiamos įtakos geresnei pusiausvyrai sąjungoje sudaryti ir padėti susitarti dėl priemonių, kaip apsaugoti laisves, atsidūrusias pavojuje. Nuolatinis Europos susivienijimo pastangų stiprinimas visose plotmėse yra viena labiausiai siektinų būtinybių nudieniam pasaulyje.

NEI KONFERENCIJA

Pagrindinė tema, kuri buvo nagrinėjama Europos Krikščionių Demokratų konferencijoj šių metų gegužės 8 ir 9 dienomis Holandijoj, yra žmogaus asmenybė ir krikščioniškoji demokratija. Konferencijoj dalyvavo žymios katalikų ir protestantų asmenybės kartu su egziliniais Centrinės ir Rytų Europos K. D. vadais.

Prof. L. Erhard, V. Vokietijos ekonominių reikalų ministeris, savo paskaitoj nagrinėjo ekonominius žmogaus asmenybės ir visuomenės aspektus krikšč. demokratijos doktrinos teorijoj ir praktikoj. Jo paskaitos tema buvo: Politinė ekonomija žmogaus tarnyboje ir bendrasis gėris". Kaip "Vokietijos stebuklo" autorius jis buvo tikrai kompetentingas kalbėti ta tema. Jo nuomone tautos ūkio sistema turi remtis asmens laisvės ir tvarkos principais. Valstybė turi reguliuoti, derinti ir prižiūrėti tų dėsnių taikymą praktikoje, bet ji neturi imtis organizatoriaus, gamintojo ar gėrybių paskirstytojo pareigų. Tai vestų į socializmą, kuris pavergia asmenį ir padaro jį valdančiųjų vergu. Prof. Erhard įtikinančiai įrodinėjo, privačios nuosavybės, iniciatyvos ir pasiūlų - paklausų sistemos pirmenybes, nors ne visi delegatai sutiko su jo mintimis ir jis buvo kritikuojamas už per didelį liberalumą. Holan-

dijos vidaus reikalų ministeris dr. Smelzer pareiškė, kad, be abejo, privati iniciatyva ir nuosavybė yra esminiai kr. demokratijos ekonominės filosofijos principai, tačiau jie turi veikti kolektyvinio solidarumo rėmuose. Jis nurodė jo krašte bendromis katalikų ir protestantų pol. partijų pastangomis įvestą sistemą, kuri sukūrė žymią harmoniją tarp vyriausybės, darbdavių ir darbo unijų. Autonominiai junginiai, sudaryti pramonės ir prekybos srityje iš darbdavių ir darbo unijų atstovų turi plačias sprendimo teises atlyginimo ir darbo metodų srityje.

NEI pirmininkas, de Schreyver, Belgijos parlamentaras, filosofiniu atžvilgiu atvaizdavo dabartinę tarpt. padėtį ir atkreipė kr. demokratų dėmesį į jų atsakomybę įvairiose srityse.

Baigmine rezoliucija atmetė kolektyvizmą bei individualizmą ir išryškino socialinę ir ekonominę sistemą, kurioje darbininkas kartu su viešojo ūkio ir darbdavių atstovais dalyvauja įmonių ir bendruomenių problemų sprendime. Rezoliucija įspėja prieš bet kokią technokratijos formą ir pabrėžia demokratiškos kontrolės reikalą.

Žymi diskusijų dalis buvo skirta politinei situacijai įvertinti ir teisingų bei patvarių sprendimų jieškojimui. Konferencija teigiamai pasisakė dėl derybų su Sovietais, tačiau ji yra priešinga atoslūgiui, kuris atrodytų kaip propagandos manevras ir kuris nevestų į rimtą susitarimą. Holandijos delegatas, lt. gen. Calmeyer, parlamento narys, nurodė, kodėl negalima priimti "lengvų sprendimų", kurie palaidotų laisvojo pasaulio pajėgumą gintis ir išstatytų jį sovietų ir komunizmo ekspansijai. Jis pabrėžė, kad šiandien laisvė ir saugumas yra grasomi dviejų pavojų: rusiškojo imperializmo ir komunistų pseudoreligijos. Pralaimėjimas viename fronte vestų anksčiau ar vėliau į pralaimėjimą ir kitame. Atsižvelgiant į Sovietų konvencinių ginklų pranašumą ir atominio karo visiško sunaikinimo grėsmę, Vakarai turi stiprinti Šiaurės Atlanto Pakto apsigynimo pajėgumą iki tokio laipsnio, kad raud. armija nesudarytų pavojaus.

Čia neišvengiamai kyla neutralios zonos skersai Europą klausimas. Gen. Calmeyer nurodė, kad sudarymas tokios zonos beveik neabejotinai vestų į civilinį karą tame regione, kuris dėl įsikišimo pavojaus galėtų išsiplėsti į karinį konfliktą tarp Rytų ir Vakarų. Kaip karys gen. Calmeyer analizavo neutralios zonos sudarymą tik kariniu atžvilgiu ir išreiškė baimę, nes jei Amerikos ir kitos ne vokiečių karinės jėgos būtų atitrauktos iš Vokietijos, Vakarų Europos gynyba atsidurtų pavojuje svarbiausia dėl to, kad galima rusų ataka negalėtų būti atremta greita intervencija ir Amerikos pajėgų įsikišimu. Sąryšy su taip vad. Rapackio planu kongrese vyravo vieninga nuomonė, kad tokia nuatominta zona turėtų prasmės tik tuo atveju, jei ir konvencinių ginklų pusiausvyra Europoje būtų atstatyta. Tuo būdu politinėj rezoliucijoj pareiškiama, kad vi-

suotinio nusiginklavimo evoliucijos rėmuose neturėtų būti išskirtas ir specialių kontroliuojamo ir riboto ginklavimosi zonų sudarymo planų svarstymas su viena būtina sąlyga: kad tie planai sudarytų militarinę ir politinę pusiausvyrą.

Atsargų ir praktišką žvilgsnį į derybų klausimą apibendrino prancūzų delegatas M. G. Tessier, Tarpt. Kirkšč. Darbo Unijų prezidentas, šiais žodžiais: "Derybos? Taip. Bet Vakarų vienybė pirmoje eilėje. Mes galime derėtis dėl taikos tik tada, kai žinome, kokios taikos mes siekiame ir kaip ji turi būti garantuota. Mes, kr. demokratai, turime turėti savo planą ir tame plane mes neturime pamiršti, kad mes esame atsakingi už pavergtųjų tautų ateitį".

M. A. Coste-Floret, NEI gen. sekretorius, kalbėdamas apie dabarties politines problemas aštriai kritikavo JAV politiką Europoje. Jis kaltino Ameriką Vakarų Europos apleidimu ir Š. Atlanto pakto ardymu. Pavyzdžiu jis nurodė Suezo krizę. Dauguma atstovų užjautė Prancūziją dėl Alžiro problemos, bet griežtai atmetė minėtą kritiką. Jie pritarė JAV politikai ir teigiamai vertino jos pagalbą Europai, be kurios ši senai būtų patekusi į komunistų rankas. Tai ypač tinka Prancūzijai.

Į įkaitusią atmosferą del Coste-Floret pareikštos JAV politikos kritikos, atėjo prof. A. Prochazka, kuris Centrinės Europos Krikšč. Demokratų Unijos vardu pasveikino kongresą ir trumpai išdėstė Vidurio Europos kr. demokratų pažiūras pagrindiniais kongrese paliestais klausimais. Jų įsitikinimu, vienintėlė politika, kuri galėtų atremti komunizmo pavojų ir pasitarnautų demokratijos reikalui yra duoti centr. Europos tautoms realią išsilaisvinimo viltį. Jos turi būti užtikrintos, kad jokiu atveju nebus naujo Miuncheno ir kad Vakarai niekad nesutiks su status quo Centrinėj Europoj. Prof. Prochazka teigė, kad Amerika, be abejo, energingai vykdys taikingomis priemonėmis pavergtųjų tautų išlaisvinimo programą. Tačiau Amerikoje abejojama, ar Europa yra pakankamai tvirtai pasiryžusi tokios pat išlaisvinimo politikos. Laisvojo pasaulio galybė ir visiška vienybė politinėj, ekonominėj ir kultūrinėj srityse yra pagrindine didžiosios problemos sprendimo sąlyga Europos sujungimo demokratijos principų dvasioje.

Noras gyventi stiprioje ir vieningoje Europoje, turinčioj reikšmingą balsą pasaulio problemų sprendime, buvo suvažiavimo pagrindine mintimi. Dvi priežastys iššaukė šį norą: būti lygiu ir nepriklausomu partneriu dviejų kolosų — JAV ir Sovietų Rusijos — pasaulyje ir gyventi be baimės tapti komunistų agresijos auka. Niekad iki šiol Vakarų atstovai tiek daug nekalbėjo apie Centrinę Europą. Jie tiki, betkoks susitarimas ar sprendimas, paliekąs C. Europą Sovietų rankose būtų vertas tik tiek, kiek popierius, ant kurio jis būtų parašytas.

Lietuvos kr. demokratus kongrese atstovavo lietuviškojo sambūrio ilgametis pirm. min.

E. Turauskas iš Paryžiaus. Be Lietuvos dar kongrese buvo atstovaujami šių pavergtųjų kraštų kr. demokratų sambūriai: Lenkijos, Rumunijos, Čekoslovakijos, Vengrijos ir Jugoslavijos.

LKDS konferencija

Š. m. gegužės mėn. 30 — 31 dienomis Čikagoje įvyko Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos konferencija, kurioje dalyvavo 44 atstovai ir per šimtą svečių. Konferencijos prezidijumą sudarė Dr. J. Balčiūnas, J. Paškevičius, P. Polteraitis, A. Rugytė ir V. Šmulkštys. Sekretoriavo L. Grigaitė, J. Litvinas ir S. Mažionytė. Konferenciją sveikino žodžiu arba raštu Lietuvos atstovas Vašingtone J. Kajeckas, VLIKo pirm. Dr. A. Trimakas, ALTo pirm. L. Šimutis, vysk. V. Brizgys, kons. dr. P. Daužvardis ir daug kitų asmenų bei lietuviškų institucijų.

Centro Komiteto pirm. Pr. Vainauskas padarė platų pranešimą apie Sąjungos politinę veiklą ir jos organizacinius bei finansinius reikalus. Dr. Vl. Viliamo pranešimas daugiausia lietė Sąjungos dalyvavimą tarptautinėse organizacijose. Lietuvos laisvinimo padėtį apžvelgė VLIKo pirm. dr. A. Trimakas savo ilgokame pranešime "Tarptautinė padėtis ir Lietuvos laisvinimo problemos". A. Gražiūnas skaitė referatą apie LKDS programos ideologinius pagrindus, o apie Sąjungos veiklos sritis emigracijoje referatą skaitė St. Alšėnas. Konferencija priėmė eilę rezoliucijų Lietuvos laisvinimo ir kitais svarbiais klausimais ir atsišaukimus į pavergtuosius lietuvius ir krikščioniškąją visuomenę.

Į naują Centro Komitetą išrinkti 3 asmens iš New Yorko ir 8 iš Čikagos. Jiems pasiskirsčius pareigomis, dabartinį C. Kt-ą sudaro dr. K. Šidlauskas (pirm.), Pr. Vainauskas (vicepirm.), P. Maldeikis (sekret.), dr. Vl. Litas (ižd.) ir valdybos nariai, pasiėmę kitas įvairias funkcijas, St. Dzikas, dr. Z. Danilevičius, A. Gražiūnas, inž. K. Pabedinskas, J. Paškevičius, Pr. Povilaitis ir kan. V. Zakarauskas. Į revizijos komisiją išrinkti St. Alšėnas, P. Kliorys ir J. Staniškis.

Konferencijos metu įvyko ir LKDSK atstovų posėdis, kuriame jų veiklos klausimais paskaitas skaitė dr. K. Šidlauskas ir J. Gravrogkas. Ten pat dar įvyko ir Leoono XIII Fondo narių susirinkimas.

LIETUVIŲ KRIKŠČ. DEMOKRATŲ S-GOS KONFERENCIJOS

REZOLIUCIJOS

Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos konferencija, įvykusi 1958 m. gegužės mėn. 30 — 31 dienomis Čikagoje, savo pranešimuose bei diskusijose apsvarsčiusi dabartinę Lietuvos laisvinimo padėtį ir iš jos iškylančias problemas bei uždavinius, pareiškia —

1. Lietuvos laisvinimo klausimu:

Laikydami pavergtosios Lie-

tuvos išlaisvinimą savo pirmaeiliu uždaviniu ir šventa pareiga, mes atydžiai stebime okupanto lietuvių tautai daromas skriaudas ir skelbiame laisvajam pasauliui apie sovietų lietuvių tautą naikinančius darbus ir reikalaujame atitinkamos akcijos.

Jieškant laisvajam pasauliui susitarimo su sovietais ir iš to susidarant pavojui, kad kova dėl Lietuvos laisvinimo gali dar pasunkėti, — mes ryžtamės visais galimais būdais veikti, kad tas pavojus būtų pašalintas.

Kviečiame visus laisvajame pasaulyje esančius lietuvius burtis apie Vyriausiąjį Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą tai vieningai ir šventai kovai už lietuvių teises, už nepriklausomos demokratinės Lietuvos valstybės atstatymą.

Kreipiamės į Jungtinėse Amerikos Valstybėse gyvenančius lietuvius ir kviečiame juos dar glaudžiau spiestis apie Amerikos Lietuvių Tarybą, kuri atlieka didžius darbus Lietuvos laisvinimo bare.

Kreipiamės į Lietuvos valstybės reprezentantus, — užsienyje išlikusius Lietuvos diplomatus, — aukštai vertindami jų daromus žygius ir tikėdamiesi dar didesnio budrumo bei veiklos suintensyvinimo.

Kreipiamės į Lietuvos delegaciją Pavergtųjų Europos Tautų organizacijoje, kad ji sutartinai su kitomis PET delegacijomis sėkmingai kovotų už didįjį lietuvių tautos reikalą — išlaisvinimą.

2. Pavergtiesiems lietuviams:

Su nuostaba ir pasididžiavimu stebėdami tėvynėje ir sovietinėje tremtyje gyvenančių lietuvių nepalūžtantį ryžtą ginti ir išsaugoti mūsų tautinį paveldėjimą, mes sveikiname Jus, linkėdami ištvermės kovoje už mūsų tautos teises, kad su galimai mažesniais nuostoliais sulauktumėte Lietuvos išsilaisvinimo valandos.

Tvirtai tikėdami, kad Jūsų ryžto dėka okupantams nepavyks palaužti lietuvių dvasios ar nukreipti ją nuo religinių ir tautinių i d e a l ų, mes pabrėžiame savo p a r e i g ą ir pasiryžimą visomis priemonėmis kovoti, kad L i e t u v a būtų greičiau išlaisvinta ir atkurta nepriklausoma demokratinė Lietuvos respublika.

3. Krikščioniškajai visuomenei:

Pabrėždama, kad krikščioniškoji demokratija, besilaikydama didžiųjų krikščionybės, demokratijos ir tolerancijos principų, atstovauja pozityviausią politiką pasaulio tautų santykiuose ir kad lietuvių krikščioniškoji demokratija daugiausia dirba Lietuvos laisvinimo bare, konferencija nuoširdžiai kviečia visą krikščioniškąją visuomenę, nežiūrint neesminio nusiteikimų skirtumo, ją laikyti krikščioniškosios demokratijos siekimus ir paremti jos veiklą konstruktyvia iniciatyva bei naujomis idėjomis.

4. Pasaulio Lietuvių Bendruomenės klausimu:

Konferencija, tikėdama, kad vienas pagrindinių išeivijos uždavinių yra lietuvybės išlaikymas ir kad lietuviškoji kultūra gali klestėti tik organizuotoje išeivijos bendruomenėje, — nutaria remti visas pastangas, ku-

Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos Centro Komitetas
Sėdi: Kan. V. Zakarauskas; Dr. K. Šidlauskas, pirm.; P. Maldeikis, sekr.; stovi: (iš k. į d.) Dr. V. Litas, ižd.; J. Paškus; inž. K. Pabedinskas; Pr. Povilaitis ir Dr. Z. Danilevičius. Nuotraukoje trūksta Pr. Vainausko, vice-pirm.; A. Gražiūno ir St. Dziko.

riomis būtų siekiama didesnio Lietuvių Bendruomenės visuotinumo, ir skatinti visus lietuvius ir ypač jaunimą aktyviai dalyvanuti kultūriniame darbe ir LB veikloje.

5. Konferencija įsakmiai pabrėžia reikalą suintensyvinti Krikščionių Demokratų Sąjungos organizacinę veiklą ir suorganizuoti atitinkamą tos veiklos finansavimą, kad Sąjunga pagal savo idėjinį svorį bei turimą narių skaičių vaidintų ir atitinkamą vaidmenį lietuviškoje visuomenėje.

6. Konferencija ragina Sąjungos skyrius aktyviai dalyvauti demokratinių grupių sambūriuose ir, kur jų nėra imtis iniciatyvos juos suorganizuoti.

7. Konferencija nutarė pasveikinti —

a) tremtyje esančius lietuvius vyskupus,
b) L.K.D. Sąj. garbės pirmininką prelatą M. Krupavičių,
c) Prel. Kazimierą Šaulį,
d) VLIKą,
e) ALTą,
ė) Lietuvos atstovą Washingtone Juozą Kajecką ir
f) rinkimus laimėjusią Italijos Krikščionių Demokratų partiją.

NAUJA ERDVĖ LIETUVIŠKAI GIMINEI

(Prof. Pakšto planingos kolonizacijos klausimu)

Prof. Dr. Kazys Pakštas jau seniai lietuvių visuomenei yra žinomas savo lakia vaizduote, naujomis, drąsiomis ir originaliomis idėjomis. Vieni jo idėjas pozityviai vertina, jomis domisi ir rodo pritarimo, kiti tas idėjas palaiko nerealiomis. Paskutiniuoju laiku į tokį kryžminį ginčą yra ir vėl atsidūrusi prof. Pakšto jau virš 30 metų keliama planingos lietuvių kolonizacijos idėja ir ryšy su tuo jo ekspedicija į dausas — Britų Hondurą. Ir šiuo klausimu vieni rodo gyvo susidomėjimo dalyvauja jo studijavime, kiti vėl, net nenorėdami plačiau susipažinti, numoja ranka, palydi šypsena. Pasitaiko ir tokių, kurie meta pakaltinimus dėl prof. Pakšto nepakankamo patriotiškumo, neva suabejojimo Lietuvos atstatymu bei jos pajėgumu veikiai surinkti visuose pasaulio pakraščiuose išsibarsčiusius tautiečius po motinos Lietuvos sparnu.

Šioje vietoje, nesileidžiant į visą plačią problematiką, norisi tik trumpai iškelti kai kuriuos šios problemos aspektus tikslu mėginti nukreipti planingos kolonizacijos klausimą į tokią plotmę, kurioje būtų įmanomas ir gal sekmingesnis jo tolesnis nagrinėjimas.

1. Lietuvių antropologinio ūkio problema

Visų pirma tenka pastebėti, kad prof. Pakšto kalbos mintys ir raštai planingos lietuvių kolonizacijos reikalu yra savo esmėje Lietuvos antropologinio ūkio problema. Anot jo, sąmoningi lietuvių tautos atstovai ir

vadovai turi būti giliai įsisąmoninę, jog mažai tautai kiekvienas tautietis yra brangus ir išlaikytinas. Todėl turi būti dedamos visos pastangos, kad lietuviai, kuriems tenka atsidurti į svetimus kraštus, turėtų tokias sąlygas, kuriose jiems mažiausia gręstų nutautėjimo pavojai. Lietuvių tauta išgyvena jau ne nuo dabar didelę tragiką: užuot augusi ji tolydžio mažėja. Be kitų nelaimių nepaprastai daug yra prarasta ir neplaningos emigracijos keliu.

Lietuvių emigracijos pradžia ir apimtis yra sunkiai susekami dalykai. Didžiausias emigracijos judėjimas yra prasidėjęs panaikinus baudžiavą. Yra vis tik apskaičiuojama, kad lietuvių tautai, dar neatstačius savo nepriklausomos valstybės, lietuvių emigravusių į užsienius buvo beveik apie vieną milijoną, arba 25 — 30% visos lietuvių tautos. Atsikūrusi Lietuvos valstybė vėl tepajėgė įjungti į savo teritoriją tik maždaug du trečdaliu Lietuvos žemių, kiti pasiliko nutautusiuose ir greit nutautėsiančiuose pakraščiuose. Pagaliau ir nepriklausomoj Lietuvoje jos piliečiai ėmė dideliais kiekiais emigruoti (1927 m. emigravo 18.086, 1929 m. — 15.999). Tuometinę emigraciją daugiausia sudarė sveiki lietuviai kaimiečiai iš Utenos, Ukmergės, Alytaus, Seinų apskričių ir kitų neturtingesnių vietų. Jie vyko nemokėdami svetimos kalbos, kurio kito amato, visai nepasiruošę ir neparuošti. Prof. Pakštas tada pirmas ėmė smerkti neplaningą emigraciją, kaip nepaprastai didelį tautai nuostolį. Tokią emigraciją iš savo valstybės jis vadino savižudystės vyksmu ir apeliavo visur susirūpinti: arba rasti konstruktyvių būdų tokiai emigracijai sulaikyti, arba valstybiniu mastu imtis planingos kolonizacijos — padedant emigruojantiems lietuviams įsikurti kur kartu, steigiant ir palaikant lietuvių koloniją. Buvo ir tada tokių, kurie Pakštą laikė nerealistu, tačiau, kiek atrodo, vargiai tie taip drąsiai dabar gintų anuomet demonstruotą savo gudrumą. Prieštaravimas ir anuomet kilo planingos kolonizacijos idėjai, greičiausiai ne iš plataus susipratimo, kiek iš Žemaitės atvaizduoto Kurmelio nerangumo ir tingėjimo plačiau į dalykus pažvelgti.

II. Pirmoji vieta lietuviui yra Lietuva

Kai anuometinė emigracijos banga, Pakštui pradėjus vesti visais frontais pasipriešinimą buvo sulaikyta, jis įrodinėjo, kad lietuviui Lietuvoje visuomet turi užtekti vietos. Jis taip pat originaliai svarstė kitą lietuvių antropologinio ūkio problemos aspektą, — Lietuvos valstybės gyventojų talpumo problemą. Įrodinėjo, kad Lietuva plačiau, Šveicarijos pavyzdžiu, išvysčiusi pramonę, persiorganizavusi į tranzitinį kraštą galėtų sutalpinti apie 6 — 8 milijonus gyventojų. Jo anuometiniu galvojimu planinga kolonizacija reikalinga taikyti ir kelti tik tiems, kurie į Lietuvą nebelinkę grįžti, ir tiems, savame krašte, kuriems noro emigruoti negalima

sulaikyti, kaip negalima sulaikyti paukščių, kurie šaltajai žiemai artinantis skrenda į dausas.

Taigi tegyvena lietuviai Lietuvoje, bet jie turi gerai įsisąmoninti, kad Lietuvos geopolitinė erdvė yra nepaprastai pavojinga ir jokia sava kariuomene neapginama. Lietuvai bus galima išsilaikyti tik tol, kol bus gerbiamos mažųjų tautų laisvės, kol mažųjų tautų Pabalty grandinė didžiųjų tautų interesams bus naudinga, kol Lietuva galės išvairuoti tarp Scilės ir Haribdės, kai Lietuva pakils į nemariųjų tautų kategoriją, kai pasikėsinimas dėl Lietuvos laisvės virs dideliu ir iš visur pasipriešinimo sulaukiančiu kriminalu. Iš Lietuvos geopolitinės erdvės pavojingumo išeidamas ir matydamas Šveicarijos, Skandinavijos bei kai kurių kitų tautų užsitarnautą neliečiamybę jis kėlė Lietuvių tautos kultūrinio ūgio problemas ir liepė sukti lietuvišką laikrodį šimtu metų pirmyn.

III. Kolonizacijos klausimas tremties metu

Prof. Pakštas vėl pasirodė su planingos kolonizacijos idėja, kai bolševizmo siaubas išbloškė kelias dešimtis tūkstančių lietuvių iš tėvynės į Vakarus ir kai pati Lietuva atsidūrė tarp kūjo ir priekalo, vykdančių Lietuvių tautos žudymą dar istorijoje nežinomais maštabais ir priemonėmis. Pakštas tada iš JAV daugiausia Vokietijoje ir kituose Europos kraštuose gyvenantiems lietuviams tremtiniams ar emigrantams (tepasirenka atvėjį kuris kam pritinka) rašė: "Per 20 metų mano siūlomi kolonizacijos planai yra — praplėsti erdvę lietuviškai gimtinei, kad naujose žemėse lietuviai išlaikytų savo padermę, kalbą ir kultūrą... Lietuvių kultūrai bus suduotas didžiausias smūgis, kai 80.000 tremtinių išsibarstys bet kurioje didelėje valstybėje. Leiskim, kad ir visi jie persikeltų į Jungtines Valstybes ir apsigyventų trikampy tarp Bostono, Baltimorės ir Chicagos. Tai kasgi tuomet atsitiktų? Po kurio laiko beveik visi neblogai įsitaisytų, kai kurie prasigyventų, retesnieji komersantai net praturtėtų... Emigracija ir išsibarstymas miestuose užmuš mūsų puikiai pražydusią kultūrą... Jauni ateivių vaikai perėję per Amerikos mokyklas virs tikrais jankiais ir savo sena tėvyne nesidomės, atgal Europon nebenorės grįžti. Patekusieji čion išspręs tik savo pragyvenimo, bet **pastovaus** savo kultūros židinio čia nesukurs... Didžiausiais lietuvių tautos reikalais mes laikome: nepriklausomybės atgavimą ir aukštos kultūros išlaikymą tremtiniuose... **Todėl kultūros likučiams gelbėti kolonizacija mažutėje erdvėje įgyja imperatyvinės reikšmės.** 1)

Ir Vokietijoje gyvenant šitie projektai nebuvo nei tinkamai įvertinti, nei kiek nuodugniau svarstyti. Dideliais patriotais tada save laiką įrodinėjo, kad kur ten toli keltis ir pastoviai kurtis netikslu, nes manė, kad

1) Dr. V. Viliamas: Įsikūrimo galimybės užjūrio kraštuose. Noerdlingen, 1947 m. Sudavijos leidinys, p. 106 - 107.

tuojau išmuš grįžimui į Lietuvą valanda. Pakšto tada reikštas įsitikinimas, kad 10 — 15 metų tikrai nebus karo Vakarų su Sovietais irgi buvo laikoma nerealiu dalyku. Kai mintis greit grįžti į tėvynę pasirodė apgauli iliuzija, tada visi ėmė sprukti kur kam pakliuvo. Atsimenu tada nemažai lietuvių inteligentų buvo užsirašę piemenimis į Kanadą, tik tų piemenų prisirinko per daug, arba Kanados pareigūnai pabūgo, kad jie perinteligentiški, nes nevisi buvo paimti. Dabar jau dešimtmečiui artinantis kaip mes gyvename JAV jo tada pranašystės daugeliu atžvilgių pildosi. Jankių jau turime nemažas gretas ir jau šešiasdešimčia balsų kartojame, kad gyvename kultūrinį nuosmūkį ir klausiamės patarimo, kaip išaiškinti savo sūnui, kad jis turi būti lietuviu. Dar tolïau — dar bus gražiau...

IV. Dabarties planai

Kas jau lig šiol pasakyta nesunku suvokti kodėl mažiausia patrauklumo susilaukia mūsų dienomis Prof. Pakšto keliama kolonizacijos idėja ypač JAV lietuvių tarpe. Tačiau priežastys tokiai laikysenai yra įvairios: 1) Ištikrųjų gyvename kolonizacinės epochos užbaigties laikotarpį ir todėl nauji kolonizacijos projektai sukelia rimtą susimąstymą! 2) Savos valstybės neturint kiek platesnę koloniją įkurti yra nepaprastai sunkus uždavinys; 3) Esame jau per daug apsipratę su dabartine būkle ir jau užliūliuoti prabangiško oportunizmo.

Tačiau iš kitos pusės mes privalome neužmiršti, jog esame liudininkais nepaprastai nuostolingo antropologinio ūkio ir kultūrinio gyvenimo atžvilgiais laikotarpio. Turime gerai patikrinti savo sąžines, ar iš tikrųjų mes nieko negalime išgalvoti ir atlikti, kas būtų ir tegu sunkių galimybių ribose? Kiekviena mintis keliama lietuvių tautos išlaikymui turėtų užsitarnauti rimto svarstymo. Reikia žvelgti į siūlomą idėją ar ji yra neteisinga ar tik mūsų kasdienybei neparanki.

Pagaliau ir Birtų Honduras, iškeltas ten padaryta savo lėšomis prof. Pakšto ekspedicija nėra vienintėlė ir galutinė vieta lietuvių planingesniam apsigyvenimui. Pavyzdžiui aš nesu linkęs pritarti lietuviams kurtis tropiniuose kraštuose. Savo mintis dėl kolonizacijos tropikuose esu plačiau dėstęs savo knygelėje, kuri čia buvo cituota, tačiau ir Britų Honduras vertas gilesnio svarstymo. Viso šio klausimo problematika yra labai plati ir sudėtinga. Kodėl tų problemų rimčiau nepagvildenti? Kodėl moti ranka, kai kiti tuos klausimus nuoširdžiai ir su dideliu idealizmu ir pasiaukojimu studijuoja?

Mūsų tautinio ir kultūrinio nuosmūkio kaltininkų reikia ieškoti mūsų neplaningos emigracijos tragikoj. Ji mus smukdo visokiariopai. Ji kreipia ieškoti priešų, kur jų nėra, ji padaro mus tingius svarstyti ir pagrindinius mūsų buities klausimus, prie kurių priklauso ir Prof. Pakšto keliama planingos kolonizacijos idėja.

ITALIJOS ŽEMĖS REFORMA

Lietuvos žemės reforma — vienas ryškiausių Nepriklausomos Lietuvos įvykių, 1957 metais galėjo švęsti 25-rių metų sukaktį, — Italijos žemės reforma irgi 1957 m. atžymėjo savo pirmąjį dešimtmetį.

Italijos žemės reforma yra irgi didelės reikšmės įvykis, kuris ir mums lietuviams vertas pasekti jau vien dėlto, kad: pirma, Lietuvos žemės reforma Italijoje jau nuo senai buvo gyvai studijuota ir, antra, žemės reforma, Lietuvai išsilaisvinus, ir vėl bus nepaprastai aktuali problema.

Šiomis eilutėmis norima tik atkreipti dėmesį į tą klausimą, tikintis, kad vėliau bus sulaukta šiuose puslapiuose platesnių komentarų.

Kaip Lietuvoje taip ir Italijoje žemės reforma yra krikščionių demokratų kūdikis. Tiesioginiu jos tėvu Lietuvoje teisingai laikomas prel. M. Krupavičius, Italijoje žemės reforma siejama su De Gasperi vardu, kuris stojęs prie pokarinės Italijos vairo greit ėmėsi žemės reformos vykdymo ir 1947 metais paskelbė jo vardu žinomą žemės reformos planą, pirmoje eilėje skiriamą Pietinei Italijai. Jau 1947 m. iš 70 milijardų lirų krašto biudžeto 49 milijardai buvo paskirta žemės ūkiui, daugiausia žemės reformai. Pietinės Italijos žemės reforma yra daugmetinis planas ir jam pamečiui yra kuriamas fondas, kuris dabar jau siekia virš 1,300 milijardų lirų — virš 2 milijardų dolerių. Pačiais bendriausiais bruožais šis 12 metų reformos planas apima 40% visos Pietinės Italijos ploto, kuriame dabar gyvena 18 mil. gyventojų iš 48 mil. visos Italijos. Juo numatyta pravesti irrigacija 2,6 milijonui ha, melioracija 0,56 mil.; pastatyti 50.000 žemės ūkio pastatų, 4,700 km įvairaus tipo kelių, išgręžti 20.000 gilių šulinių, įkurti visa eilė naujų vietovių - miestų, administracijos punktų, įmonių ir kt.

Žemė lig šiol čia priklausė didelėms ir paprastai apleistoms latifundijoms arba buvo visai nenaudojama, svarbiausia dėl trūkumo vandens, kuris Italijos pietuose yra koordinalinės reikšmės problema. Žemė iš latifundijų savininkų yra nuperkama arba ir jie patys parduoda neturėdami kitos išeities. Latifundijų savininkams, pagal įstatymus, yra paliekama 750 ha, su sąlyga jei jie savo kaštais praves ten numatytus pagerinimus.

Žemės reformos pagrindiniai įstatymai pravesti parlamente 1950 metais. Tuo tarpu dar nei pusės jos neįvykdyta, tačiau jau nemaža išvesta kelių, pastatyta 7000 naujų gyvenamų namų ir apie 20.000 kitų pastatų, sukurta naujų įmonių, užveista naujų plantacijų. Prie vykdomų darbų gauna darbo apie 150.000 žmonių. Kam yra tekę keliauti po žemės reformos paliestas sritis, tie tvirtina, kad dramatiškai ir reikšmingai keičiasi Pietinės Italijos vaizdas. Žemės reforma vykdoma ir kitose Italijos dalyse, tik jau žymiai mažesniame maštabe.

Žemės reformos vykdymas

yra susijęs su dideliais sunkumais. Gal ji nepakankamai radikali, nes krikščionys demokratai labai plataus socialinio pagrindo partija. Reikia jai plačiai apimti, kad atsispyrus galingam komunistiniam frontui. Daugiausia betgi ją trukdo finansiniai sunkumai. Savo krašto kapitalų neužtenka, o užsieninės paskolos tokiam mažo ir negreito rentabilingumo projektui dar labiau apsunkintų krašto ūkį. Toliau, ypač pietiečiai italai turi itin gausias šeimas, ir iš viso gyventojų prieauglis didelis ir jis auga greičiau negu žemės reforma, ar kiti projektai sukuria naujas ir įmanomas sąlygas.

Žemės reforma Italijoje, turėdama pagrinde ekonominius tikslus, yra kartu ir reikšmingas politinis vyksmas. Ji yra lemtingosios kovos arena tarp Democrazia christiana ir komunistų. Krikščionys demokratai deda visas pastangas praktiškai išspręsti Pietų Italijoje jau senai ten trunkantį skurdą, sukurti šeimos privačią nuosavybę ir galimą gerbuvį, komunistų agitatoriai ir į jų glėbį patekę nuoširdžiausi katalikai vis dar šaukia, kad jų skurdas per lėtai mažėja ir dar tiki, kad komunistinis kelias būtų žymiai vaisingesnis. Žemės reformos lauke yra užsiangažavusi ne tik Italijos vyriausybė, krikščionių demokratų partija, bet yra užangažuoti ir krikščioniškieji socialiniai principai. Į šią kovą yra gyvai įsitraukusi ir italų katalikiškoji akcija, kuri gerai numano, kad negana gelbėti tik sielas, bet reikia sukurti žmonėms sąlygas, kuriose jie galėtų pasijusti, kad iš tikrųjų sielas turi. Tą akivaizdžiai mato komunistai ir jie meta į šią kovą geriausius savo kadrus bei kominterno piniginius resursus. Likiminė kova vyksta čia visomis plotmėmis ir jau matosi, kad iš jos nugalėtojais išeina plačiais pagrindais suprastoji krikščioniškoji demokratija. Jau pietuose yra miestų, kuriuose seniau krikščionys demokratai buvo iš visur išstumti dabar jie išstumia komunistus. Ir šiuo atžvilgiu Italijos žemės reforma yra reikšmingas žygis, kuris plačiai sekamas pokarinės Europos ir kitų kraštų.

Dr. Vl. Viliamas

(Naudota: "Stimmen der Zeit", 1957 m., no. 8).

BAŽNYČIA ne su diktatoriais

Priekaištai, kai kieno seniau daryti Bažnyčiai P. Amerikoje, kad Bažnyčia palaiko diktatorius, paskutiniais keleriais metais pasirodė ne tik klaidingi, bet dar daugiau — žmonės čia ima sakyti: "Kai bažnyčių varpai laisvai skamba, diktatoriai turi sprukti pro artimiausias duris".

Šių metų pradžioje Venecuelos diktatorius generolas Marcos Perez Jiminez, kuris ne tik neklausė Bažnyčios įspėjimų — gerbti žmonių prigimtąsias teises ir rūpintis jų bendra gerove — bet kišo Bažnyčios atstovus ir katalikus į kalėjimus, Caracas bažnyčių varpams skambinant pergalę, gyventojams griežtai

priešinantis ir kariuomenei juos remiant, turėjo nešdintis iš Venecuelos. 1957 m. vasarą Kolumbijos katalikų Bažnyčios dignitoriams nepaprastai griežtai pasipriešinus virto Kolumbijos diktatorius generolas Rojas Pinilla. 1955 m. garsiajam Argentinos diktatoriui Juan Domingo Peronui, įsakius deginti bažnyčias ir vienuolynus bei šaudyti jam besipriešinančius gyventojus, Bažnyčios vyriausybei griežtai priešinantis, irgi teko sprukti iš krašto. 1954 m. panašiai yra įvykę ir su Guatemalos komunistiniu diktatorium Carlos Castillo Armas. Ten Guatemalos vyskupas savo pastoraliniu laišku įsakė katalikams visokiomis priemonėmis pasipriešinti komunizmui.

Žinoma, Bažnyčia kaip nepolitinė ir nekarinė institucija pati sukilimų nevykdo, ji tik griežtai ir neatlaidžiai gina žmonių prigimtasias teises, į kurias įeina ir tikėjimo laisvė, ir ragina katalikus prieš tų teisių smurtininkus priešintis. Ir Ispanijos diktatoriui Franco Bažnyčios palankumas buvo parodytas, kada Ispanijai gresė dar žiauresnis komunistinis smurtas. Tam pavojui praėjus ir Franco diktatūrai kyla vis didesnis pasipriešinimas, kurį remia katalikai ir eilė Ispanų Bažnyčios dignitorių.

Bažnyčia nuolatos ragina, kad katalikų teises viešajame ir politiniame gyvenime gintų pirmoje eilėje patys katalikai pasauliečiai. Štai kodėl Bažnyčia pritaria krikščioniškosios demokratijos sąjūdžiui, kuris vis daugiau ir taip gyvastingai ima reikštis visoje eilėje Pietų Amerikos valstybių, o taip pat ir Ispanijoje.

V. Ramidavietis

DILEMA AR PARADOKSAS

Vyraujančios krypties amerikiečių filosofijoje, pedagogikoje ir akademinėse diskusijose neretai sutinkama tezė, kad religingumas nesiderina su demokratiškumu. Esą tikėdamas žmogus išsiskiria iš kitų savo religingumu ir savo išpažįstama konfesija, taigi, jis elgiasi nedemokratiškai. Kadangi jie leidžia žmonėms išskirti kitais atžvilgiais ir nelaiko nedemokratiškais žmonių išskyrimo savo turtingumu, verslo pelningumu, išsilavinimu, socialiniu lygiu, profesijomis ir jų skirtingais atlyginimais, tai jų šaukimas, kad nėra demokratiška iš kitų išsiskirti religiškai, yra labai nenuoseklus. Tačiau, imant tą tezę, kaip jų materialistinės pasaulėžiūros kovos priemonę, jie tam tikra prasme yra nuoseklūs.

Daug mažiau nuoseklus ano materialistinio principo įsimetimas į kai kurių lietuvių tarpą, būtent, kai kurių mūsiškių skelbimas, kad pasaulėžiūros laikymasis politinėje veikloje nesiderina su demokratiškumu. Tačiau to paties principo sekėjai teoriškai dažnai pasisako ne vien už politinį, bet ir visų sričių demokratizmą, persunkiantį visą gyvenimą ir visas kultūros sritis. Demokratiškai nusiteikusiam žmogui su tuo reikia sutikti. Tik

iki šiol dar neteko išgirsti pasisakymų, kaip gi tada bus su pasaulėžiūra, kuri, jų manymu, nesiderina su demokratiškumu. Ar, demokratizmui plintant, ji turės trauktis ir iš kitų kultūros sričių? Taip dabar dar ir neaišku: ar, pagal naują teoriją, demokratizmas turės apsiriboti tik politika, ar jis turės "išvietinti" pasaulėžiūrą ir iš visų tų kultūros sričių, kuriose tik jis prigys?

J. V.

EPIZODINIO POLITINIO SĄJŪDŽIO GENEZĖ

Epizodinių, laikinų politinių sąjūdžių pasitaiko ne tik mūsuose, bet neretai iškyla ir kituose kraštuose. Toks politinis sąjūdis, pradėtas Poujade 1953 metais mažame Pietvakarių Prancūzijos miestely Saint Cese, pasipriešinusių esamai mokesčių sistemai, ypač iškilo 1956 m. Prancūzijos parlamento rinkimuose ir surinko net 10% visų balsuotojų. Fenomenalus jo iškilimas sukėlė dėmesį ne tik prancūzų plačiosios visuomenės, bet juo susidomėjo net rimti plunksnos darbininkai, kurie moksliškai ir galimai objektyviai ėmė nagrinėti šį reiškinį. Čia suminėsiu tik du rimtu veikalu, kurie poujadistų politinį sąjūdį nagrinėja: **Stanley Hoffmann: Le mouvement Poujade,** Cahiers de la Fobdation des Sciences politiques. Edition Collin, Paris, 1956. 417 p. ir: **Les Elections du Janvier 1957,** sudėtinis darbas, parašytas rimtų žinovų ir redaguotas **M. Duverger,** išleistas tos pačios leidyklos, 1957, 505 p.

Hoffmanas šio sąjūdžio iškilimo svarbiausia priežastimi laiko beatodairinį antiparlamentarinį ir dalinai antidemokratinį nusistatymą ir savotiška mitologija pagrįstą propagandą. Jų vadas Poujade dėjosi dideliu kataliku, buvo prisistatęs net Popiežiui, pabrėžtinai kėlė Prancūzijos didvyrių kultą, ypač Jeanne d'Arc, Prancūzijos patronės. Juose reiškėsi savotiškas grįžimas į jakobinizmą, bet svarbiausia reiškėsi viskuo nepasitenkinimas, perdėtas ir negatyvus esama santvarka nusistatymas, nenoras ir net nesugebėjimas įsijungti į betkurį didesnį politinį sąjūdį ir iš viso nepajėgumas politiškai galvoti. Hoffmanas nurodo, kad naujai išrinktas poujadistų atstovas, paklaustas, kokios jis konkrečiai nori mokesčių sistemos, negalėjo pasiūlyti nei vieno programinio punkto. Poujadistų atstovas, anot Hoffmanno, parodė tik savo susižavėjimą "nepolitine, antipolitine politika, represalijomis prieš režimą jog jis neatliekąs pareigų, kurių iš jo buvo laukiama."

Jie mielai ir dažnai kalbėjo prieš "statišką Prancūziją" ir kėlė "dinamiškos Prancūzijos" reikalą. Griežtas ryžtas nusikratyti valdžios uždedamų prievolių, savotiškas anarchinis niršimas, prielankumas totalizmui ir jėgai, laikymas savęs "elitu", seniau veikusios fašistų ligos šūkiai už "tvarką", didžiąją Prancūzijos imperiją ir Prancūzijos išlaikymą — tai pagrindinės idėjos, kuriomis jie ėjo į rinkimus.

M. Duverger redaguotas vei-

kalas duoda labai pilną analizę kur kiek poujadistai gavo balsų, iš kurių visuomenės sluogsnių ir partijų jie tuos balsus gavo ir t. t. Pasirodo, kad balsų daugiausia gavo iš politiškai mažai apsisprendusių ir iš tų sluogsnių ir grupių, kurios rodo nemažą nacionalinį charakterį. Socialiniu atžvilgiu apie 40 — 50% poujadistų balsų buvo gauta iš prekyba besiverčiančių rinkikų.

Poujadistai išėję į viešąjį politikos kelią daugeliu atžvilgiu susikompromitavo ir šiandien Prancūzijoje jau mažai kas apie juos bekalba. Daugelis mano, kad poujadistų epizodas jau yra užsibaigęs.

AMICUS

FRONTININKAI APIE SAVE

"Į Laisvę" išleido Lietuvių Fronto Bičiulių valdybos pasisakymą, įvardintą "Lietuvių Frontas ir Lietuvių Fronto Bičiuliai", kur katekizmo forma bandoma paaiškinti, kas jie yra, ko siekia ir kaip į vieną ar kitą dalyką žiūri. Leidinėlis nedidelio formato ir vos 23 psl., todėl labai išsamiai ką išdėstyti leidėjai negalėjo. Juo labiau, kad dar nemaža dalis skirta pakalbėti apie kitus, o ne apie save. Tačiau iškelta eilė dalykų, kurie kreipia dėmesį.

"Atstovybė" ir tremtiniai

Kiekvieno dėmesį šiame leidinėlyje atkreips pirmiausia tai, jog pirmą kartą taip atvirai ir viešai frontininkai suskirstyti į dvi rūšis — "atstovybę" ir tremtinius. Anot leidinėlio autorių, kai kitų grupių atstovai VLIKe pasidarė priklausomi nuo tremtinių, LF padėtis šiuo atžvilgiu buvusi laimingesnė, nes "LF atstovybė laisvajame pasaulyje nebuvo reikalinga tremtinių autorizavimo." Tuo be abejo norima pasakyti, jog ta atstovybė autorizavimą iš Lietuvos atsivežusi ar gavusi. Tarp josios ir kitų į tremtį patekusių frontininkų bendradarbiavimo nebuvę. Jei tikėsime leidinėlio teigimais, tik "nuo 1948 m. išsivystė bendradarbiavimas tarp LF atstovybės ir laisvajame pasaulyje esančių frontininkų, kurie 1951 m. susijungė į Lietuvių Fronto Bičiulių (LFB) organizaciją."

Kodėl LFB? Paaiškinama taip: "1. LF liko Lietuvoje ir įsijungė į antrajai Sovietų okupacijai rezistencijos sąjūdžio organizavimą bei vadovavimą. Laisvajame pasauly atsidūrę frontininkai ir jų dvasios jaunimas, nebūdami tiesiogiai veikiami nei krašto rezistencinės kovos sąlygų, nei organizacijos tolydumo, bet tęsdami LF rezistencines ir idėjines tradicijas, savo organizacijai pasirinko LFB vardą. 2. LFB vardas, be to, labiau derinasi į padėtį tų bičiulių, kurie yra ne Lietuvos piliečiai, nes LF bičiuliu, Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdžio talkininku bei rėmėju, gali būti kiekvienas lietuvis betkurios valstybės pilietis."

Visa ši struktūra paremta fikcijomis, kurios, be to, yra ir gana vėlyvos datos. Gana ilgą laiką niekam neatėjo į galvą teigti,

kad Lietuvių Frontas liko Lietuvoje, o tremty atsiradę tik frontininkų. Net 1952 m. A. Maceina dar rašė, kad "į tremtį Liet. Frontas atkilo iš Lietuvos susiorganizavęs ir rezistencijos darbe prityręs" bei aiškino, jog 1947 m. Bad Cannstadte kaip tik dėl to ir siūlęs, kad Krikščionių Demokratų partija savo veiklos negaivintų, o visi katalikai telktųsi į Lietuvių Frontą. (Draugas, 1952, nr. 242). Ten pat Vokietijoje buvo išleista ir ne LFB, bet "LF didžiosios programos metmenys". Taigi LF buvo, A. Maceinos žodžiais tariant, atkilęs į tremtį, o tik paskui kažkokiu būdu sugrįžo į Lietuvą...

Tas pats ir su ta LF atstovybe. Pakankamai gerai žinoma, kaip kas iš Lietuvos pateko į Vakarus, todėl nepaslaptis, jog niekas čia neatvyko dėlto, kad buvo su specialiu uždaviniu LF ar kieno kito pasiųstas, o atsirado čia kaip ir visi — pabėgdamas nuo artėjančios sovietinės okupacijos. Todėl tuo atžvilgiu nuo kitų tremtinių niekuo nesiskiria.

Pagaliau ši kombinacija turėtų reikšti LF apsaugojimą nuo "sutremtinimo" — čia esą tik LF bičiuliai, o LF likęs Lietuvoje. Tačiau, kaip iš aukščiau pateiktų duomenų matome, jie patys yra paliudiję, kad LF tremty veikė, todėl labai akivaizdu, jog LFB vardas yra tik šydelis pridengti faktui, kad ir LF yra "sutremtinintas", kad jo nariais yra ir ne Lietuvos piliečiai, ir t. t.

Tačiau šios fikcijos, įteisintos frontininkų organizacinėje santvarkoje ir įvestos į frontininkų santykius su lietuvių visuomene bei kitomis jos grupėmis, turės jau visai realių pasekmių.

Pačių frontininkų vidaus santykiuose, priėmus tokią struktūrą, LF bičiuliai gauna uždavinį talkinti ir remti "Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdį" — LF. Tačiau LF vardu kalbėti ir veikti yra ne jų, o "atstovybės" dalykas. Gi ta atstovybė tremtinių autorizavimo esanti nereikalinga, taigi gali — ir turės — veikti kaip jai pačiai atrodys ir kaip ji norės, nes bičiuliai spręsti neturi teisės, o "Lietuvoje likęs" LF, kaip visi gerai suprantame, kokių instrukcijų negalėtų duoti, jei net tikrai jis ten dar būtų gyvas, nes iš anapus geležinės uždangos diriguoti kieno nors veiklą laisvajame pasaulyje yra neįmanoma.

Kitų visuomenės grupių ir VLIKo atžvilgiu tos fikcijos turi būti priemonė tas grupes ir VLIKą diskvalifikuoti kaip "susitremtinusias", kai LF tuo tarpu likęs nuo tokios dėmės "švarus". "Užsieniuose atnaujintas Vlikas, saugodamas savo tęstinumą iš Lietuvos, — rašoma leidinėly, — kurį laiką rėmėsi tik buvusiais Vliko nariais ar jų antrininkais. Tačiau apie Vliko narius besitelkią atitinkamų organizacijų tremtiniai pamažu įgijo įtakos Vlikui, ypačiai tų organizacijų Vlike atstovams, kurie savo dalyvavimą Vlike pradėjo ne Lietuvoje. Ir materialiniu atžvilgiu Vlikas darėsi priklausomas nuo tremtinių. Vliko priklausomybė nuo tremtinių ilgainiui tiek sustiprėjo, kad tremtinių grupėms stingant į at-

stovus Vlike Lietuvos piliečių, buvo leista Vliko nariais būti ir kitos valstybės piliečiams, jei tik jie sutinka kuriai Vliko organizacijai atstovauti." O LF padėtis buvusi, kaip jau minėta, "laimingesnė", nes jai nereikėję tremtinių autorizavimo.

Tiesa, kad Vokietijoje atsikūręs VLIKas pirmoj eilėj atsirėmė į lietuvius tremtinius, nes buvo prie jo arčiausia ir jam lengviausiai pasiekiama lietuvių grupė. Tik saugodamas savo tęstinumą iš Lietuvos ir į nieką nesiremdamas, VLIKas iš tikro būtų negalėjęs nė veikti, o tremtiniai — bent pradžioje — buvo vieninteliai, į kuriuos VLIKas galėjo atsiremti ir atgaivinti bei tęsti savo veiklą. Ir neįmanoma įžiūrėti, kodėl tai buvusi, kaip leidinėlio autoriai mano, "nelaiminga padėtis". Jei nebuvo nelaiminga padėtis, VLIKo nepažemino ir neiškreipė tai, kad jo nariai ,neišskiriant nė LF atstovo, buvo tremtiniai, tai kuo sutepė VLIKą tai, kad jisai ir jo nariai neatsiribojo nuo kitų tokių pat tremtinių? Keista tik tokias kalbas girdėti iš pačių tremtinių. Mūsų supratimu VLIKas ir jo atstovai, neatsiribojęs nuo tremtinių, niekuo savęs nesutepė bei nepažemino, ir LF niekuo nebūtų pranašesnis, jei jisai iš tikro būtų ir išvengęs "susitremtinimo", ko jis nėra išvengęs.

Šia proga pravartu pastebėti, jog tremtinius ar emigrantus laikyti kokiais nepilnateisiais krašto laisvinimo darbe ir principiniu ir praktiniu atžvilgiu yra grynas nesusipratimas. Mandatas dalyvauti tautos laisvinimo darbe yra toli gražu ne pasilikimas krašte ir ne savo krašto pilietybė. Garsusis airių laisvės kovotojas ir vėliau ministeris pirmininkas E. de Valera yra gimęs Brooklyne, N. Y., tačiau neteko girdėti, kad airiai kada jam būtų pasakę, jog jis galįs būti Airijos laisvės kovos "bičiuliu", bet negalįs būti jos vadu ar dalyvauti vadovybėje, nes yra JAV pilietis. Kodėl lietuviai turėtume prasimanyti fikcijas ir jų pagrindu diskvalifikuoti savo tautiečius, kurie ryžtasi aktingai dalyvauti Lietuvos laisvinimo darbe?

LFB uždaviniai

Į klausimą, kokie yra konkretūs LFB uždaviniai, leidinėly atsakoma: 1. veikti laisvojo pasaulio sąžinę ir žadinti jo veiklumą pavergtai Lietuvai padėti, 2. atskleisti Lietuvos okupanto kėslus ir nusikaltimus žmoniškumui ir taikai, 3. palaikyti gyvą tautinio solidarumo ryšį tarp laisvųjų lietuvių ir lietuvių tėvynėje bei ištrėmime, 4. telkti Lietuvos laisvės kovų istorinę medžiagą ir pagarbiu tų kovų atminimu stiprinti jaunosios kartos ryšį su tėvyne, 5. įsąmoninti laisvuosius lietuvius, kad pagarba bei lojalumas gyvenamam kraštui nekliudo lietuviui visur ir visada būti lietuviu ir iš savo tėvų gautą tautinę gyvybę perduoti ateities kartoms, 6. padėti jaunajai kartai kilti į mokslus; padėti jai surasti ryšį su vyresniąja karta; padėti jai išlaikyti lietuviško gyvenimo tradicijas, reikštis lietuviška kūryba ir taip pat lietuviško gyvenimo turinį derinti su gyvenamo krašto sąlygomis, 7. remti tau-

tinių vertybių kūrėjus ir jų kūrybinius laimėjimus nešti į visuomenę, 8. remti lietuvių bendruomenės susiorganizavimą ir veikimą, 9. skleisti pilnutinės demokratijos idėjas ir pirmoje eilėje patiems LFB vykdyti demokartinėje dvasioje išaugusius pilietinius nusiteikimus.

Matyt, ir pačiai LFB valdybai atrodė, jog čia labai jau plačiai užsimota, todėl sekantis klausimas yra toks: "Ar suminėtos veiklos sritys nepriklauso Altui, Vlikui, Balfui, Bendruomenei?" Atsako, jog taip — tai priklausą suminėtoms ir nesuminėtoms organizacijoms ir kiekvienam lietuviui. Jų visi turį ir griebtis.

Aišku, jog kiekvienas tuojau paklaus, kodėl gi tų uždavinių griebtis ne per ALT, VLIK, BALF, Bendruomenę, jei šioms organizacijoms tie uždaviniai priklauso, bet ne per LFB.

Atsakymas kiekvienam skaitytojui, tur būt, bus nelauktas — tai esanti socialinio pluralizmo išraiška, ir socialinio gyvenimo pluralizme LFB vadovaujasi dėsniu: ką gali pats atlikti, nepalik to kitam. Tik totalizmas siekiąs socialinį pluralizmą pakeisti uniformiškumu.

Dėl šio atsakymo tenka pastebėti, jog briošiūros autorius ar autoriai gal taip visuomeninį pluralizmą ir supranta. Tačiau tokia samprata iš pat pagrindų skiriasi nuo visuomeninio pluralizmo sampratos sociologijoj. Visuomeninis pluralizmas yra ne didelis skaičius sambūrių, bet daugingumas vadinamų ideologinių šeimų (vertikalinis pluralizmas) ir vietos bendruomenių (horizontalinis pluralizmas). Kai daugelis sambūrių imasi to paties uždavinio, tai yra ne pluralizmas, bet paralelizmas, ir, kai vietoj daugelio lieka tik vienas yra ne uniformiškumas, bet monopolis, nes uniforma reiškia ne buvimą tik tam tikro vieneto, bet daugybę vienos formos vienetų (pvz., kariuomenės uniforma). Kaip tik dėl šio dalykų supainiojimo LFB valdybos atsakymas į iškeltą klausimą virsta geriausiu atvėju tik visišku neapsižiūrėjimu, ir ji turėtų tą klausimą iš naujo persvarstyti paralelizmo plotmėj, nes LFB imasi iš tikro su eile organizacijų veikti paraleliškai. Mūsų nuomone, toks paralelizmas retai būna naudingas, bet labai dažnai žalingas. Rimtai dalyką patyrinėjus, greičiausiai ir šiuo atvėju pasirodytų, jog nauda mažų mažiausia problematiška, o žala akivaizdžiai matoma. Juo labiau, kad su viena sėdyne užsimojama užsėsti labai daugelį suolų — ir ALTo, ir vlikinį, ir balfinį, ir Bendruomenės ir dar kitus.

Taip pat jokio ryšio su visuomeniniu pluralizmu neturi šūkis "ką gali pats, nepalik to kitam". Visuomeninį pluralizmą liečiąs pagrindinis demokratinis dėsnis — kad platesnės bendruomenės (pvz., valstybė) imasi tik tų uždavinių, kurių savo jėgomis negali atlikti paskiri individai ar smulkesni socialiniai junginiai (pvz., šeima). Jo tikslas apsaugoti asmenį ir smulkesnius socialinius vienetus nuo stambesniųjų pasikėsinimo prieš jų laisvę. Tasai LFB pasisavintas dėsnis yra kaip tik priešingybė pastarajam. Jei bus priim-

tas dėsnis, jog ką gali pats atlikti, nepalik kitam, tai aišku, kad totalistinė valstybė bus jo pasekmė — jei sauja frontininkų jau tariasi pajėgi imtis uždavinių, kuriuos vykdo ALT, VLIK, BALF, Bendruomenė ir dar kitos organizacijos, tai valstybė galės nieko kitam nepalikti, nes ji tikrai bus pajėgi kuone viską atlikti (nors tai nereiškia, kad bus gera).

Pilnutinė demokratija

Jei šis leidinėlis yra patikimas liudininkas dabartinių frontininkų tendencijų, tai LFB bus išmetę per tvorą vieną buvusių LFB brangenybių — nepasaulėžiūrinę politiką: apie ją nėra net jokios užuominos. Kad ir ne visiškai aiškiai, atsisakoma taip pat nuo pretenzijų į politinę partiją. "LFB nepretenduoja į išlaisvintos Lietuvos valstybinio gyvenimo tvarkymą, nes tai priklauso Lietuvos žmonėms," — sakoma leidinėly. Gilindamasis į pilnutinės demokratijos idėjas, iniciatyva joms išryškinti ir taikyti konkrečiam gyvenimui nebūtinai reiškią politinės partijos užuomazgą. Susidaro įspūdis. jog frontininkų tarpe pradeda įsigalėti tendencija, kad reikia iš politikos pasitraukti ir pasiieškoti kitos veikimo plotmės. Tačiau, kaip matėme, skleisti pilnutinės demokratijos idėjas vis dar lieka vienas pagrindinių jų uždavinių.

Ta proga paaiškinama ir kodėl jie kalba apie pilnutinę demokratiją — tuo norima pabrėžti, kad demokratijos vykdymas turįs apimti visas gyvenimo sritis: politinę, ūkio ir kultūros. Jie, mat, konstatavę, kad demokratijos vykdymas paprastai ribojąsis tik politikos sritimi.

Reikia pastebėti, jog, ką konkrečiai tos pilnutinės demokratijos siūlytojai turi galvoj, gana neaišku. Pirmiausia, kad jie mišrai vartoja ūkinės ir socialinės demokratijos terminus tam pat dalykui žymėti. O tai nėra tas pats. Socialinė sritis nėra asmens santykis su daiktu, kaip teorizuoja kai kurie frontininkų filosofai, bet žmonių savitarpiniai santykiai (Beziehungen der Menchen untereinander). Antra, nežinia, ar jie ūkio demokratizaciją supranta tai, kas apskritai sociologijoj šiuo vardu žinoma. Ūkio demokratizacijos terminu sociologijoj žinoma tendencija, kad privati nuosavybė paliekama — net ir gamybos priemonių — bet įmonių vadovavimas perduodamas jose dirbantiesiems arba darbininkų unijoms. Jei frontininkai, kalbėdami apie ūkinę demokratiją, turėtų tai galvoje, čia reikėtų pažymėti, jog ši tendencija laikoma katalikams (ir kitiems krikščionims) nepriimtina, nes tai tik vadinamos šaltos socializacijos forma, kuri reiškia, jog privatinė nuosavybė yra likusi tik grynai nominali. Kaip tik todėl, pvz., Vak. Vokietijos konstitucijoj sakoma, kad "Die Bundesrepublik Deutschland ist ein demokratischer und sozialer Bundesstaat" ir katalikai teoretikai, kaip prof. M. Fogarty, kalba apie ūkio susocialinimą, bet ne demokratizaciją.

Pats pilnutinės demokratijos terminas taip pat abejotinos vertės. Pedagogikoj jis vietoj, nes asmens formavimosi laiko-

tarpis ribotas ir aiškiai žinomas pirmavaizdis, į kurį tasai formavimasis veda. Tačiau su socialine raida yra kitaip. Ji jau vyksta tūkstančius metų ir tūkstančius vyks, o koks galutinis tos raidos rezultatas (pilnatvė) turi būti, gali būti nebent religinis atsakymas — Dievo Karalystės realizavimas žemėje — bet jokiu būdu negali būti politinio ar socialinio atsakymo. Todėl pilnatvės terminas, kuris suponuoja raidos pabaigą ir stabilizaciją, vargu čia gali būti pritaikomas. Tai, kas šiandien atrodo kad ir demokratijos pilnatvė, po kurio laiko gal atrodys tik gana menkoka dalyko pradžia, kaip mums atrodo senesniųjų laikų demokratijos, kurių atstovai neabejotinai tikėjosi, kad jie vykdo pilnutinę demokratiją. Tad nebūtų tikslu šį terminą pradėti frontininkų pavyzdžiu plačiau vartoti.

Gana savotišką uždavinį taip pat pilnutinės demokratijos dvasiai LFB valdyba skiria esamomis sąlygomis tarp laisvojo pasaulio lietuvių. Ji esą galėtų ne tik sukultūrinti jų tarpgrupinius santykius, bet net išlyginti ryšius tarp generacijų, o jaunosios generacijos lietuviams padėti kritiškai ir pozityviai susirasti savo vietą išeivijos tautinėje bendruomenėje.

Kaip šiuos dalykus su pilnutine demokratija pasisakymo autoriai susieja, nebent jie patys tik ir pasakyti galėtų, nes tai net spėlicti neįmanoma.

Vienybė

Tur būt, jautimas, kad visuomenėj yra kritiško nusiteikimo dėl LF pasitraukimo iš VLIKo, pasisakymo autorius paskatino įdėti tokį klausimą: "Ar Lietuvos laisvinimo darbas nebūtų sėkmingesnis, jeigu visos jį vykdančios organizacijos būtų susijungusios vienoje vadovybėje?" Į tai atsakoma, kad LFB vieningos egzilinės vadovybės idėjai visada pritarę, jos siekę ir tebesiekią. Tačiau vienybė galinti būti dvejopa — organizacijos ir darbų. Organizacijos vienybė esą pasirodžiusi neįmanoma. Tokio neįmanomumo pavyzdžiu pirmoj eilėj pateikiama, kad esą būtų neįmanoma įvykdyti organizacinę vienybę tarp ALTo ir VLIKo... Darbų gi vienybė esanti galima ir nesant ar dar tik siekiant organizacijos vienybės.

Atsakymas, kaip matome, neduodąs ko nors naujo, jau daug kartų frontininkų kartotas ir su ta pačia nenuoširdumo žyme, kuria jis buvo visuomet pažymėtas. Nurodinėjimas, kad organizacinė vienybė tarp ALTo ir VLIKo būtų neįmanoma, yra geriausias to liudijimas. LFB labai gerai žino, jog niekas nesidomi ir jų neklausia, ar būtų galima sujungti į vieną organizaciją ALTą ir VLIKą, nes tokio reikalo niekas visuomenėje nemato ir tokio siūlymo nėra daręs. Tačiau apsimeta nesuprantą, apie ką eina kalba, ir kalba apie tai, vietoj atsakę, ar nebūtų geriau, kad LF ir kitos iš VLIKo pasitraukusios grupės vėl į jį įsijungtų.

Tenka tad tik pasakyti keletą žodžių dėl darbų vienybės. Pirmiausia, kad nėra aksioma, jog, nesant organizacinės vieny-

bės, darbų vienybė vis dėlto esanti galima. Ypač ji menkai tejmanoma tarp tų, kurie, buvę vienoj organizacijoj ir po konfliktų išsiskyrę, vieni kitų adresu teturi nemoralumo, teisės laužymo ir panašius priekaištus. Kad įniršusieji vienas prieš kitą galėtų būti savo ruožtu geri bendradarbiai, galima tik teorizuoti, bet paprastai taip nėra ir negali būti. Antra, jog organizacinės vienybės trūkumas tą vadinamą darbų vienybę, jei net ji būtų, dažnai paverčia bergždžiomis pastangomis. Žmonės imasi organizacijos ne todėl, kad turėtų kam sunaudoti savo atliekamą laiką, bet kad organizacijos buvimas ir jos tinkamumas dažniausiai yra būtina sąlyga ko nors pasiekti, kaip mūsų įsitikinimu, yra ir Lietuvos laisvinimo srity. Todėl organizacinės vienybės trūkumas kovoj už Lietuvos laisvę darbų vienybę padarys mažareikšmę, jei ji ir būtų. O ir jos, turint galvoj faktinius santykius, nedaug galima tikėtis. Tad į LFB keliamą vienybę didesnių vilčių dėti nėra pagrindo. Jei ką įstengs padaryti, tai nebent tie, kurie dar pajėgia, dirbdami Lietuvos laisvei, sutilpti ir vienoj organizacijoj.

SIEKTA IR NEPASIEKTA

Prasidėjus visų girdėtiems pasitarimams tarp VLIKą sudarančių grupių ir tautininkų su frontininkais, į tuos pasitarimus, nors nekviestas, atvyko ir V. Vaitiekūnas, dėdamasis Lietuvos Darbo Federacijos atstovu ir reikšdamas pretenzijų, kad jai ir jos buvusiam VLIKe atstovui buvusi tariamai padaryta neteisybė. Toms pretenzijoms paremti jis pagamino "dokumentaciją", kurią dar multiplikavo ir išsiuntinėjo įvairiems asmenims bei įstaigoms.

Kadangi jau ištisą dešimtmetį ši kelių asmenų grupė vis fabrikuoja įvairias memorijas, "dokumentacijas" bei panašius dalykus, keldama tariamai jai padarytą neteisybę ir už ją pirmoj eilėj kaltindama krikščionių demokratų sąjungą bei jos veikėjus, pravartu pasižiūrėti, koks čia iš tikro reikalas.

Truputis istorijos

Kad būtų aišku, apie ką eina kalba, pravartu čia priminti tos bylos eigą. Tremtiniams Vokietijoj pradėjus organizuoti savo kultūrinį, visuomeninį bei politinį gyvenimą, buvo atgaivinta Lietuvoj buvusių įvairių organizacijų veikla. Tad apie savo organizacijos atgaivinimą pradėjo galvoti ir buvusieji Lietuvos Darbo Federacijos nariai.

Vykstant tuo reikalu pasikalbėjimams, dar įvyko dalykas, kuris eigą paskubino. LDF atstovo pareigas VLIKe tuo laiku ėjo jau aktingu frontininku spėjęs pasidaryti V. Vaitiekūnas, o jo antrininku buvo Dr. V. Šimaitis. Tačiau frontininkai jau tarėsi esą tapę tokia jėga, kuriai atėjęs laikas plačiau viską imti į savo rankas. Todėl Vaitiekūnas, motyvuodamas, jog tariamai esą "taktinių nepatogumų",

kad Dr. Šimaitis yra ir krikščionių demokratų partijos reikalų vedėjas bei "T. Sargo" administratorius, šį iš savo antrininko pareigų be jokių diskusijų atstatydino, o jo vieton pasikvietė nieko bendro su LDF neturėjusį, bet frontininką P. Kisielių. Tai federantus sujudino, kadangi aiškiai iškilo frontininkų užsimojimas LDF paimti išskirtinai į savo rankas ir ją naudoti kaip įrankį savo tikslams. Jie susirūpino greičiau sušaukti LDF suvažiavimą ir sutvarkyti jos aktualiuosius reikalus.

Kadangi dar nepriklausomoj Lietuvoj LDF buvo nustojusi veikti ir savo valdybos nei kitų organų neturėjo, buvo paragintas tas pats jai VLIKe atstovavęs V. Vaitiekūnas imtis iniciatyvos LDF veiklai atgaivinti. Tačiau jis ne tik neparodė noro tokios iniciatyvos imtis, bet tam žygiui jį raginantiems dar pradėjo dėstyti, jog iškylančios naujos jėgos, ir buvusių organizacijų atkūrimo reikalas darąsis iš viso abejotinas. Tuomet susidarė organizacinė komisija, kuri 1948 m. gruodžio 19 d. ir sušaukė LDF suvažiavimą.

Kai suvažiavimas vis dėlto buvo sušauktas, su protestu prieš jį išėjo paskutiniosios Lietuv. Krikščionių Darbininkų Sąjungos valdybos nariai Dr. A. Maceina, Dr. J. Grinius ir pats LDF atstovas VLIKe V. Vaitiekūnas. Tačiau suvažiavimas ir jo išrinktas LDF centro komitetas į tuos protestus nekreipė dėmesio ir ėmėsi užsibrėžto darbo.

Šitokioj padėty praėjo apie trejetas metų, kol įvyko vėl stambesnis įvykis. 1952 m. frontininkams išėjus iš VLIKo, nors ir pasilikdamas VLIKe, pradėjo jį kartu su frontininkais (pats taip pat frontininkas) piktai pulti Dr. J. Grinius, kurį V. Vaitiekūnas ,išvykdamas į JAV, buvo palikęs savo vietoje VLIKe atstovauti LDF. Minėtam suvažiavime išrinktasis LDF centro komitetas, nepatenkintas tokia Dr. J. Griniaus laikysena, jį iš LDF atstovo pareigų atšaukė, o jo vietoj paskyrė J. Kairį. Grinius su savo draugais pareiškė dėl to protestą, įrodinėdami kad jo atšaukimas esąs neteisėtas, tačiau VLIKas rado, jog tasai protestas nepagrįstas, ir tokia padėtis pasiliko ligi šiai dienai.

Tuo būdu V. Vaitiekūnas su savo draugais, pradėję su kitais buvusiais LDF nariais dėl jos reikalų tvarkymo bei atstovavimo kovą, ją pralaimėjo. Tačiau jau nuo 1948 m. suvažiavimo nuolat šaukia, kad prieš juos, V. Vaitiekūno žodžiais, buvęs padarytas "atentatas".

Jų argumentai

Savo skundui pagrįsti ši grupė yra iškėlusi argumentų. 1948 m. suvažiavime Dr. J. Grinius padarė žodžiu, o paskui įteikė ir raštu tokį pareiškimą: "Krikščionių Darbininkų Sąjunga yra Darbo Federacijos paveldėtoja; Krikščionių Darbininkų Sąjungos valdyba yra tremtyje atvykusi iš Lietuvos ir lig šiol veikė Darbo Federacijos vardu ir ją atstovavo. Todėl kai kieno sušauktas susirinkimas be tos vadovybės pritarimo negali teisėtai rinkti Darbo Federacijos komiteto, o Darbo Federacijos susirinkimas ar suvažiavimas gali

būti sušauktas tada, kada teisėta Darbo Federacijos valdyba tai paskelbs ir narius sukvies." (Cit. iš suvažiavimo protokolo). Tačiau ilgainiui šiai grupei bus, matyti, pasirodę, jog Dr. J. Griniaus teigimas, kad LKDS esanti LDF paveldėtoja, nėra pakankamas argumentas, jog LKDS valdyba turinti teisę LDF vardu ir kalbėti. Todėl buvo "pasitaisyta" — pradėta įrodinėti, jog LFD ir LKDS buvusios ne dvi organizacijos, o viena ir ta pati, gi jie esą ne LKDS, bet LDF valdyba. 1952 m .rugs. 9 d. dėl Dr. J. Griniaus iš LDF atstovo pareigų VLIKe atšaukimo įteiktame VLIKui proteste pats Dr. J. Grinius ir A. Maceina jau dedasi kalbą ne LKDS valdybos vardu, bet LDF centro valdybos, ir rašo: "1. Lietuvos Darbo Federacija, skirtingai nuo kitų tautininkiškojo režimo uždarytų partijų, veikė Lietuvoje visą laiką, pasivadinusi, tautininkų vyriausybei reikalaujant, Lietuvos Krikščionių Darbininkų Sąjunga (LKDS) ir tik laikinai suspendavusi politinės savo veiklos momentą, išryškindama daugiau socialinius ir profesinius savo uždavinius". O V. Vaitiekūnas tai tezei paremti savo "dokumentacijoj" cituoja net Vyr. Žinias, kur buvo paskelbta, jog įregistruotas "Lietuvos darbo federacijos pakeistas statutas ir pavadinimas į — Lietuvos krikščionių darbininkų sąjungą."

Ilgainiui tai grupei bus pasirodęs lygiai neparankus ir Dr. J. Griniaus teigimas, kad LDF suvažiavimą sušaukti kompetentinga LKDS valdyba, — jie jautė, kad federantų tarpe neturi pasitikėjimo ir suvažiavimo proga LDF reikalų tvarkymas gali būti perduotas į kitas rankas. Tad pradėjo skelbti, kad tremtyje tokio suvažiavimo ji negalinti sušaukti. "Darbininke" V. Vaitiekūnas taip tuo klausimu sako: "Nuo 1940 m. KDS suvažiavimas dėl vis major negalėjo įvykti ir 1940 m. išrinktoji Centro Valdyba savo funkcijas tebevykdo. Laimingu sutapimu laisvajame pasaulyje yra dauguma šios valdybos narių ir kandidatų. Šioji valdyba tęsia ir tęs DF organizaciją, atsakomybę bei uždavinius, iki išlaisvintoj Lietuvoj naujo teisėto organo bus nuo tų pareigų atlesita." (1952, nr. 74).

Tais argumentais jie savo pretenzijas grindžia ir dabar.

Ko tie argumentai verti

Kaip matėme, save LKDS valdyba laikanti grupė stengiasi įrodyti, kad LKDS ir LDF buvusi viena ir ta pati organizacija, manydama, jog, apgynusi šią tezę, bus apgynusi visą savo bylą.

Iš tikro tai nebuvo ta pati organizacija. 1948 m. suvažiavime Dr. J. Grinius gana teisingai pasakė, kad LKDS buvo LDF paveldėtoja, nors tiksliau būtų pasakant, jog LKDS buvo LDF įpėdinė. LDF veikla buvo sulaikyta ir pradėjo veikti LKDS ne todėl, kad tautininkų vyriausybė būtų reikalavusi pakeisti taip organizacijos vardą, kaip savo proteste teigė Dr. J. Grinius ir Dr. A. Maceina. Tai padarė LDF savo apsisprendimu. Dėl tautininkų spaudimo LDF organizacija tolydžio silpo

bei iro, nebebuvo veiklai lėšų ir buvo pavojus, kad kartu su kitomis politinėmis grupėmis bus uždaryta ir formaliai. Norint ką nors iš buvusio plataus krikščionių darbininkų sąjūdžio išgelbėti, buvo nusistatyta tautininkų neapkenčiamos ir persekiojamos LDF veiklą baigti ir sukurti naują tokios neapykantos tautininkams dar nesukėlusią organizaciją, daugiau Katalikų Akcijos plotmėj, su episkopato skiriamu dvasios vadu, ir visai atsisakiusią politikos. Ir politinė veikla nebuvo laikinai suspenduota, kaip minėtame proteste sakoma. LDF likimas sukėlė nusivylimo, ir susidarė nuotaika, jog ji be reikalo į politiką vėlėsi. Tad buvo aiškus nusistatymas, jog LKDS bus profesinė, kultūrinė bei ideologinė organizacija ir į politiką daugiau neis. Tokios nuomonės ypač laikėsi šiame reikale žymiausią vaidmenį vaidinęs Dr. Pr. Dielininkaitis, imdamas sau pavyzdžiu prancūzų žosistus. Tuo būdu buvo sukurta visai nauja organizacija, kuri tik perėmė, kas dar iš LDF buvo likę.

Tačiau dėl to čia nėra reikalo ginčytis, nes ar LKDS ir LDF buvo ta pati sąjunga, ar ne — šiuo atveju neturi reikšmės. Aukščiau iškeltus dalykus tik priminėm, kad minėta grupė ne tik nepagrįstas interpretacijas skelbia, bet ir pačius faktus iškraipo. Save LKDS valdyba laikanti grupė neturi mandato LDF vardu kalbėti visai neatsižvelgiant, koks buvo LKDS ir LDF santykis.

1. Nėra organizacijos, kurios valdyba ta grupe galėtų būti. Okupavę Lietuvą, sovietai LKDS, kaip ir visas kitas nepriklausomoje Lietuvoje veikusias organizacijas, uždarė. Nors tai padaryti jie neturėjo jokios teisės, tačiau tai nekeičia fakto, jog tos organizacijos jau beveik nebėra. Nei minėta į josios valdybą pretenduojanti grupė, nei kas kitas ligi šiol josios daugiau nebeatgaivino. O savaime suprantama, jog, organizacijai dėl vienos ar kitos priežasties pranykus, buvusi josios valdyba negali pasilikti ir dar ištisus dešimtmečius tos organizacijos vardu veikti. Faktas, jog tokia valdyba neturėjo galimybės savo pareigų naujai valdybai perduoti — kad ir dėl vis major — toli gražu nesuteikia jai teisės tas pareigas neribotai eiti. Jei neturėjimas galimybės savo pareigas perduoti teiktų teisę jas ir toliau eiti, tai savo tarpe turėtume teisėtai savo pareigas einančių įvairiausių pareigūnų - ministerių, kariuomenės dalinių vadų, įvairių organizacijų valdybų, fabrikų direktorių ir .t t. Tačiau niekam neateina į galvą ir dabar dar "eiti", pvz., krašto apsaugos ministerio, Lietūkio ar Pieno Centro direktoriaus arba Šaulių Sąjungos viršininko ar "Pavasario" Federacijos vado pareigas.

2. Tokiai veiklai LKDS valdyba neturėjo įgaliojimo. Bet kurios organizacijos valdyba gali veikti tik organizacijos statuto jai suteiktų įgaliojimų ribose. Iš tų ribų išeinanti žygiai yra neteisėti. Tad neteisėtas yra ir LKDS valdybos bandymas nuo LKDS vardo bei statuso pereiti prie LDF vardo ir statuto. To-

kio įgaliojimo ši valdyba nebuvo gavusi. Tam reikėjo LKDS konferencijos nutarimo, kaip reikėjo LDF konferencijos nutarimo kurti LKDS ir priimti jos statutą.

3. Vis major nebuvo kliūtis atgaivinti nei LKDS, nei LDF veiklai. Yra visuotinai priimtas organizacinėj praktikoj dėsnis, jog dėl kurių nors aplinkybių negalint sušaukti reguliaraus organizacijos susirinkimo ar suvažiavimo, yra šaukiamas nepaprastas susirinkimas ar suvažiavimas, kuris ir patvarko pagal esamą padėtį organizacijos reikalus, (o ne valdyba pasiima neribotą laiką eiti pareigas, net jei oragnizacijos būtų visai nebelikę). Tokį suvažiavimą privalėjo sušaukti ir LKDS valdyba, jei ji norėjo organizaciją atgaivinti ir tęsti jos veiklą ar pasiūlyti, kad būtų pereita prie LDF vardo ir statuto. Kai ji tokio suvažiavimo nešaukė ir organizaciją atgaivinti nebandė, tai tik parodė, kad jai ta organizacija visai nerūpi, o tik turi kokį pašalinį motyvą dar naudotis josios vardu. Vis major argumentą jie patys paneigė savo elgesiu, netaikindami jo kitoms organizacijoms, kuriose ir patys dalyvauja. Nors frontininkai kaip ir LKDS negalėjo sušaukti Lietuvoje suvažiavimo ir jų vadovybė perduoti tokiam suvažiavime išrinktai naujai vadovybei savo pareigas, V. Vaitiekūnas nelaikė, kad jie tremty negali šaukti savo suvažiavimo ir rinkti vadovybę, bet net pats sutiko būti renkamas ir jiems pirmininkavo.[1] Lygiai A. Maceina neprotestavo prieš ateitininkų konferencijų šaukimą ir net sutiko būti renkamas Federacijos vadu, nors laisvajame pasaulyje buvo paskutiniojo ateitininkų konrgeso išrinktas Federacijos vadas, kuris neturėjo galimybės sušaukti naują kongresą ir savo pareigas perduoti jo išrinktam naujam Federacijos vadui. Visos šios organizacijos yra lygioj padėty, ir kas nėra kliūtis vienai, nėra ir kitai: jei vis major nebuvo kliūtis ateitininkams ir frontininkams (bei daugeliui kitų organizacijų) šaukti suvažiavimus ir rinkti vadovybes, ji nebuvo ir LKDS.

4. 1948 m. suvažiavimas buvo teisėtas. Organizacinėj veikloj taip pat visuotinai galioja dėsnis, jog valdybai nustatytu laiku nešaukiant organizacijos susirinkimo ar suvažiavimo ir nesiruošiant ar net atsisakant jį šaukti, nariai gali imtis patys iniciatyvos ir suvažiavimą sušaukti. Todėl jei būtų buvusi net ir neabejotinai teisėta LDF vadovybė, jai nedarant jokių žygių suvažiavimui sušaukti ir nesiruošiant jų imtis, nariai turėjo

[1]. Jie sukūrė ir šioj srity fantaziją, kad šiapus geležinės uždangos esantieji frontininkai yra ne frontininkai, bet Lietuvių Fronto bičiuliai, ir Lietuvių Frontas bei Lietuvių Fronto Bičiuliai lyg ir dvi organizacijos. Tačiau tai tik gudragalviavimas, vištą pavadinant silke, kadangi norima ją suvalgyti penktadienį: kad į frontininkus būtų telkiami ir tremtiniai, kad jie galėtų priimti ir kito krašto pilietybę, o Lietuvių Frontas vis liktų "nesutremtinintas".

teisę imtis iniciatyvos ir suvažiavimą sušaukti. O juo labiau jie turėjo teisę, kad jau tebuvo tik buvusios jų organizacijos "įpėdinės" valdybos dalis, kuri taip pat nerodė ir noro suvažiavimą šaukti. Jei be valdybos jokiu atvėju niekas negalėtų sušaukti organizacijos susirinkimo ar suvažiavimo, tai organizacijos vadovybei, kuri padarė kokių neteisėtų dalykų ar nusikaltimų, pakaktų tik nešaukti susirinkimo ar suvažiavimo ir būtų išvengusi bet kurios už savo darbus atsakomybės.

Tiesa, minėta grupė nurodinėja, kad josios tezei pritarusi ir vadinamoji Koordinacinė Komisija. Tačiau dėl tos komisijos ir jos nutarimo štai ką tenka pastebėti. Tikrai ji savo nutarime yra pasakiusi, kad "laiko suvažiavimo faktu pasireiškusį metodą iš vidaus sprogdinti katalikų politinį vieningumą katalikams principiškai nepriimtiną." Tačiau tasai nutarimas buvo priimtas į posėdį nepakvietus visų komisijos narių (ir dėl to tuojau pat užprotestuotas). Antra, prasilenkė su visame pasaulyje priimtu dėsniu, jog, svarstant ginčijamą dalyką, privalo būti išklausyta argumentai abiejų pusių: išklausė tik V. Vaitiekūno skundą, o skundžiamųjų šaukėjų net nepaklausė, ar jie turi ką tuo reikalu pasakyti, ir padarė "nutarimą". Toks nutarimas tiek teisine, tiek moraline prasme yra niekinis.

Dėl čia suminėtų priežasčių LKDS valdybos vardu visuomenei prisistačiusi grupė neturi ne tik teisinio, bet net moralinio pagrindo LDF vardu kalbėti ar veikti. To jokios memorijos nei "dokumentacijos" nepakeis, nors jos būtų rašinėjamos dar dešimtį metų.

Krikščionių demokratų vaidmuo ir pozicija

Skųsdami LDF suvažiavimo šaukėjus, LKDS buvusios valdybos nariai kartu skundė ir krikščionis demokratus, kad jie savais sumetimais tą suvažiavimą inspiravę ir jame palaikę šaukėjų, o ne jų pusę.

Tuo metu buvęs LKDS pirmininkas prel. M. Krupavičius dėl to pareiškė, jog nei sąjunga, nei jisai asmeniškai su tuo LDF suvažiavimo šaukimu neturėjo nieko bendra, o sąjungos vardu suvažiavimą sveikinęs P. Vainauskas, kalbėdamas diskusijų metu svarstytais klausimais, pareiškė savo asmeninę nuomonę, (nes są-ga tų klausimų nebuvo svarsčiusi ir jokių nutarimų dėl jų nebuvo padariusi). Ir tai buvo tiesa. Tačiau iš to negalima daryti išvados, kad krikščionys demokratai tuo būdu pasmerkė LDF suvažiavimo šaukėjus ar aprobavo V. Vaitiekūno elgesį. Pats pasiuntimas savo atstovo suvažiavimą pasveikinti rodo, jog krikščionių demokratų vadovybei nekilo abejonė, ar šaukiantieji tą suvažiavimą teisėtai elgiasi. Jie tik į akciją patys neįsikišo, tikėdami, jog LDF nariai patys reikalus sutvarkys ir V. Vaitiekūno sauvalėms užkirs kelią. Tačiau jie turėjo teisėto pagrindo ir patys į šį dalyką įsikišti. dėl V. Vaitiekūno elgesio su Dr. V. Šimaičiu. Dr. V. Šimaičio pašalinimas iš LDF antrininko

VLIKe pareigų dėl to, kad jis dirbo ir Krikščionių Demokratų sąjungoj, buvo grynas frontininkų sauvaliavimas. Krikščionių Demokratų są-ga ir Liet. Darbo Federacija bei Ūkininkų Sąjunga yra vieno ir to paties krikščionių demokratų sąjūdžio organizacijos, tik pirmoji politinės to sąjūdžio šakos, antrosios dvi — socialinės, kurios Lietuvoje įsikišo kiek ir į politiką, dalyvaudamos seimo rinkimuose, nors nė viena jų visai savarankiškos, nuo krikščionių demokratų sąjungos nepriklausomos politikos niekad neturėjo. Dėl šios priežasties niekam nėra atėję į galvą, jog dalyvavimas LDF ar ŪS ir Krikščionių Demokratų sąjungoj yra nesuderinami dalykai. Visame pasaulyje tie asmenys dalyvauja ir politinėse ir socialinėse krikščionių demokratų organizacijose. Ir taip yra ne tik krikščionių demokratų tarpe. Kaip tik dėlto Liet. Darbo Federacijos lyderiai ir jos atstovai seime tuo pat metu ne vienas buvo ir Krikščionių Demokratų są-gos centro komiteto nariai: 1920 m. komitete K. Ambrozaitis ir P. Radzevičius, 1921 ir 1922 m. — K. Ambrozaitis, P. Radzevičius ir V. Beržinskas, 1923 m. P. V. Raulinaitis. Ir dėl to niekam neatėjo į galvą juos iš LDF pašalinti. Todėl čia reikia pažymėti, jog praėjusį kartą dėl V. Vaitiekūno elgesio nors tiesiogiai Krikščionių Demokratų sąjunga neįsikišo, principe tokiais atvejais gali ir net turi įsikišti. Neabejotina, jog, vėl tokiam dalykui atsitikus, ir įsikiš. Krikščionių Demokratų sąjunga neieško progos su kuo nors "pasistumdyti". Tačiau jei atsiras asmenų, kurie be pagrindo norės iš kur nors išstumti kitus tik todėl, kad jie krikščionių demokratų są-goj dalyvauja, ši sąjunga neturės kito kelio, kaip imtis teisėto apsigynimo pagrindu akcijos išstumti lauk tuos, kurie mano, jog jie negali kartu su krikščionimis demokratais kur nors būti.

Krikščionių Demokratų s-ga turi pagrindo įsikišti, žinoma, ir tuomet, jeigu pasirodytų, kad kokia nors prieš krikščioniškąją demokratiją nusiteikusi grupė bando paimti į savo rankas kurią krikščioniškosios demokratijos sąjūdžio organizacijų. Niekas neturėtų tikėtis, jog kokia nors grupė gali vienu ar kitu būdu "okupuoti" kurią krikščionių demokratų organizaciją, kitoms abejingai į tą faktą žiūrint. Nors tos organizacijos veikia savarankiškai ir skirtingose plotmėse, tačiau visos sudaro vieną sąjūdį ir visos gina to sąjūdžio integralumą.

Žinoma, panašiu atvėju šaukiama, jog tai esąs įsikišimas į kitos organizacijos vidaus reikalus. Tačiau reikia visiškai aiškiai pasakyti, jog krikščionys demokratai nėra prieš įsikišimą bet kokiu atvėju. Įvairios organizacijos nėra kokie absoliučiai vienas nuo kito izoliuoti vienetai. Jos veikia toje pat visuomenėje ir jų nariais dažnai yra tie patys žmonės. Todėl ne visuomet kitoms organizacijoms vis tiek pat, kas vienos ar kitos organizacijos viduje dedasi. Kartais tai paliečia kitų interesus taip, kad josios visai teisėtai į

tai gali reaguoti ir į tuos dalykus įsikišti. Aišku, jog neleistina, kad kuriai nors organizacijai kita įvairiais suktais būdais primestu savo valią ir trukdytų savarankiškai tvarkyti savo veiklą. Tačiau jei dėl organizacijos silpnumo ar kitų priežasčių joje prasideda kokios vidaus rungtynės, kokia nors grupė bando jai nepriklausančius iš organizacijos išstumti ir viską suimti į savo rankas ar panašūs dalykai vyksta joje, visai teisėtai į tai gali įsikišti ir faktiškai įsikiša tos organizacijos ar grupės, kurių teisėtus interesus tie dalykai paliečia. Ir Krikščionių Demokratų Sąjunga rūpestingai saugodamasi pažeisti kitų organizacijų savarankiškumą ir fair play dėsnius, nelaiko tad savo pareiga nesikišti, jei, pvz., kokia konkuruojanti su ja politinė grupė bandytų paimti į savo rankas katalikų jaunimo organizacijas ir jų narius, kad ir maskuotai, tačiau planingai, vestų į savo partiją. Jei tos organizacijos nesugebėtų tokio dalyko savo viduje likviduoti, krikščionys demokratai neišvengiamai imtųsi su savo varžove rungtis už jaunimą net tokių organizacijų viduje.

Tokią krikščionių demokratų poziciją turėtų žinoti tie, kurie šauksmu, jog tai kišimasis į kieno nors vidaus reikalus, tariasi kiekvienu kartu juos sulaikysią nuo sau nepageidaujamos akcijos.

Prel. K. Šaulys, Nepriklausomybės Akto signataras, vienas krikščioniškosios demokratijos Lietuvoje pionierių, atšventė 60 metų kunigystės sukaktį. Garbusis sukaktuvininkas dabar jau yra 86 metų amžiaus.

Prel. M. Krupavičius buvo pakviestas liudininku Vak. Vokietijoje vykusioj Lietuvos gyventojų žudymo byloj. Grįžęs iš kelionės į Europą, nemaža laiko skiria savo atsiminimams rašyti.

Jonas Matulionis, buvęs VLIK pirmininkas ir anksčiau vadovavęs Kanados Lietuvių Bendruomenei, išrinktas Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdybos pirmininku. PLB valdyba išrinkta penkeriems metams, bet pareigomis pasiskirstys kas metai.

Prof. J. Eretas, ir toliau darbuodamasis prie prof. S. Šalkauskio monografijos, randa laiko prabilti ir aktualiaisiais klausimais. Šalia pakartotinės laidos Abschied von Europa? (Luzern, 1958, 4. Auflage) paskelbė "Schweizer Rundschau" žurnale ir išleido atskirai studiją apie rusų žmogų Von russischen Menchen, kur pirmojoj daly duodama istorinė dalyko apžvalga, gi antrojoj plačiau paliečiami rusų santykiai su Pabaltijo ir kitomis nerusų tautomis.

Dr. E. Draugelis, šiuo metu gyvenąs Brazilijoje, atšventė 70 metų amžiaus sukaktį. Sukaktu-

vininkas yra vienas pirmųjų ateitininkų ir suvaidinęs jų kūrimosi laikotarpy labai žymų vadimenį. 1918 m. grįžęs iš Rusijos, aktingai įsijungė į nepriklausomos Lietuvos kūrimą. Buvo išrinktas pirmuoju Marijampolės burmistru ir kooptuotas į Lietuvos Tarybą, 1919 — 1920 m. buvo vidaus reikalų ministeriu ir 1920 — 1926 m. seimų narys. Taip pat jau nuo studentavimo laikų dalyvauja ir spaudoje, rašydamas ne tik savo specialybės klausimais, bet ir publicistinius straipsnius. Yra reiškęsis ir dailiosios literatūros srity.

Dr. D. Jasaitis, "Tėvynės Sargo" bendradarbis ir buvęs LKDP centro komiteto narys, atšventė 60 metų amžiaus sukaktį. Sukaktuvininkas yra žinomas savo veikla tautos sveikatingumo srity, ypač kovoj su džiova. Medicinos klausimais yra nemaža rašęs ir toje srityje dirbęs organizacinį darbą. Šalia savo specialybės taip pat aktingai yra reiškęsis kultūriniame, visuomeniniame bei politiniame gyvenime. Gyvendamas tremty Vokietijoje, vadovavo atgaivintam Lietuvos Raudonajam Kryžiui, kuris padėjo ne vienam į vargą patekusiam lietuviui tremtiniui. Šiuo metu dirba tuberkuliozinėj ligoninėj Tampa, Fla.

K. Kleiva, vienas iš LRKSA direktorių ir Ateitininkų Sendraugių Sąjungos pirmininkas, atšventė 50 m. amžiaus sukaktį. Studentavimo laikais sukaktuvininkas yapč daug reiškėsi ateitininkų veikloje. Pasirinkęs savo specialybe ekonomiką, jau studijų metu pradėjo dirbti Lietuvos Banke, o vokiečių okupacijos metu vadovavo "Valgio" bendrovei. Nuo pat studentavimo laikų domisi ir visuomeniniais bei politiniais klausimais, buvo visą laiką aktingas ateitininkų visuomenininkų Vytauto klubo narys ir taip pat aktingai reiškiasi krikščionių demokratų veikloj.

Prof. K. Pakštas daug deda pastangų įkurti laisvajame pasaulyje autonominę lietuvių sritį. Ieškodamas jai tinkamos ir įmanomos gauti vietos, praėjusią vasarą padarė ekspediciją į Britų Hondurą. Šiuo metu prof. K. Pakšto idėja jau įgyja gana plataus visuomenės susidomėjimo, yra sukėlusi gana rimtų tuo klausimu diskusijų, ir yra jau įsikūrę net keletas ja susidomėjusių asmenų klubų.

Kun. Dr. L. Gronis, buvęs Vid. Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos atstovas Vokietijoje, Koenigsteine įvykusiame Kirche in Not kongrese padarė platų pranešimą apie Bažnyčios padėtį Lietuvoje.

Dr. A. Vasys, jau kelinti metai dėstąs Fordhamo universitete rusų kalbą ir istoriją, pakeltas į profesorius. Lietuvoj Dr. A. Vasys yra dėstęs Kauno ir Vilniaus universitetuose, o tremty vadovavo Augsburgo lietuvių gimnazijai ir dėstė Pabaltijo universitete. Jis yra daug prisidėjęs prie suorganizavimo lituanistinio vasaros semestro Fordhamo universitete.

Dr. V. Viliamas, eilę metų dirbęs Vid. Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos New Yorko biure, persikėlė į Washingto-

ną ir dirba savo specialybės srity.

K. Čibiras, spaudos attache prie Lietuvos atstovybės Montevideo, atšventė savo diplomatinės tarnybos dešimties metų sukaktį. Sukaktuvininkas yra atlikęs milžinišką darbą, supažindindamas Pietų Amerikos kraštus su Lietuvos byla ir apskritai su komunistiniu pavojumi. Tam reikalui jis yra parašęs ir išleidęs arti dešimties knygų, kurių kai kurios turi beveik 500 psl., ir didelę daugybę straipsnių periodinėje spaudoje. Pietų Amerikos krikščionių demokratų kongresų metu sukaktuvininkas juose yra atstovavęs lietuvius krikščionis demokratus.

P. Maldeikis, LKDS centro komiteto sekretorius ir "Tėvynės Sargo" redakcijos narys, išrinktas Kultūros Fondo vicepirmininku. Taip pat išėjo iš spaudos jo pedagoginė studija "Vakarų Europos ir JAV auklėjimo pagrindai".

PLB seimas 61
Bendruomeniniai rūpesčiai 62
Krikščionys demokratai akcijoje 65
Antroji tarpkontinentinė krikščionių demokratų konferencija 65
Rezoliucijos 67
Politinė rezoliucija 71
NEI konferencija 72
LKDS konferencija ir rezoliucijos 75
Nauja erdvė lietuviškai giminei, **Dr. V. Viliamas** 78
Bažnyčia ne su diktatoriais, **V. Ramidavietis** 84
Dilema ar paradoksas, **J. V.** 84
Epizodinio politinio sąjūdžio genezė, **Amicus** 85
Frontininkai apie save 86
Siekta ir nepasiekta 92

REDAKCIJOS ŽODIS:

1959 m. išeis 3 "Tėvynės Sargo" numeriai. Sieksim minčių aktualumo ir įdomumo.

Paskutiniais metais Aukščiausias iš mūsų tarpo pasišaukė kelis mūsų idėjos brolius. Mirusių minėjimą stengsimės atlikti artimiausiuose T. S. numeriuose.

Alp(LKA) 1745
1958, Nr.1

90.743.122